

ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
EDUKOLOGIJOS FAKULTETAS
MENO EDUKOLOGIJOS KATEDRA
DAILĖS DIDAKTIKOS SKYRIUS

Giedrius Skuodas

Edukologijos studijų programos (specializacija:
švietimo vadyba) grupės studentas

**SPAUDOS KLUBAS KAIP NEFORMALIOJO
UGDYMO EFEKTYVINIMO VEIKSNYS VAIKŲ
GLOBOS NAMUOSE**

MAGISTRO DARBAS

Mokslinio darbo vadovė
doc. dr. A. Prokurotienė

Šis darbas yra originalus ir nebuvo teikiamas kuriam nors laipsniui ar
kvalifikacijai įgyti

Šiauliai, 2006

PRESS CLUB – AS EFFECTIVE NONFORMAL EDUCATION FACTOR IN CHILDREN’S CARE HOUSE

SUMMARY

At the moment there are over 6 thousand children who have lost parent’s care and the biggest part of them live in children care house. Some children get to children care house when they are already adolescents. Adolescent must overcome not only difficulties that are typical in this age but also adapt in new social environment. Purposeful organization of nonformal education helps adolescents who live in children care house to develop their personal, educational, social, professional competences, it also helps to ease their integration into society.

Schools, various centers and children care institutions who organize nonformal education face the problem the amount of the children who attend activities is diminishing. Likely that content, methods and activity forms of nonformal education not always suits present situation, needs of adolescents who live in children care house and there are no specific education programmes that would be designed to organize nonformal education activities for adolescents in children care house.

The purpose of this research is to examine (determine) factors that could make nonformal education in children care house more effective and according to what an effective nonformal education programme could be created.

We hypothesized that Press Club – is one of the most effective forms of nonformal education in children care house which suits needs and wishes of adolescents and which helps him to adapt in new social environment more effectively, to gain social skills that are necessary while integration into society.

We used not standardized questionnaire created by the author which is designed to evaluate nonformal education situation in children care house and to forecast possibilities to make it more effective. Subjects were 116 people: 52 educators who work in Klaipėda district children care house and 64 adolescents who live there.

The research showed that nonformal education offer does not suits the needs and wishes of the participants. AS the research results shows – organizers and participants opinions about nonformal education in children care house differ a lot that is why it is purposeful to do exact questionnaires in children care houses that could help to reduce these differences.

Factors that influence the quality of nonformal education the most are personal competencies of organizer and not traditional and new activities, whereas organizers qualification and experience is not so important.

Following the results of the research we can say that not effective nonformal education may be influenced by bad management preparation.

After generalization and analyze of research results and following present nonformal education shortages nonformal education programme – Press Club - was created. This programme is designed for adolescent who lives in children care house, it is as an alternative that could make nonformal education process in children care house more effective. This is a new type of activity that reflects the needs and wishes of the adolescents who live in children care house. Leisure and directed activity, developing social skills and charitable activity, help for others, new technical informative technologies and arts perfectly suit there. Special attention is paid to help adolescent to become an equal member of society, to teach him to communicate with others and develop his creativity.

We must note that there are no nonformal education programmes that would be designed especially to children who live in children care house, that is why it is necessary to correct present programmes and to adopt them to suit the needs of the participants/ the group.

Social skills development model is presented in the activity plan of the Press Club. It was made according to the needs of adolescent who have lost parents care. This model is orientated to existing problems and it helps for the organizer of nonformal education not only to rule adolescent's behavior in difficult situations, but also to direct it in wanted direction.

According to the research results we made recommendations that could help nonformal education organizers to do their work more effectively. It is recommended to organize nonformal education activity in children care house and to involve children from biological families. Seeking to analyze the needs of the adolescents it is useful to use questionnaire method and it is necessary to plan activity, analyze it and organize together with participants. Nonformal education organizers also should not forget to take care about advertising nonformal education activities, to popularize it and to improve material basis using all possible ways.

TURINYS

IVADAS.....	5
1. NEFORMALIOJO UGDYMO SITUACIJA LIETUVOJE IR UŽSIENYJE...9	
1.1. Neformaliojo ugdymo samprata, jo tikslai, uždaviniai ir raida.....9	
1.2. Neformaliojo ugdymo organizatorius, jo kompetencija bei asmeninės savybės.....13	
2. VAIKŲ GLOBOS NAMAI KAIP AUKLĖJIMO IR GLOBOS INSTITUCIJA, JOS DABARTIS IR PERSPEKTYVOS.....19	
2.1. Vaikų globos namai – kaip socialinės paramos vaikui sistemos dalis.....19	
2.2. Auklėtojas – kaip pedagogas lemiantis tinkamą vaiko socializaciją visuomenėje....24	
2.3. Vaikų globos namuose augančio paauglio intelektualinis bei psichoemocinis specifiškumas27	
3. TYRIMAS: NEFORMALIOJO UGDYMO SITUACIJA VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE 36	
3.1. Tyrimo eiga, imtis ir metodika.....36	
3.2. Vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių neformaliojo ugdymo veiklos tyrimo rezultatų vertinimas ir interpretacija.....45	
4. SPAUDOS KLUBAS - KAIP GALIMYBĖ EFEKTYVINTI NEFORMALIOJO UGDYMO VEIKLĄ VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE.....80	
4.1. Spaudos klubo nuostatai, tikslai, uždaviniai, finansavimas.....80	
4.2. Spaudos klubo programa82	
IŠVADOS.....89	
REKOMENDACIJOS.....90	
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....92	
PRIEDAI	

IVADAS

Temos aktualumas. Lietuvoje yra apie 150 vaikų globos namų, kuriuose auga virš 6 tūkst. vaikų netekusių tėvų globos. Tik apie 5 procentus vaikų Lietuvos globos namuose gyvena turintys socialinės paramos statusą, likusieji vaikai turintys laikinosios ar nuolatinės globos statusą, tai reiškia likusieji be tėvų globos.

Dažnai šie vaikai į globos instituciją patenka būdami jau paaugliais, tai reiškia, kad jie būna pilnai fiziškai bei psichologiškai susiformavę, turintys savo pažiūras, nuomonę. Atminkime, kad prieš patekdami į globos instituciją jie gyveno asociatioje aplinkoje, kas byloja apie nepilnavertį vaiko išsivystymo, mąstymo, patyrimo lygį. Todėl į pirmą planą iškyla tokio vaiko efektyvi integracija į visuomenę, jo socializacija. Šį vyksmą būtina analizuoti ne tik ekonominiu, teisiniu, psichologiniu, socialiniu aspektu, tačiau būtina apžvelgti ir pedagoginį procesą. L. Jovaiša teigia, kad pedagoginis procesas – tai tikslingas žmogaus ugdymo vyksmas tiesiogiai ar netiesiogiai ugdymo veikėjams bendraujant su ugdytiniais, remiantis objektyviomis gėrybėmis, naudojamomis ugdymo priemonėmis, būdais, metodais ir organizacinėmis formomis. Pedagogikos esminis komponentas yra bendravimas. Bendraujant ne tik kontaktuojama, bet ir santykiaujama, sąveikaujama, organizuojama ugdytinių veikla. Taigi, vaiko globos eigoje vyksta nuolatinis pedagoginis procesas, kurį nuolat reguliuoja ir sąlygoja objektyvios kultūros vertybės, ekonominės sąlygos, ugdytojų ir ugdytinių psichologija, etika, tarpusavio santykiai. Taigi, vaiko globa, ne tik socialinis bet ir pedagoginis procesas, kuris visada yra konkretus, gyvas, kūrybiškas procesas tarp ugdymo veikėjų, t.y. vaiko globėjo ir globojamo vaiko (Jovaiša, 1993).

Pedagoginio proceso organizavimas vaikų globos namų auklėtiniui vyksta tiek mokykloje, tiek pačioje globos institucijoje. Norint ugdymo procesą aktyvinti, nepalikti jame spragų (proceso pilnumas), būtina sąlyga – efektyvus papildomo ugdymo organizavimas.

Papildomas ugdymas – sudėtinė švietimo sistemos dalis, skirta asmenybės gebėjimų ugdymui, saviraiškos poreikių bei kūrybiškumo plėtojimui, kultūrinių vertybių puoselėjimui.

Viena prieinamiausių papildomo ugdymo formų vaikų globos namų vaikui – neformalusis ugdymas. Kadangi neformaliojo ugdymo veiklą galima organizuoti pačiuose vaikų globos namuose, užsiėmimų pobūdis gali būti labai platus bei keistis pagal poreikį.

Tiek mokyklose, tiek įvairiuose centruose, tiek vaikų globos institucijose, kur organizuojami papildomo ugdymo užsiėmimai, susiduriama su problema – vaikų skaičiaus mažėjimas neformaliojo ugdymo veikloje (automatiškai mažėja ir pačių būrelių bei klubų skaičius). Kodėl? Viena svarbiausių priežasčių – *neformaliojo ugdymo turinys ir veiklos formos, taikoma metodika, ne visuomet atitinka dabarties situaciją, vaikų globos namų paauglio poreikius, neina išvien su*

naujovėmis, tai reiškia iš dalies neatitinka tikrovės. Jau išnyko ar baigia išnykti tokie neformaliojo ugdymo užsiėmimai kaip gamtininkų, modeliotojų, avia konstruktorių, radiotechnikos ir pan., šios užsiėmimų sritys tapo neįdomiomis, nepatraukliomis dėl to, kad neatitiko ugdymo proceso dalyvių lūkesčių, poreikių, norų, programos sustabarėjusios, jos nekito arba kito per mažai kad išliktų, jautėsi priemonių stoka, organizatoriai nesugebėjo pritraukti lėšų. Šios prarastos neformaliojo ugdymo formos yra kompensuojamos naujomis, tačiau tai netenkina šiuolaikinio paauglio netekusio tėvų globos poreikių, apie tai byloja faktas, kad dalis globos namuose augančių vaikų nedalyvauja jokiame neformaliojo ugdymo veikloje.

Neformalusis ugdymas, kaip buvo minima, yra organizuojamas ir pačiuose vaikų globos namuose, tačiau veikla ir užsiėmimų pobūdis yra labiau orientuotas į vaikų globos namų kaip institucijos poreikius, o ne į patį vaiką. Nemaža dalis vaikų globos namų auklėtinių renkasi neformaliojo ugdymo veiklą mokykloje ar pačiame mieste, tačiau yra daugelis kliūčių, kurios globotiniams neleidžia pasirinkti norimos užsiėmimų srities. Vaikų globos namų vaikui užsiimant neformaliojo ugdymo veikla už institucijos ribų yra vykdoma jo integracija į visuomenę per neformalųjį ugdymą, tačiau kol neformalusis ugdymas mokyklose ir miesto centruose nėra visiškai pasiekiamas ir pilnai prieinamas vaikų globos namų vaikui, jis turi būti organizuojamas ir pačiuose vaikų globos namuose.

Reikia pažymėti, kad nepavyko rasti literatūros, viešai pateiktų tyrimų Lietuvoje apie neformaliojo ugdymo situaciją, jo organizavimą, turinio specifiškumą, auklėtinių poreikius vaikų globos namuose, todėl šios srities tyrimas užpildys esamą nišą ir padės vaikų globos namų pedagogams organizuoti šią veiklą.

Kaip alternatyva, galinti pagyvinti neformaliojo ugdymo procesą vaikų globos namuose – tai naujo tipo veikla, kuri atspindėtų globos namų auklėtinio norus ir poreikius. Šiame darbe yra pristatomas Spaudos klubas kaip neformaliojo ugdymo efektyvinimo veiksnys, kuriame puikiai dera laisvalaikis su kryptingu užimtumu, socialinių įgūdžių lavinimas su labdaringa veikla bei pagalba kitiems, naujos techninės informacinės priemonės su menu, kurioje ypatingą reikšmę turi tokio vaiko įgalinimas būti visaverčiu visuomenės nariu, bendravimas bei jo kūrybiškumo plėtojimas.

Neformaliojo ugdymo efektyvinimas vaikų globos namuose šiame darbe bus analizuojamas trimis aspektais: pedagoginiu, socialiniu ir psichologiniu.

Tyrimo tikslas – ištirti (nustatyti) veiksnius, galinčius efektyvinti neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose ir kuriais remiantis galima būtų sudaryti efektyvią neformaliojo ugdymo programą bei numatyti jos turinį.

Tyrimo objektas – neformaliojo ugdymo situacija vaikų globos namuose bei jo efektyvinimo galimybės.

Tyrimo uždaviniai:

1. Ištirti neformaliojo ugdymo veiklos situaciją vaikų globos namuose.
2. Palyginti neformaliojo ugdymo pasiūlos galimybes su vaikų globos namų auklėtinio-paauglio poreikiais.
3. Išsiaiškinti neformaliojo ugdymo organizavimo specifiškumą, galimybes, prielaidas ugdymo veiklos efektyvinimui.
4. Išsiaiškinti neformaliojo ugdymo organizatorių kvalifikacijos įtaką jų organizuojamos veiklos efektyvumui.
5. Palyginti pedagogų, organizuojančių neformalųjį ugdymą vaikų globos institucijose, ir globos namų auklėtinių anketinės analizės rezultatus.
6. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, parengti preliminarią metodiką, kuri efektyvintų neformaliojo ugdymo veiklą ir padėtų pedagogams organizuoti Spaudos klubo užsiėmimus vaikų globos namuose.

Tyrimo hipotezė.

- Spaudos klubas - viena efektyviausių neformaliojo ugdymo formų vaikų globos namuose, atliepanti auklėtinio-paauglio norus bei poreikius, padedanti jam efektyviau adaptuotis naujoje socialinėje aplinkoje įgaunant socialinių įgūdžių, būtinų integruojantis visuomenėje.

Darbo metodai:

- Mokslinės literatūros analizė.
- Dokumentų (content) analizė.
- Nestandartizuota anketinė apklausa.
- Kiekybinė ir kokybinė duomenų analizė.

Probleminiai klausimai:

- Kokiose institucijose reikėtų organizuoti neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namų vaikui?
- Kokia neformaliojo ugdymo vaikų globos namuose situacija, pasiūla, poreikiai?
- Kaip pedagogai įgyja žinių bei kelia kvalifikaciją, reikalingą organizuojant ir vykdamas neformaliojo ugdymo veiklą?
- Kokios neformaliojo ugdymo efektyvinimo galimybės vaikų globos namuose?
- Kokia metodika geriausiai atlieptų vaikų globos namų paauglio poreikius ir vystytų jo socialinius gebėjimus?

Tyrimo imtis:

Vaikų globos namuose dirbantiems pedagogams, kurie organizuoja neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose, ir čia gyvenantiems vaikams buvo pateikti mišraus tipo klausimynai ir prašoma juos užpildyti. Klausimyną, skirtą pedagogams (žr. Priedas Nr. 1) sudarė 51 klausimas: 5 iš jų atviri, 14 pusiau uždari, o likusieji uždari. Klausimyną, skirtą vaikų globos namų auklėtiniams (žr. Priedas Nr. 2) sudarė 29 klausimai: 2 iš jų atviri, 11 pusiau uždari, o likusieji uždari. Atsakydami į klausimus tyrimo dalyviai turėjo apibraukti jų nuomonę atitinkančio atsakymo skaičių bei reikiamose vietose įrašyti atsakymus.

Iš viso buvo išdalinta 62 klausimynai pedagogams, organizuojantiems neformaliojo ugdymo veiklą, gražinta 53 klausimynai, o auklėtiniams išdalinta 82 klausimynai, gražinti 65 klausimynai. Vaikų globos namuose dirbančių auklėtojų klausimynų gražinimo rodiklis – 85%, auklėtinių – 79%.

Tyrimo dalyvavo 52 Klaipėdos apskrities vaikų globos namuose dirbantys pedagogai ir 64 juose gyvenantys vaikai.

Tyrimo dalyvavo paaugliai nuo 12 iki 16 metų, gyvenantys vaikų globos namuose ir pedagogai, dirbantys tik bendrojo tipo Klaipėdos apskrities vaikų globos namuose bei organizuojantys neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose čia gyvenantiems paaugliams.

Darbo naujumas/reikšmingumas:

- atskleisti vaikų globos namuose augančio paauglio ypatumai;
- sukurtas neformaliojo ugdymo veiklos modelis, kuris pritaikytas būtent vaikų globos namuose augančiam paaugliui;
- sukurta preliminarinė programa, padėsianti vaikų globos namų pedagogams efektyviau organizuoti neformalųjį ugdymą.

Darbo struktūra ir apimtis. Darbą sudaro santrauka anglų kalba, įvadas, keturios darbo dalys, išvados, rekomendacijos, naudotos literatūros sąrašas (šaltiniai), priedai. Darbo apimtis - 94 puslapiai, jame yra 5 lentelės, 49 paveikslai, 1 schema, 11 priedų.

1. NEFORMALIOJO UGDYMO SITUACIJA LIETUVOJE IR UŽSIENYJE

1.1. Neformaliojo ugdymo samprata, jo tikslai, uždaviniai ir raida

Socializacijai, kūrybiškumo ir įvairiapusiams gebėjimams lavinti, laisvalaikio kultūrai plėtoti, tenkinant saviraiškos poreikius įvairiose ugdymo programose, būreliuose, meno, muzikos, sporto ir kitose šakose vaikų globos namuose ir už jos ribų, reikiamas sąlygas sudaro neformalusis ugdymas. Organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą yra siekiama asmeninės, edukacinės, socialinės, profesinės kompetencijų lavinimo.

S. Dzeniuškaitė, V. Aramavičiūtė, E. Martišauskienė, P. Dereškevičius, M. Barkauskaitė, J. Jenkins, N. L. Gage, D. S. Berliner teigia, kad vaiko asmenybės tapstumui ypatingą reikšmę turi laisvalaikio veikla, kuri sudaro sąlygas plėtotis iniciatyvumui, kūrybiškumui, pritaikant pamokose įgytas žinias, kaupiant dorovinę patirtį (Barkauskaitė, 2004). Vaikų popamokinei veiklai daug dėmesio skyrė ir vyresniosios kartos Lietuvos pedagogai Vydūnas, M. Pečkauskaitė, A. Maceina, J. Vabalas-Gudaitis, J. Laužikas ir kt.

Neformalusis ugdymas yra papildomo ugdymo sudėtinė dalis, kuri sudaro formalusis, neformalusis ir informalusis ugdymas. Tačiau pastaruoju metu tikslingame laisvalaikio užimtume neformalusis ugdymas yra prioritetinga sritis. Todėl apžvelgiant Lietuvos ir užsienio šalių patirtį būtina trumpai aptarti papildomo ugdymo tikslus, kryptis, funkcijas bei formas. Tuo labiau, kad tam tikruose aspektuose papildomo ugdymo sudėtinės dalys susilieja tarpusavyje ir jų visiškai išskyrimas į atskiras sritis yra neįmanomas.

Papildomas ugdymas suprantamas kaip nuolatinis procesas, skirtas vaiko ar paauglio socializacijai, kūrybiškumui bei įvairiapusių gebėjimų, laisvalaikio kultūros plėtotei. Šiuo metu Lietuvoje veikiančių institucijų sistema turi didesnę ar mažesnę įtaką vaikų laisvalaikio kultūros plėtotei, kaip jau minėta, skirstoma į formalaus, neformalaus ir informalaus papildomo ugdymo pobūdžio institucijas.

1. *Formalusis ugdymas* pasižymi tuo, kad jo poveikis asmenybei yra tikslingas ir prognozuojamas. Formaliojo ugdymo institucijos (meno, muzikos, dailės, sporto ir kitos mokyklos) dirba pagal tam tikras standartizuotas programas, iš anksto numatydamos tikslus ir galimus rezultatus. Formalusis ugdymas yra valstybės koordinuojamas.

2. *Neformalusis ugdymas* taip pat pasižymi tikslingu poveikiu. Šis poveikis grindžiamas savarankišku, laisvu pasirinkimu – be griežto programų apibrėžtumo ir reglamentavimo. Tam tikros veikimo nuostatos išryškėja susivienijus į būrelius, organizacijas,

klubus, centrus ir kt., neprimenant vaikams juos gniuždančių horizontaliųjų, vertikaliųjų ryšių (būtino suskirstymo į klases, grupes pagal amžių, išsilavinimą ir kt.) Veikla grindžiama konstruktyviu ir kūrybišku bendradarbiavimu.

3. *Informalusis ugdymas* yra ypatingas tuo, kad veikia asmenybę, neturėdamas išankstinio tikslingumo elementų. Moksleiviai nejaučia kaip yra veikiami mikro- ir makroaplinkos. Ypač didelį tokio pobūdžio poveikį daro masinės informacijos priemonės, bibliotekų, muziejų, parodų lankymas, komunikaciniai ryšiai su bendraamžiais, visa sociokultūrinė vaiko aplinka (Barkauskaitė, 2004).

Kaip jau minėta, pastaruoju metu prioritetine sritimi tapo neformalusis ugdymas, tai įrodo ir „Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija 2005“. Neformalusis ugdymas atveria galimybes organizatoriams įvairinti ugdomąją veiklą, integruojant į šią sritį veiklas iš formaliojo ir informального ugdymo sričių.

Pastarąjį dešimtmetį organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą Lietuvoje remtasi dviem pagrindiniais dokumentais: „Papildomojo ugdymo koncepcija, 1999“ ir „Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005“. Jose apibrėžta neformaliojo ugdymo situacijos analizė, numatyta įstatyminė bazė, tikslai, uždaviniai, numatytos pagrindinės ugdymo kryptys.

Neformaliojo ugdymo tikslas - per kompetencijų ugdymą formuoti asmenį, sugebantį tapti aktyviu visuomenės nariu, sėkmingai veikti visuomenėje, padėti tenkinti pažinimo, lavinimosi ir saviraiškos poreikius (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformaliojo ugdymo objektas yra vaikai iki 18 metų.

Neformaliojo ugdymo uždaviniai:

1. ugdyti ir plėtoti vaikų, paauglių kompetencijas per saviraiškos poreikio tenkinimą;
2. ugdyti pilietiškumą, tautiškumą, demokratišką požiūrį į pasaulėžiūrą, įsitikinimų ir gyvenimo būdų įvairovę;
3. lavinti gebėjimą kritiškai mąstyti, rinktis ir orientuotis dinamiškoje visuomenėje;
4. spręsti socialinės integracijos problemas: mažiau galimybių turinčių (esančių iš kultūriškai, geografiškai, socialiai - ekonomiškai nepalankios aplinkos ar turinčių specialiųjų poreikių), ypatingų poreikių (itin gabių ir talentingų) vaikų, iškritusių iš švietimo sistemos integravimas į visuomeninį gyvenimą, socialinių problemų sprendimas (Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija, 2005).

Neformaliojo vaikų švietimo teikėjas – organizacijos, kurioms neformalusis vaikų švietimas yra pagrindinė arba kita veikla, laisvasis mokytojas, teikiantis neformaliojo vaikų švietimo paslaugas.

Neformalųjį ugdymą galima skirstyti į tam tikras kryptis, kurios apibrėžtu vykdomos veiklos sritis. Galimi keletas neformaliojo ugdymo krypčių skirstymo variantų, I. Ramaneckenė (1998) juos skirsto į šias kryptis:

- meninis ugdymas;
- etninė kultūra;
- intelektinis ugdymas;
- pilietiškumo, demokratiškumo ugdymas;
- vaikų ir jaunimo organizacijų sambūrių inicijavimas;
- altruistinė veikla;
- techninė kūryba;
- gamtosauga, ekologinis ugdymas;
- sveikos gyvensenos ugdymas (sporto veikla, kūno kultūra, turizmas, žygeivystė);
- kraštotyra;
- bendravimo kultūros ugdymas;
- pozityvių individualių pomėgių skatinimas;
- pramogų humanizavimas.

Tačiau kituose šaltiniuose neformaliojo ugdymo kryptys yra skirstomos į bendresnius skyrius:

- *Pažintinė-techninė*, ugdo mokinių techninius gebėjimus, sudaro sąlygas realizuoti pažinimo kūrybiškumo ir kt. poreikius, gilinti, plėsti žinias, įgytas formaliojo ugdymo metu.
- *Meninė*, sudaro sąlygas ugdyti meninius vaikų sugebėjimus, puoselėja etninę kultūrą.
- *Ekologinė kraštotyrinė* ugdo meilę viskam, kas gyva, skatina pažinti plinką.
- *Socialinė-karitatyvinė*, sukuria sąlygas ankstyvajai vaiko socializacijai, žadina gailestingumą, skatina nelikti abejingu mažam, silpnam, globos reikalingam.
- *Ekonominė-ūkinė*, skatina įsigyti pasirinktos ūkinės veiklos įgūdžių, ugdo teigiamą nuostatą į darbą, verslą.
- *Sportinė-turistinė*, padeda plėtoti moksleivių fizines galias, skatina keliauti, sukuria prielaidas sveikai gyvensenai (Moksleivių papildomas ugdymas, 1994).

Neformaliojo ugdymo darbo formos:

- Pagal ugdytinių skaičių -masinė, grupinė, individuali.
- Pagal sistemingumą- nuolatinė, epizodinė.
- Pagal tikslus – paprastoji, apibendrinamoji, baigiamoji.
- Pagal darbo metodus – žodinė, vaizdinė, praktinė (Ramaneckienė, 1998).

Veiklos organizavimo principai:

- Aktyvumo principas papildomojo ugdymo institucijų veikloje realizuojamas tarsi iš dviejų pusių: a) vaikas pats aktyviai renkasi norimą užsiėmimą, aktyviai jame dalyvauja; b) jeigu mokinys yra apsisprendęs dalyvauti tam tikroje veikloje, tai visa vaiko mikrosocialinė aplinka irgi aktyviai veikia jį.

- Labilumo principas teigia, jog papildoma veikla turi būti organizuota taip, kad kiekvienas vaikas dėl vienu ar kitų priežasčių panorėjęs keisti veiklos pobūdį arba visai jos atsisakyti, galėtų išitraukti į kitą veiklą įpusėjęs ar net baigiantis mokslo metams (Moksleivių papildomas ugdymas, 1994).

Gilinantį neformalųjį ugdymą kaip vieną iš papildomo ugdymo formų, reiktų apžvelgti papildomo ugdymo patirtį Lietuvoje bei užsienio šalyse.

Neformalųjį ugdymą užsienio šalių pedagogai supranta kaip procesą, užtikrinantį tam tikrus ryšius tarp besiuogančiojo ir jo aplinkos. Tokiu būdu, tarsi tarpininko vaidmenį atlieka neformaliojo ugdymo institucijos. Šių institucijų bendrosioms veiklos kryptims numatyti, jų veiklai koordinuoti 1960 m. Lježe įkurtas centras. Jis renka ir apibendrina įvairią medžiagą neformaliojo ugdymo klausimais, teikia rekomendacijas, siūlo, kad neformalių institucijų veiklos turinys ir organizavimo formos būtų sudaromos atsižvelgiant į sociokultūrinius, ekonominius, psicho-pedagoginius tam tikros vietovės poreikius ir galimybes. Kitaip tariant, aptariamoji veikla nusakoma vietos, laiko, interesų, esančių galimybių ir kt. kriterijais (Zaleskienė, 1994).

Beveik visame pasaulyje įvairaus pobūdžio klubai yra populiariausia mokinių papildomo ugdymo organizavimo forma. Veikla klubuose pripažįstama kaip labai svarbi moksleivių gyvenimo dalis ir trunka kasdien po 3-4 valandas (Moksleivių papildomas ugdymas, 1994). Užsienio šalyse išryškėja dvi populiariausios neformaliojo ugdymo sritys: pažintinė-techninė ir ekologinė-tiriamoji.

Tuo tarpu 1918-1940 metų Lietuvos švietimo ir ugdymo sistema buvo palanki priimti ir kūrybiškai taikyti Vakarų Europos ir JAV idėjas. Lietuvos papildomo ugdymo procesą galima skirstyti į du etapus: 1918-1930 metai – diskusijų dėl „moksleivių srovimo“ laikotarpis, pasibaigęs jaunimo organizacijų (išskyrus skautus) veiklos mokykloje uždraudimu ir 1930-1940 metai – būrelių, kitų papildomo ugdymo formų klestėjimo laikotarpis. Pastarojo etapo ryškiausia žymė – 1936 m. švietimo reforma. Tai turėjo įtakos ir papildomam ugdymui, kuris buvo realizuojamas trijuose lygmenyse – mokykloje, mokykloje ir moksleivio gyvenamojoje aplinkoje, mokykloje ir jos aplinkoje (Moksleivių papildomas ugdymas, 1994).

Sovietiniu laikotarpiu buvo pakirsta Nepriklausomos Lietuvos švietimo ir jaunimo ugdymo sistema. Sovietinė valdžia ir oficialios švietimo valdymo institucijos atmetė viską, kas prieštaravo formuojamoms totalitarinės visuomenės nuostatoms. Švietimo sistemoje buvo akcentuojamas autoritarinis auklėjimas, didaktiškumas, vyravo žinių reikšmės pervertinimas bei verbalizmas mokyme, moksleivių orientavimas į ankstyvą, siaurą profesionalizmą, alternatyvios informacijos

stoka, kritiško mąstymo slopinimas. Žlungant socializmui, situacija pasikeitė iš esmės: vaikai ir mokytojai tapo laisvi nuo privalomos veiklos organizavimo ir dalyvavimo joje. Pakito ir moksleivių papildomo ugdymo institucijų jų veiklos objektyviosios sąlygos: atsisakyta centralizuoto finansavimo, atsiskaitomumo aukštesnės pakopos institucijoms. Deja, institucijos nebuvo tam pasiruošusios, todėl daugeliui iš jų teko apriboti savi veiklą dėl skurdžios materialinės-techninės bazės, dėl finansinių sunkumų mokant būrelių vadovams už darbą (Moksleivių papildomas ugdymas, 1994).

Visa popamokinė moksleivių veikla, atsižvelgiant į tai, kas, kur ir kaip ją organizavo, buvo skirstoma į užmokyklinę ir užklasinę. Užmokyklinė veikla – specializuotų dailės, muzikos, sporto ir kitokių mokyklų prerogatyva. Dirbama pagal standartizuotas programas (dabar formalusis ugdymas). Sistemingais užmokykliniais renginiais, vykdomais pagal individualias programas, rūpinasi studijos, būreliai, klubai (neformalusis ugdymas) (Ramanekienė, 1998).

Taigi, neformaliojo ugdymo veiklos reikšmė ypač didelė vaikams ir paaugliams, kurie turi mokymosi, elgesio, adaptacijos problemų. Tokie vaikai savarankiškai ieško būdų kaip patenkinti poreikį būti reikšmingu, gerbiamu, mylimu, bendrauja su panašaus likimo draugais, dažniausiai kurių elgesys asocialus. Svarbu vaikams, kuriems nesiseka mokslai, surasti galimybę išreikšti save kitoje veikloje, pvz. sporto būrelyje ar kitoje veikloje. Dalyvaudami tokioje veikloje vaikai bei paaugliai gali įrodyti savo gebėjimus prieš pažangius bendraklasius. Įvairiausi užsiėmimai skatina pasitikėjimą savimi, teigiamą savęs vertinimą. Patenkindamas savo kūrybinius poreikius ir išreiškdamas save, vaikas išmoksta gerbti save ir tuo pačiu aplinkinius. Vaikai turi aiškiai matyti, kad pozityvi veikla ir užimtumas – tai kelias į visuomenės pripažinimą.

1. 2. Neformaliojo ugdymo organizatorius, jo kompetencija bei asmeninės savybės

Neformaliojo ugdymo procese organizatorius, vadovas vaidina labai didelį vaidmenį. Būtent nuo jo gebėjimo bendrauti su vaikais ir paaugliais, suprasti ir patenkinti jų poreikius bei pomėgius priklauso neformaliojo ugdymo sėkmingumas.

Pedagogų nuomone, neformaliojo ugdymo veiklą neturėtų organizuoti mokyklos, kadangi tai yra labai didelis papildomas krūvis, be to, nėra nei reikiamos bazės, nei specialistų, galinčių plėtoti tokią veiklą (Ramanekienė, 2002). Beje, daugelyje užsienio šalių, neformalųjį ugdymą organizuoja laisvai samdomi specialistai.

Auklėtojui ar pedagogui, organizuojančiam vaikų ar paauglių neformalųjį ugdymą, svarbu išsiugdyti ne tik loginį mąstymą, bet ir būti pasirengusiam nuolatinei ir rezultatyviai veiklai

emocinės įtampos sąlygomis, natūraliai saviraiškai, bendrai kūrybai ir bendram išgyvenimui, išorinės veiklos ekspresyvumui ir išraiškingumui.

Dabartinės ugdymo sąlygos, pedagoginės antropologijos pasiekimai reikalauja iš pedagogo ryškesnio kūrybinio individualumo, individualaus veiklos stiliaus. Tad būtinu profesinės veiklos parametru tampa gebėjimas aiškiai, įtikinamai kalbėti, savo mąstymu ir elgesiu siekti darnos, kad auklėtiniui būtų skiepijamos kultūros vertybės. Pedagogui, kaip kūrybiškai asmenybei, būtina loginis mąstymas, pedagoginė intuicija, artistiškas, polinkis ir gebėjimas improvizuoti.

Pedagogo veiklos esmė reikalauja kūrybiškumo. Kūrybiškai dirbančio pedagogo savybė – pedagoginis artistiškas. Tai neatskiriamas pedagoginio profesionalumo ir meistriškumo komponentas, individualybės tapsmo sąlyga.

Kūrybiškumas – tai individo polinkis į naują, originalų ar novatorišką ko nors komponavimą, modeliavimą ar mąstymą. Ko nors naujo kūrimas gali būti paremtas vaizduote ar mąstymo operacijomis. Svarbu, kad jo rezultatai būtų nepaprastas turimos informacijos susumavimas, o originalus, netikėtas derinys.

Remiantis I.P. Guildorfo (1950) ir E.P. Torrance (1962, 1965) išskirtais kūrybinio mąstymo parametrais bandoma išskirti kūrybiškumo apraiškas, būdingas kiekvienam kūrybiškai veikiančiam individui:

- *Originalumas* – vienas reikšmingiausių kūrybiškumo rodiklių. Tai gebėjimas sulaikyti spontaniškai kylantį sprendimo variantą tam, kad atsitraukiant nuo paprasčiausio sprendimo būtų gautas originalus, nekasdieniškas mąstymo ar veiklos rezultatas.
- *Lankstumas* apibrėžiamas kaip individo gebėjimas naudoti skirtingas mąstymo strategijas, demonstruoti skirtingus požiūrius į daiktus ar reiškinius, sugrįžti prie įprastų darbų suvokiant, interpretuojant juos kitu būdu.
- *Sklandumas* gali būti vertinamas kaip gebėjimas nuosekliai, sklandžiai veikti, jausti laisvai ir nepriklausomai.
- *Kūrybinių idėjų detalumas, išbaigtumas*. Tai gebėjimas išplėtoti idėją ir ją įgyvendinti, nes vien sumanymas, kad ir koks svarbus jis būtų, socialinio pripažinimo paprastai nesulaukia.
- *Jautrumas kūrybinei problemai*. Tai gebėjimas įžiūrėti prieštaravimus, problemos esmę.

Pateiktos penkios kūrybiškumo apraiškos dar negarantuoja sėkmingo produkto atsiradimo. Kūrybiškai asmenybei turėtų būti būdingi ir tokie bruožai kaip: jautrumas problemoms, informacijos spragoms, subtilus disharmonijos pojūtis. Nuo pedagogo asmenybės priklauso ir vaikų kūrybiškumas.

Kūrybiškumo sąvoką (angl. *creativity*) daugelis autorių aiškina įvairiai. Kūrybiškumu dažniausiai laikoma asmenybės ypatybė, padedanti atrasti ką nors nauja. Pastaraisiais metais Lietuvos psichologai išsamiau tyrinėjo kūrybiškumo problemą, pateikė naujausias šio

sąvokos interpretacijas. XX a. antrojoje pusėje Lietuvos ir užsienio mokslinėje literatūroje išskirtinos trys žmogaus kūrybiškumo tyrimų kryptys:

- „klasikiniai“ tyrimai, kai daugiausia buvo tiriama kūrybiška asmenybė, kūrybos procesas, ir unikalūs jo rezultatai;
- holistinis požiūris į kūrybą; jo esmė – kūrybiškumas nėra vien „išrinktųjų“ savybė, o kiekvienas žmogus iš prigimties yra kūrybingas. Norint ugdyti gabų žmogų, reikia ugdyti visą asmenybę;
- gabumo ir talentingumo tyrimų kryptis, kai kūrybiškumas laikomas viena gabių ir talentingų žmogaus savybių (Tijūnėlienė, 2004).

L. Jovaiša nurodo, kad kūrybiniai gebėjimai – naujumo, originalumo šaltinis, pasireiškia visose veiklos srityse, ypač metodinėje veikloje. Metodinis kūrybiškumas sudaro sąlygas originaliau, tikslingiau organizuoti patį procesą. Santykių kūrybiškumas įgalina tobulinti tarpasmeninių ryšių kultūrą. Kūrybiškumas auklėjimo procese padeda tobulinti komunikatyvumą, organizuotumą. Kūrybingas pedagogas nuolatos tobulina mokymo ir auklėjimo procesą, siekia geresnių rezultatų, o kūrybiškai dirbdamas pats jaučiasi laimingas.

Visaverčiam kūrybiškumui reikštis būtini kiti mokytojo gebėjimai, t.y. įtaigumo (sugestyvumo) ir išraiškos (ekspresyvumo) gebėjimai:

- pedagogo įtaigumas – tai menas sukelti intuityvius išgyvenimus, norą keistis. Įtaigumas – tai pedagogo savybių kompleksas, turintis įtaką, poveikio jėgą ugdytiniams. Toks pedagogas įgauna aukštą kultūrinį, dorinį statusą tarp auklėtinių ir kolegų;
- išraiškos gebėjimais pasižymintis pedagogas ne tik moka logiškai kalbėti teikdamas mokomąją medžiagą, valdyti kalbos intonaciją, geba akcentuoti kas svarbiausia, emociškai išgyventi vertybes, įtikinti. Tai gali daryti emociškai brandus asmuo, gebantis naudotis iškalbos, meno priemonėmis (Jovaiša, 2001).

Labai svarbi neformaliojo ugdymo organizatoriaus savybė - pedagoginis artistiškas. Tai santykis su pasauliu ir reagavimas į jo reiškinius, emocionalus, vaizdingas informacijos teikimas siekiant tikslų. Artistiško reiškinio pedagoginiame darbe apima tris harmoningai susijusius dalykus: žinias, emocijas ir tikėjimą. Jie būtini interpretuojant žmogų kaip visybę, kaip sistemą.

Pedagogas, be aktoriaus ir režisieriaus technikos įvaldymo, turėtų būti turininga, darni, savita, originali asmenybė. Tik tada aktoriaus talentas bus reikšmingas pedagoginio darbo elementas ir variklis, jei jis sintezuosis su pedagogo gebėjimu racionaliai mąstyti, jausti, nuolat tobulėti (Tijūnėlienė, 2004).

Žinių visuomenėje esmingai keičiasi pats pedagogo vaidmuo: pedagogą – žinių turėtoją ir perteikėją keičia pedagogas – organizatorius, galimybių kūrėjas, talkininkas, patarėjas, partneris, tarpininkas tarp auklėtinio ir įvairių šiuolaikinių šaltinių (Švietimo gairės, 2002).

Šiandienos auklėtojas turėtų ugdyti žmogų, gebantį konstruktyviai dalyvauti pilietinės bendruomenės gyvenime, juo domėtis, jį vertinti. Pedagogų rengimo ir kvalifikacijos tobulinimo sistema turėtų parengti pedagoga, gebantį būti kūrybišku ir ugdyti kitų kūrybiškumą (Švietimo gairės, 2002).

Pedagogas negali būti tik tam tikros srities žinovas. Jis privalo būti žmogus, gebantis sukurti dialogą su auklėtiniais. Šio dialogo metu diskutuojama, vertinamas socialinis žmonijos patyrimas, sukuriamos sąlygos ir galimybės įvairiems rakursams, skirtingoms nuomonėms reikštis. Keičiantis nuomonėms gali atsirasti pasitikėjimas kitų žodžiu, reikštis minties esmės paieškos, pritarimas, supratingas vieni kitų papildymas.

Pedagogas ugdytiniui turi būti patrauklus ir kaip žmogus, ir kaip auklėtojas, konkrečiais veiksmais liudyti humanistinį lavinimo turinį ir ugdymo vaidmenį tampant žmogumi, teigti gyvenimo džiaugsmą, vesti auklėtinius į gyvenimą, tikėti pats tuo gyvenimu ir kviesti kitus tikėti.

Ugdytiniams aktualu ne ugdymo turinys apskritai, bet esmė, kurią suteikia pateikiamai medžiagai pedagogas. Todėl svarbu, kokias išraiškos priemones jis naudoja.

Kalbos tonas, veido poza, atstumas, kurį pasirenka pedagogas bendraudamas su auklėtiniais, išreiškia tai, kas nepasakoma žodžiais. Labai svarbų vaidmenį vaidina vizualinis kontaktas, ugdytojo žvilgsnis, kuris gali atlikti daugelį funkcijų:

- auklėtojo gebėjimas valdyti savo dėmesį;
- abejingas žvilgsnis; dirbtina šypsena;
- pedagogo kūno kalba teikiamos informacijos vaidmuo (Tijūnėlienė, 2004).

Pedagogo autoriteto galią lemia gyvas, emocionalus ryšys su auklėtiniais, visų veiksmų darnumas ir sintetiškumas, estetiškumas, adekvačių ir įvairių priemonių parinkimas konkrečioms situacijoms bei jų panaudojimas (Tijūnėlienė, 2004).

1 lentelė

Pedagoginiame procese (sąveikoje) pedagogo artistiško atliekamos funkcijos

Funkcijos	Funkcinis realizavimas
1. Motyvacinė.	Ji padeda stiprinti auklėtinio pažintinę veiklą ir motyvaciją, leidžia vienyti faktines žinias su emociniu suvokimu ir apibendrinant pasaulio vaizdą formuoti įsitikinimus.
2. Mobilizuojančioji	Realizuojama iš esmės laukiant būsimo bendravimo su ugdytinių grupe, kai pedagogas rengiasi išsilaisvinti iš įtampos, atsikratyti dvasinių varžtų, nusiteikti teigiamam etoso sukūrimui, padėti auklėtiniais įveikti stresą, budriu savo įvaizdžiu įtikinti juos patikėti veiklos sėkme.

3. Atrakinė (Patraukiančioji).	Asmeninė prezentacija leidžia pedagogui mokėti atsistoti prieš ugdytinius ne kaip pareigybiniam asmeniui, turinčiam tam tikrų reglamentuotų valdymo įgaliojimų, nepabrėžti savo vaidmenų pranašumo. Nuo pirmojo įspūdžio efekto priklauso nuomonė apie pedagogą. Tai reiškia arba auklėtinių simpatijas pedagogui, arba atsiribojimą nuo jo. Ugdytojo asmenybės raiška, įkvepianti jo mimika ir plastiškumas gali patraukti ugdytinius.
4. Fasilitatorinė.	Pedagoginis artistiškas palengvina ugdytinio ir ugdytojo sąveiką, kuria sąlygas kitai kultūrai, kitokiai nuomonei, tikėjimui suprasti, priimti, toleruoti, išpažinti. Atvirumas pasauliui ir vaikams leidžia visokiose situacijose kreiptis į pedagogą.
5. Stimuliuojančioji.	Tai pedagogo kūrybinės savijautos ir ugdytinių kūrybinio aktyvumo stimuliavimas. Ugdytiniai, nuolat būdami ir dalyvaudami kūrybos procese, bendradarbiaudami, dalyvaujant bendroje veikloje, patirdami bendrus išgyvenimus, patenka į meno pažinio pasaulį ir jame gali rasti savo asmenybės idealą. Vidinių ir išorinių pedagogo asmenybės savybių reiškiniai, bendravimas su juo skatina ugdymo proceso dalyvius išgyventi emocinį pasitenkinimą, praturtina reagavimo būdų į sudėtingus pasaulio reiškinius santykių patirtimi.
6. Sintetinė.	Pedagogo veiklai būdinga individuali išraiška, jos netradiciškumas, orientavimasis į auklėtinius, atvira pozicija. Tai padeda patirti psichologinę vienovę su ugdymo proceso dalyviais. Bendrai kuriant, bendradarbiaujant, bendrai diskutuojant, auklėtiniai tampa ugdytojo sąjungininkais, bendražygiais, vienijasi jų pastangos.

(Sudaryta pagal O. Tījūnėlienę, 2004)

Šio artistiško raiškos galimybių panaudojimas auklėjimo procese leidžia susiklostyti tarp pedagogo ir ugdytinių dalykiniams santykiams, grindžiamiems pasitikėjimu ir pagarba, sukurti ugdymo procese tinkamą emocinę atmosferą, atsirasti bendradarbiavimo sąlygoms, bendrai kūrybai.

Siekdamas, kad neformalusis ugdymas būtų naudingas, padėtų kryptingai formuoti vaiko ar paauglio asmenybę, pedagogas turi turėti aukštą kompetenciją pedagoginėje srityje. Kompetenciją galima apibūdinti kaip savitą pedagogo raišką veikloje, pagrįstą profesiniais, pedagoginiais ir asmeniniais jo gebėjimais. Visuminę profesijos pedagogo kompetenciją pirmiausiai apibūdina jo profesinis, pedagoginis ir psichologinis pasirengimas (Adamonienė, 2001). Kaip teigia E. Rodzevičiūtė, „Kompetencija – tai žmogaus kvalifikacijos raiška arba gebėjimas veikti, nulemtas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių. Tai ugdymo procese

įgytas bendrasis gebėjimas, grindžiamas žiniomis, patirtimi, vertybėmis, polinkiais. Kompetencija – daugiau negu drauge paimtos žinios, mokėjimai, nuostatos veikti; kompetencija – tai, kas lemia gebėjimą įgytą išsilavinimą ir patirtį pritaikyti konkrečiai gyvenimo problemai spręsti“ (Rodzevičiūtė, 2003, p. 23).

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad tokios pedagogo asmenybės savybės, kaip kūrybiškumas, artistiškumas, jo kompetencija, gebėjimas nustatyti ir patenkinti auklėtinių poreikius, efektyviai organizuoti tikslingą veiklą, atitinkančią vaikų ir paauglių pomėgius, yra vienas iš svarbiausių tiek sėkmingo ugdymo apskritai, tiek konkrečiai neformaliojo ugdymo veiksmų.

2. VAIKŲ GLOBOS NAMAI KAIP AUKLĖJIMO IR GLOBOS INSTITUCIJA, JOS DABARTIS IR PERSPEKTYVOS

2.1. Vaikų globos namai – kaip socialinės paramos vaikui sistemos dalis

Dauguma Lietuvoje paliktų ir apleistų vaikų bei našlaičių auga įvairiose globos institucijose, kuriose pasirūpinama fizine raida, tačiau nėra lengva sudaryti sąlygas ne tik sklandžiam, bet ir būtinam vaikų psichoemocinės-socialinės raidos vyksmui, kurio metu vaikai įgyja socialinius įgūdžius, reikalingus įveikti kasdieninio gyvenimo sunkumams bei bendravimo su aplinkiniais tobulinimui (Raslavičienė, 1996).

Dabartinis gyvenimo tempas yra nepaprastai dinamiškas, nuolat vyksta socialiniai, ekonominiai visuomenės kaitos procesai, įtakojantys kiekvieną žmogų - tiek vaiką, tiek ir suaugusį. Dažnai žmonės nespėja eiti koja kojon su nūdienos pasaulio pasiūlytu tempu, todėl stebimi pervargimo procesai, emociniai sutrikimai ir kitos su tuo susijusios problemos, kurios įtakoja šeimą, kuri yra pirmoji vaiko socializacijos mokykla. Taigi, galima konstatuoti faktą, šiuolaikinė šeima socialiai kinta. B. Obelenienė (2003) pirmiausia atkreipia dėmesį į tai, kad mažėja tėvų autoriteto įtaka vaikams, o tai apsunkina jaunosios kartos ugdymo ir jai perteikiamų normų, vertybių, nuostatų procesą. Antra, dėl ilgos ir sunkios darbo dienos tėvai negali skirti pakankamai laiko ir dėmesio savo vaikui, bendram jo problemų sprendimui, ko pasekoje tėvų pareigas perima mokykla. Dėl šios priežasties ugdymo įstaigose steigiami psichologų bei socialinių pedagogų etatai. Šie specialistai padeda spręsti nepilnamečiams iškilusias problemas, stengiasi užkirsti kelią galimai visuomenės netoleruojamai jų veiklai bei įvairiomis priemonėmis apsaugoti vaikus nuo prievartos ir smurto. A. Bulotaitė (2000) teigia, kad ne visi paaugliai linkę rinktis tokį jiems iškilusių problemų sprendimo būdą. Jaunoji karta vis dar mano, jog jie yra saugūs ir patys gali savimi pasirūpinti. O esant reikalui jiems gali "padėti" alkoholis, narkotinės medžiagos, bėgimas iš namų, valkatavimas, elgetavimas ir kt. L. Mitkuvienė, I. Skridlaitė (2002) pastebi, kad tėvai, susidūrę su šiais vaikų neigiamos elgsenos reiškiniais, dažniausiai pasirenka vieną iš dviejų problemos sprendimo kelių. Visas jėgas, dėmesį skiria vaikui ir bando su juo spręsti jam iškilusias problemas arba toliau nemato tame problemos, ar net visiškai atsiriboja nuo pagrindinės pareigos – visapusiškai rūpintis vaiku. Jei taip atsitinka, vaikui, tarpininkaujant Vaiko teisių apsaugos tarnybai, steigiama globa (rūpyba) vaikų globos įstaigoje arba šeimoje.

Rašytiniuose šaltiniuose minima, kad jau IV amžiuje egzistavo našlaičių prieglaudos. Jose buvo rūpinamasi vaikais, kurie visiškai neturėjo tėvų, t. y. pamestinukais arba, dėl įvairių priežasčių netekusiais tėvų globos, vaikais. Lietuvos istoriniai dokumentai taip pat liudija apie senas ir galias

vaikų globos tradicijas. Dar 1529 metais priimtame Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės statute didelis dėmesys buvo skirtas našlaičių globai. Šiame statute minima, kad našlaičiai yra glojami globėjų šeimoje, bet ne įstaigoje. Vaikų globos įstaigos Lietuvoje atsirado išgalėjus krikščionybei ir priklausė Bažnyčiai. Laikui bėgant šios įstaigos tapo valstybinėmis, o religinės organizacijos liko kaip pagalbinės (Kvieskienė, 2003).

Vaikų globos įstaigų skaičius Lietuvoje įvairiais istoriniais laikotarpiais kito. Anot G. Kvieskienės (2003), prieškario Lietuvoje buvo 57 vaikų prieglaudos, pokario laikotarpiu buvo vos 7 vaikų namai, okupacijos metais jų skaičius žymiai išaugo. Šis ryškus svyravimas anaip tol nebuvo susijęs su našlaičių skaičiaus žymiu padidėjimu ar sumažėjimu. Jį įtakojo šalies ekonominė situacija. Jos pagerėjimas, suteikdavo galimybę didesniam skaičiui našlaičių gauti reikiamą pagalbą ir atvirkščiai. Pastaraisiais metais Lietuvoje vaikų globos institucijų tinklas išsiplėtė. Pagal Lietuvos Respublikos Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos pateiktą informaciją, šiuo metu Lietuvoje yra 156 vaikų globos įstaigų (žr. 2 lentelė).

2 lentelė

Vaikų globos įstaigos Lietuvoje

Institucijos pavadinimas	1999 m.	2000 m.	2002 m.	2003 m.
Sutrikusio vystymosi kūdikių namai	6 (425)*	5 (479)	5 (254)	5 (248)
Apskričių vaikų globos namai	30 (2738)	31 (2772)	33 (483)	34 (459)
Nevyriausybiniai vaikų globos namai	14 (355)	14 (361)	21 (123)	22 (118)
Laikinosios globos vaikų namai	17 (287)	17 (310)	15 (200)	15 (280)
Bendroji tipo internatinės mokyklos	8 (599)	7 (421)	11 (45)	11 (36)
Specialieji vaikų auklėjimo ir globos namai	4 (273)	4 (218)	4	4
Globos įstaigos vaikams su negalia (pensionatai ir pensionai)	6 (886)	6 (894)	5 (10)	5 (30)
Savivaldybių vaikų globos namai	20 (821)	20 (754)	45 (444)	45 (348)
Parapijiniai vaikų globos namai	-----	-----	4	4
Specialiosios internatinės mokyklos	55 (893)	55 (876)	42 (49)	42 (41)
Šeimyniniai vaikų globos namai (šeimynos)	51 (427)	49 (391)	43 (36)	43 (27)

*Skliausteliuose pateiktas vaikų skaičius.

(Sudaryta pagal "Lietuvos vaikai". Statistikos departamentas)

Paskutiniaisiais duomenimis (2004 m.) Lietuvoje yra 156 globos įstaigos bei 6300 vaikų netekusių tėvų globos.

Be valstybės išlaikomų vaikų globos įstaigų, veikia ir kuriasi nauji parapijiniai, nevyriausybiniai vaikų globos namai. Matome, kad mažėja Šeimyninių vaikų globos namų ir vaikų skaičius juose, tai galėjo įtakoti besikeičianti socialinė padėtis, pilietiškumo silpnėjimas, neigiamas požiūris į pačius globėjus (pastaruoju metu ne kartą į viešumą kyla skandalai kai vaikai tokio tipo šeimynose yra išnaudojami bei globojami dėl materialinės gerovės).

Iš lentelės matome, kad vis dar stokojama globos institucijų, kurios suteiktų socialinę, pedagoginę, psichologinę pagalbą vaikams, turintiems elgesio sutrikimų, nepritampantiems visuomenėje. Mažėja specialiųjų internatinių mokyklų skaičius, kur mokymas organizuojamas pačiose įstaigose ir pritaikomas jose gyvenančių vaikų poreikiams.

Kaip teigia G. Kvieskienė (2003), vaikų globos namai žymiai pasikeitė lyginant su Lietuvos okupacijos metais. Šiuo metu šios įstaigos yra:

- sudėtinė socialinės globos ir švietimo sistemos dalis;
- jų veikla grindžiama Vaiko teisių deklaracija ir Konvencija dėl vaiko teisių, Lietuvos Respublikos Konstitucija, įstatymais bei poįstatyminiais aktais;

Pagrindiniai vaikų globos namų uždaviniai:

1. Sudaryti vaikams tinkamas gyvenimo ir ugdymosi sąlygas.
2. Atsižvelgiant į vaiko individualybę, sveikatos būklę, puoselėti jo dvasines ir fizines galias, skatinti fizinį, psichinį, socialinį vaiko brendimą psichologinėmis, pedagoginėmis bei medicinos priemonėmis.
3. Puoselėti asmens kūrybingumą, brandinti jo laisvę ir atsakomybę.
4. Ugdyti asmens pilietiškumą.
5. Rengti vaikus savarankiškai gyventi visuomenėje.
6. Kurti artimą šeimai aplinką.

Visuomenės supratimas apie vaikų globos namų ugdytinius yra klaidingas. Manoma, kad šiose įstaigose gyvena tik beglobiai vaikai, kuriuos tėvai, dėl netinkamo savo gyvenimo būdo, paliko likimo valiai. Remiantis Informaciniu biuleteniu (1996) ir Klaipėdos apskrities vaikų globos namų "Danė" nuostatais (1998), vaikų globos namų ugdytiniai yra:

- **Našlaičiai.** Tai vaikai, kurių mirę abu tėvai arba miręs vienas iš tėvų, kuris nuolat rūpinosi vaiku (tuo tarpu antrasis yra visiškai nusišalinęs nuo savo pareigų).
- **Likę be tėvų globos vaikai.** Tai vaikai netekę abiejų tėvų globos arba vieno iš jų, kuris nuolat rūpinosi vaiku, apribojus (terminuotai ar neterminuotai) tėvų valdžią.
- **Teismo sprendimu paimti iš šeimos vaikai.** Tai vaikai, kurių tėvams nėra ribota tėvų valdžia, tačiau jie pripažinti nežinia kur esantys arba neveiksniais. Taip pat abiem tėvams arba vienam iš turimų tėvų ilgai sergant ir negalint atlikti tėvų pareigų, atliekant bausmę įkalinimo įstaigoje arba suimtiems tardymo laikotarpiui.

- **Socialiai remtini vaikai.** Tai vaikai, kuriems, dėl šeimoje vyraujančių socialinių, ekonominių problemų, neužtikrinamos tinkamos gyvenimo ir ugdymo(si) sąlygos.

Lietuvos statistikos departamentas, suskirstęs visas tėvų netekimo priežastis į:

1. **neišvengiamas** (tėvų mirtis, ilgalaikė liga, tėvai įstatymo tvarka paskelbti nežinia kur esančiais ir pan.);
2. **išvengiamas** (asocialios šeimos, tėvai patys atsisakė vaikų, nesirūpina jais, smurtauja ir pan.), nustatė, jog tik kas ketvirtam vaikui, kuriam buvo steigiama globa, ji buvo neišvengiama, o tik maždaug kas dešimtas netekęs tėvų globos vaikas – našlaitis. (Raslavičienė, 1996).

Taigi pagrindinė tėvų netekimo priežastis – šeimų asocialumas. Reiškia apie 70 proc. vaikų, šiuo metu gyvenančių vaikų globos namuose galėtų augti savo biologinėje šeimoje. Kodėl taip nėra? Tai paaiškina keletas priežasčių:

- vaiko tėvai patys augo vaikų globos namuose, nesėkmingai integravosi visuomenėje, jiems šis modelis yra įprastas ir savaime suprantamas (turimas omenyje modelis, kad jų atžalos auga ir gyvena valdiškoje institucijoje);
- tėvams ribotos teisės į vaikus dėl nuolatinio girtavimo, narkotinių medžiagų vartojimo bei murto prieš juos;
- vaikai iš šeimos paimti dėl nepriežiūros, nesugebėjimo užtikrinti tinkamas gyvenimo sąlygas.

Pagal Darbo ir socialinių tyrimo instituto mokslinio tyrimo duomenis, 1000-čiui kaime gyvenančių vaikų iki 15 metų amžiaus tenka 6,7 vaiko, globojamo vaikų globos namuose, tuo tarpu iš 1000 miesto vaikų tik 3,3 globojami vaikų globos namuose.

Kaip rodo Vaikų teisių apsaugos tarnybos surinkti duomenys, jau keleri metai, vaikų, apgyvendinamų globos įstaigose, skaičius mažai tesikeičia. Viešoji įstaiga “Vaiko namas” ši reiškinį sieja su šalyje vykstančiu ekonominiu progresu.

Analizuojant įstaigoje globojamų vaikų situaciją Lietuvoje, verta atkreipti dėmesį ir į tėvų globos netekimo priežastis (žr. 3 lentelė).

Tėvų globos netekimo priežastys

Tėvų globos netekimo priežastys	Vaikų skaičius						
	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Tapo našlaičiais	317	293	273	237	269	267	275
Tėvų valdžiuos ribojimas	362	354	397	388	612	699	521
Ilgalaikė tėvų liga	142	168	236	185	171	174	160
Tėvai atlieka bausmę įkalinimo įstaigoje	184	197	182	99	122	128	89
Nenustatyta tėvų buvimo vieta	117	132	123	109	102	97	92
Tėvai patys atsisakė vaikų	236	177	182	104	81	82	90
Vieno iš tėvų nėra, kita visai nesirūpina vaikais	396	600	554	394	413	776	1122
Dėl skurdo	462	361	201	125	131	100	101
Dėl smurto	30	24	28	66	608	81	72
Tėvai išvykę į užsienį ir neprižiūri, neišlaiko savo vaikų			33	33	30	442	407
Dėl invalidumo	25	9	23	22	19	17	16
Kitos priežastys	16	17	78	80	75	140	158
Iš viso	3175	3502	3261	2597	2863	3003	3023

(Sudaryta remiantis duomenimis iš Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenų bazės (<http://www.socmin.lt>))

Kaip matome iš pateiktų duomenų, pagrindinės tėvų globos netekimo priežastys yra nesirūpinimas savo vaikais, tėvų valdžios apribojimas. Tai kelia nemažą susirūpinimą, nes “dauguma vaikų, augančių socialinės rizikos šeimose, patiria ankstyvąjį socialinį apleistumą, nepakankamą priežiūrą, smurtą, prievartą. Todėl daug vaikų iš nedarnių šeimų į globos įstaigas patenka su jau susiformavusiais elgesio sutrikimais” (Kaffemanas, 2000, p.70).

Vienas iš anksčiau minėtų vaikų globos namų uždavinių, yra kurti artimą šeimai aplinką, t.y. siekiama globos įstaigoje vaikui sudaryti panašias sąlygas, kurias vaikai turi gyvendami savo šeimose, o vaikas laisvai galėtų augti, vystytis ir tobulėti. Tačiau šiandien globos institucijoms dar toli iki užsibrėžto tikslo. R. Braslauskienė (2002) teigia, kad vaikų globos namai atlieka tik palengvinimo funkciją, t.y. apsaugo vaikus nuo elgetavimo, valkatavimo, suteikia gyvenamąją vietą ir pan. Šios įstaigos nepajėgios spręsti tų problemų, kurias nepilnamečiai atsineša iš šeimų, ir tų, kurios susikaupia institucijose, t.y. socialinė ir emocinė deprivacija, atsiskyrimus ir praradimus patyrusių vaikų socialinė adaptacija.

Atsižvelgiant į nūdienos faktus, kurie byloja apie kasdien augantį beglobių, neprižiūrimų vaikų skaičių, apibendrinant galima teigti, kad „visuomenėje buvo ir bus šeimų(tėvų), kurios nenori ar dėl kokių nors priežasčių negali rūpintis savo vaikais. Visuomenė, taisydamą tėvų padarytą skriaudą, steigia, organizuoja įvairias institucijas, kurios bando atstoti vaikui tai, ko jis neteko, tėvų meilę pakeičia pedagogų priežiūra ir rūpestis, bendravimą su tėvais – auklėtojų pakalbinimai” (Braslauskienė, 1999, p. 22).

2.2. Auklėtojas – kaip pedagogas lemiantis tinkamą vaiko socializaciją visuomenėje

Asmens socializacija – viena iš esminių auklėjimo funkcijų. Strateginiame švietimo politikos dokumente „Švietimo gairės“ rekomenduojama „įvesdinti asmenį į šiuolaikinę visuomenę, padėti jam įgyti kultūrinę bei socialinę kompetenciją ir tapti savarankišku ir atsakingu žmogumi, norinčiu bei gebančiu nuolat mokytis ir kurti savo bei bendruomenės gyvenimą“, „stiprinti visuomenės kūrybines galias“, „laiduoti tautos ir krašto kultūros tęstinumą, jos tapatybės išsaugojimą ir nuolatinį kūrimą“ (Juodaitytė, 2002, p. 84).

Socializacija gali būti įvardijama kaip procesas, „kurio metu individas įsijungia į visuomenę, jos struktūrinius padalinius (socialines grupes ir bendrijas, institutus, organizacijas), perima jų sukauptą patirtį, socialines vertybes ir normas, formuoja socialiai reikšmingus asmenybės bruožus (Juodaitytė, 2002).

G. Kvieskienė (2003), pasiremddama pasaulio ir Lietuvos mokslininkais skiria penkias pagrindines socializacijos paradigmas: pažintinį aktyvumą, moralinį ir asmeninį identiteto įsigijimą, savęs sukūrimą ir socialinio bei meninio identiteto įtvirtinimą, moralinių kategorijų ir socialinių grupių vertybių interakcijų visose aplinkose ugdymą. O amerikietė R.M. Berns (1988) pritaria nuomonei, kad socializacija – tai procesas, kurio metu individai įgyja žinių, įgūdžių ir charakterio bruožų, leidžiančių jiems tapti efektyviais grupių ir visuomenės nariais (Aramavičiūtė, Martišauskienė, 2004, p. 14)

Psichoanalizės atstovai socializaciją linkę traktuoti kaip individo prisitaikymą prie aplinkos, interakcionizmo – kaip sąveiką, biohevizorizmo – kaip socialinį mokymąsį, humanizmo – kaip žmogaus ir pasaulio humanizavimą, padedantį išsaugoti žmogiškumą ne tik savyje, bet ir kituose, visuomenėje (Aramavičiūtė, Martišauskienė, 2004).

Paaugliams socializuotis labiausiai trukdo atstūmimas bendraamžių grupėje, nes tai apriboja paauglio kontaktus su prosocialiais bendraamžiais, sumažina atstumtųjų galimybes formuoti teigiamus tarpasmeninius santykius, įgyti socialinių įgūdžių, sukelia dažnas frustracijas (Žukauskienė, 1997).

Kadangi poreikis siekti teigiamo savęs vertinimo, įtvirtinti save aplinkoje yra vienas pagrindinių paauglystės bruožų, todėl mokykloje atstumti ir nepripažinti mokiniai ieško pripažinimo už jos sienų, kas priveda prie elgesių nukrypimų ir nusikalstamumo (Dapkienė, 2002).

Vaikų socializacijos ypatumai, jos reikšmė vaiko visapusiškam vystymuisi pastaruoju metu buvo gana plačiai nagrinėjami. Ši problema atsispindi D. Broom (1992), A. Juodaitytės (1996, 2000, 2002), I. Leliūgienės (1997), M. Litvinienės (1996, 2002), K. Mudrik (1994), A. Vaitkevičiaus (1995), R. Žukauskienės (1999) ir kitų mokslininkų darbuose.

Paauglio socializacijai ypatingą reikšmę turi jo įgyti socialiniai įgūdžiai, nes tam tikrose situacijose vaiko socializacija gali būti nesėkminga arba neefektyvi, paprasčiausiai dėl to, kad jam pritrūksta reikiamų socialinių įgūdžių. D. Gailienė, L. Bulotaitė, N. Sturlienė (1996) nurodo, jog socialiniai įgūdžiai yra gebėjimas adaptyviai ir adekvačiai elgtis, o tai leidžia įveikti kasdieninio gyvenimo reikalavimus ir pasikeitimus, netikėtus stresus ir sunkumus.

Kiti mokslininkai (Kemerienė, Mazūrienė, 2001) teigia, kad socialiniai įgūdžiai – tai verbalinio ir neverbalinio elgesio seka, kuri yra susijusi su aplinkinių žmonių elgesiu.

Trumpai aptarsime kai kuriuos socialinius įgūdžius.

1. *Sprendimų priėmimas*. Šis įgūdis padeda priimti konstruktyvius sprendimus. Vaikas turi mokėti pats pasirinkti, nuspręsti ir pats pajusti tokio sprendimo ar pasirinkimo padarinius. Jis turi mokytis iš savo patirties. Tada, prieš pasielgdamas vienaip ar kitaip, vaikas pirmiausia pagalvos apie galimas pasekmes.
2. *Problemų sprendimas*. Jis įgalina konstruktyviai spręsti problemas.
3. *Kūrybiškas mąstymas*. Šis įgūdis susijęs su sprendimų priėmimu ir problemų sprendimu. Kūrybiškas mąstymas įgalina įvertinti visas galimas alternatyvas, mūsų veiklos ar neveiklumo padarinius.
4. *Kritinis mąstymas*. Tai gebėjimas analizuoti informaciją ir patyrimą.
5. *Efektyvus bendravimas*. Tai gebėjimas išreikšti save verbaliniais ir neverbaliniais būdais, priimtinais mūsų kultūrai ir situacijai. Tai reiškia, kad mes galime pasakyti apie savo norus, troškimus ir prireikus paprašyti patarimo, pagalbos.
6. *Asmeninis bendravimas*. Šis įgūdis reiškia gebėjimą užmegzti ir išlaikyti draugiškus ryšius su aplinkiniais. Tai turi didelę įtaką mūsų psichinei ir socialinei gerovei.
7. *Savęs pažinimas*. Tai gebėjimas pažinti ir įvertinti savo charakterį, stipriąsias ir silpnąsias puses. Tai padeda bendraujant, leidžia prognozuoti savo elgesį stresinėse situacijose (Pikūnas, Palujanskienė, 2001, p. 48).

Analizuojant įvairias socializacijos koncepcijas, išryškėja dvi kryptys, kuriose skirtingą padėtį užima vaikas socializavimosi procese. Pirmosios krypties atstovai (E. Durkheim, B. Parsons) teigia pasyvią vaiko poziciją, o į socializaciją žiūri tik kaip į adaptacijos procesą visuomenėje. Kitos

krypties šalininkų nuomone, viskas yra nukreipta į patį vaiką, kai jis vystosi iš nesocialaus naujagimio į socialų visuomenės narį. Šiuo atveju vaikas aktyviai dalyvauja socializacijos procese ir visuomenės adaptacijoje (Cooley, Inkels, Mead, Tallmen, Znaniecki).

Bendraudami žmonės keičiasi socialinėmis vertybėmis. A. Jacikevičiaus nuomone, bendravimas yra žmonių sąveika, kai apsieikiama mintimis, emocijomis, susipažįstama ir pasiekama socialinio bendrumo. Pasak autoriaus, žmonių bendravime yra išskiriami trys glaudžiai tarpusavyje susiję komponentai:

1. komunikacinis, kurį sudaro keitimasis įvairiapuse informacija (mintimis, vaizdiniais, emocijomis, interesais, įgūdžiais, nuostatomis ir kt.);
2. interakcinis, kurio esmė yra keitimasis judesiais ir veiksmais;
3. percepcinį komponentą sudaro bendravimo partnerių savitarpio suvokimo ir gilesnio pažinimo procesai (Jacikevičius, 1995, p. 158).

Vaikų globos namų auklėtinių socializacijos procese reikšmingiausi žmonės – auklėtojai, pedagogai, su kuriais vaikai praleidžia daugiausia laiko. Būtent jų kompetencija, vaikų raidos ypatumų išmanymas lemia sėkmingą socializaciją. Auklėtojams tenka reikšmingiausias vaidmuo, kadangi būtent jie daugiausia laiko praleidžia su vaikais, juos ugdydami ir globodami. Tačiau susiduriama su problema, nes, pasak R. Braslauskienės (2000), praktikoje daugelis vaikų globos namų auklėtojų pasižymi:

- kompetencijos stoka: daugeliui auklėtojų trūksta pedagoginių-psichologinių žinių, todėl jie stokoja kompetencijos spręsti darbo problemas ir kuria savo įstaigose formalią, vaikui nepalankią aplinką;
- neigiamomis nuostatomis auklėtinių atžvilgiu ir atotrūkiu nuo vaikų: daugelio auklėtojų nuostatos globotinių atžvilgių yra neigiamos, todėl jie negali sukurti tinkamos, šeimai artimos atmosferos savo įstaigose; vaikai nepasitiki pedagogais, jie nelinkę su jais kalbėtis apie savo išgyvenimus, bijo atsiverti, slepia tikrąsias savo baimes ir nerimo priežastis;
- fizinių ir ribojančio poveikio bausmių taikymu: penktadalis auklėtojų muša vaikus liniuote, tampo už ausų, gnaibo, purto už pečių; beveik du trečdaliai naudoja ribojančio poveikio bausmes: klupdo ant kelių, liepia stovėti iškeltomis rankomis, atlikti didelį skaičių fizinių pratimų ir pan.;
- psichologiniu nuovargiu: pedagogai dažniausiai psichologiškai pavargę nuo dažnų vaikų barnių, konfliktų, kerštingumo peštynių (Braslauskienė, 2001).

Vaikų globos namų nutarime (1996) teigiama, kad visi vaikų globos namų pedagogai privalo ieškoti ugdymo turinį ir jo kaitą atitinkančių pedagoginės veiklos formų ir metodų, pasiruošti papildomo ugdymo renginiams ir kvalifikuotai juos organizuoti, atsižvelgiant į vaikų

polinkius, interesus, organizuoti jų laisvalaikį. Kaip matyti, šiais reikalavimais auklėtojai įgaliojami dirbti vien tik ugdomąjį darbą su vaikais.

Tradiciškai Europoje vaikų globos namuose pagrindinį darbą su vaikais dirba ne auklėtojai, o socialiniai pedagogai. Lietuvos auklėtojų pareigybė turėtų keistis. Auklėtojas turėtų rūpintis vaikų socialiniu ugdymu.

Auklėtojai darbui vaikų globos namuose specialiai nėra rengiami nė vienoje šalies aukštojoje mokykloje. Apskritai Lietuvoje nėra tokių specialistų rengimų koncepcijos. Taip pat labai mažai dėmesio skiriama auklėtojų apmokymui organizuoti prasmingą neformalųjį ugdymą, ieškoti originalių vaikų užimtumo formų, kurios atitiktų vaikų globos namų auklėtinių poreikius ir interesus.

Vaikų globos nuostatose pažymima, kad vaikų globos namų auklėtojais gali dirbti aukštąjį arba aukštesnįjį pedagoginį išsilavinimą turintys asmenys. Todėl realiai auklėtojais dirba įvairių dalykų mokytojai, pradinių klasių pedagogai, ikimokyklinio amžiaus vaikų auklėtojai bei kitokių pedagoginį išsilavinimą turintys specialistai.

Auklėtojai visiškai nevertina asmeninės pedagoginės saviugdės funkcijos. Šie duomenys siejasi su aukščiau minėtais duomenimis apie auklėtojų asmeninės kompetencijos vertinimą. Šis vertinimas – gana aukštas. Galima daryti prielaidą, jog jie patenkinti savo profesine kompetencija ir nemato reikalo jos tobulinti.

Vaikų globos namuose dažnai susiduriama su laisvalaikio organizavimo problemomis. Didžiausios problemos susijusios su lėšų stygiumi: nėra pinigų organizuoti įdomius renginius pačiuose vaikų globos namuose, nėra galimybių sumokėti už miesto transportą važiuojant į renginius už vaikų globos namų ribų, trūksta lėšų sumokėti už mieste organizuojamus renginius, sunku nuolat prašyti labdaros vaikų renginiams organizuoti.

Vaikų globos namų auklėtojo pareigybė apibrėžiama valstybės lygmeniu, tačiau gana neaiškiai, neišryškinant vaikų socialinio ugdymo reikšmingumo (Rupšienė, Leliūgienė, Baršauskienė, 2003).

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad vaikų globos namų auklėtinių socializacijos procesas yra apsunkintas dėl daugelio priežasčių, todėl auklėtojai ir pedagogai turi būti specialiai ruošiami rengti ir vykdyti įvairias programas, padedančias tokiems vaikams adaptuotis socialinėje aplinkoje. Nepaisant to, kad globos įstaigų auklėtojai vaikų socializacijos procese atlieka labai svarbų vaidmenį, galime teigti, kad šiuo metu Lietuvoje globos įstaigų auklėtojai nėra kompetentingi sprendžiant vaikų globos namų auklėtinių integracijos į visuomenę problemas.

2.3. Vaikų globos namuose augančio paauglio intelektualinis bei psichoemocinis specifiškumas

Intelektualinis specifiškumas. Vaikų, gyvenančių vaikų globos namuose protinis vystymasis bendrai yra atsilikęs, tačiau jo lygis labai priklauso nuo įstaigos, kurioje jis gyvena, tipo, vaikų kontingento, auklėjamojo darbo pobūdžio ir daugelio kitų faktorių, todėl negalima kalbėti apie kažkokį bendrą intelekto lygį, būdingą vaikams, augantiems be tėvų. Labai reikšmingas faktorius – amžius, kuomet vaikas apsigyveno vaikų globos namuose ir gyvenimo juose trukmė (Прихожан, 2005).

Fizinė raida (ūgis, svoris, galvos apimtis) tuo geresnė, kuo ilgiau vaikas gyvena vaikų globos namuose. Tokius duomenis mokslininkai aiškina gera medicinine priežiūra, kurią vaikas gauna gyvendamas įstaigoje. Tačiau intelekto lygis visiškai priešingai: kuo anksčiau vaikas apsigyveno vaikų globos namuose, tuo labiau pastebimas vėluojantis intelekto vystymasis. Svarbi to priežastis – nepakankama sensorinė, o ypač emocinė stimuliacija (Прихожан, 2005).

Vaikai, kurie į vaikų globos namus papuolė gana vėlai, savo šeimose augo taip pat nepalankioje aplinkoje: akivaizdi higienos įgūdžių stoka, auklėjimo, lavinimo trūkumas, menka emocinė stimuliacija, nepatenkinami pagrindiniai psichologiniai poreikiai. Taigi, šeimoje šie vaikai patirdavo psichinę deprivaciją, tačiau ji kokybiškai skiriasi nuo deprivacijos, kurią vaikai patiria gyvendami vaikų globos namuose.

Vaikai, gyvenantys ne šeimoje, nesugeba panaudoti savo turimų žinių esamai problemai spręsti. Šis „žinių nepanaudojimas“ būdingas ne tik kalbant apie mokyklines žinias, bet ir visas žinias, įgūdžius, kuriuos mokytojai ar auklėtojai stengėsi jiems perduoti. Pavyzdžiui, tekstus mintinai jis mokosi formaliai, nesistengdami gilintis į prasmę. Toks žinių įsisavinimo formalizmas pasireiškia gana anksti, netgi ankstyvojoje vaikystėje. Vaikai sugeba gerai įvardinti daiktus kortelėse, tačiau tai, kas kortelėse vyksta, jų prasmę jiems nusakyti gerokai sunkiau. Šis ankstyvas nesugebėjimas susieti realybės objektų su jų grafine išraiška veda prie vėluojančio grafinių ženklų supratimo, dėl ko vėliau kils sunkumų skaitant ir rašant (Абрамова, 2000).

Ne šeimoje gyvenančių vaikų pažinimo poreikis labai silpnas. Jiems neįdomūs nauji faktai, ryškūs pavyzdžiai, neįprasti reiškiniai ir pan. Tuo nuolat skundžiasi mokytojai, kurie iš visų jėgų stengiasi sužadinti bent minimalų susidomėjimą. Daugelis vaikų atidžiai atlikdavo daug pastangų reikalaujančius darbus norėdami gauti gerą įvertinimą arba pagyrimą, bet beveik niekada iš susidomėjimo. Lyginant vaikų globos namuose ir nepilnamečių kolonijoje gyvenančius vaikus pastebėta, kad pastarųjų pažintinė motyvacija išreikšta taip pat silpnai, tačiau įmanoma rasti tokią gyvenimo sritį, kuri keltų jiems didelį susidomėjimą (Прихожан, 2005).

Apibendrinant būtų galima teigti, kad būdami normalaus intelekto, vaikų globos namuose augantys vaikai jo neišnaudoja nei mokymesi, nei gyvenime. Galima daryti atsargią išvadą, kad taip gali būti dėl to, kad gyvenimas vaikų globos namuose nereikalauja ypatingų intelektualinių pastangų. Galų gale visa tai veda prie taip vadinamo „intelektinio pasyvumo“. Ši sąvoka apibūdina tokių vaikų santykį į mokslą, kuomet užduotys, ypač protinės, nesukelia mąstymo aktyvumo. Tokie vaikai nenori ir nemėgsta galvoti.

Labai skiriasi tokių vaikų elgesys mokymosi užduočių sprendimo ir žaidimų metu. Užsiėmimų, pamokų metu jų neįmanoma kuo nors sudominti, jie pasyvūs, sudaro apatišką, netgi „kvailokų“ vaikų įspūdį. O žaidimų metu – priešingai – yra aktyvūs, linksmi, atkaklūs, turi aiškiai išreikštą siekį laimėti, lengvai sprendžia užduotis, kurios jiems buvo neprieinamos pamokų metu (Абрамова, 2000).

Pirmoje klasėje mokytojai tokių vaikų nepastebi, nes jie dar gana darbštūs, stengiasi atlikti užduotis ir mokslas jiems gali sektis patenkinamai. Tačiau nuo 2-3 klasės jie pradeda vis labiau ir labiau atsilikti moksluose, o vidurinėje mokykloje dažniausiai visai nustoja mokytis, nes negali atlikti praktiškai nei vienos užduoties. Tokius vaikus mokytojai ir tėvai neretai laiko protiškai atsilikusiais. Tačiau gerai organizuotas gali jiems padėti įveikti intelektinį pasyvumą ir atsilikimą moksle (Выготский, 1999).

Intelektiškai pasyvūs mokiniai sutinkami kone kiekvienoje klasėje, tačiau jų būna palyginti nedaug. Vaikų globos namuose tokių vaikų yra palyginti daug ir tai atspindi uždarų vaikų gyvenimo įstaigų padėtį. Ne šeimose gyvenantys vaikai išsiskiria tuo, kad jie pasyvūs ne tik intelektualiai, bet taip pat yra ir spręsdami gyvenimiškus uždavinius ir problemas.

Motyvacinės - poreikių sferos vystymasis. Vaikų motyvacinė- poreikių sfera buvo tyrinėjama davus jiems užduotį parašyti tris didžiausius savo norus. Dauguma šeimoje augančių vaikų (53%) rašė apie globalines problemas: „Noriu, kad paukščiai nemirtų nuo šalčių ir bado.“ Iš vaikų globos namuose augančių vaikų nei vienas tokio noro nepamino. Šie vaikai (95%) rašė savo norus, susijusius su mokymusi, o formuluotės buvo praktiškai vienodos: „Norėčiau gerai mokytis“ ir pan. Pirmoje grupėje tokių atsakymų buvo, tačiau gerokai mažiau (41%) (Прихожан, 2005).

Vaikų globos namuose gyvenančių vaikų norai dažnai atspindėdavo mokytojų ir auklėtojų reikalavimus disciplinai ir elgesiui: „Norėčiau, kad aš visą laiką gerai elgčiausi“ ir pan. Tarp šeimoje augančių vaikų nebuvo nei vieno tokio tipo noro. Tokie duomenys liudija apie tai, kad ne šeimoje augantiems vaikams bene svarbiausias noras – pelnyti suaugusiųjų (auklėtojų, mokytojų) palankumą, jų dėmesį, pagyrimus. Įstaigoje gyvenančių vaikų norai daugiausiai susiję su kasdieniniu gyvenimu, mokslais, režimu ir elgesio taisyklėmis. Tuo tarpu jų bendraamžius, gyvenančius šeimose, be kasdieninių dalykų jaudina problemos toli išinančios už jų patirties ribų.

bendražmogiškosios problemos, atrodytų, visiškai nesusijusios su jų mokymusi mokykloje, namų reikalais ir pan. (Прихожан, 2005).

Įdomu pastebėti, kad šeimoje augantys vaikai savo norus išreiškia esamuoju laiku, tuo tarpu ne šeimoje augantys vaikai vartoja tariamą nuosaką. Jie neįsitikinę tuo, kad turi teisę norėti, tariamą nuosaką tarsi nutolina save nuo savo norų, nesijaučia savo norų šeimininkais (Прихожан, 2005).

Laiko perspektyva ir savęs vertinimas. Paaugliams buvo duota užduotis pabaigti sakinius: „Aš noriu...“, „Aš svajoju...“, „Aš būčiau laimingas, jeigu...“ ir pan. Paauglių, gyvenančių įstaigoje, pasisakymuose dažnai skamba su jų šeimine padėtimi susiję norai. Jie nori turėti „normalią“ šeimą. Tarp šeimoje gyvenančių paauglių tokių pasisakymų nepasitaikė (Raslavičienė, 1996).

Norus turėti gerą šeimą vaikai, gyvenantys ne šeimoje, pradeda reikšti tik paauglystės laikotarpiu. 8-9m. vaikai apie tai nekalba, tačiau tai nereiškia, kad jiems mažiau nei paaugliams reikia motiniškos šilumos. Jaunesni vaikai dar labiau kenčia, tačiau jie šių poreikių neįsisąmonina. Apie 9m. vaikas dabartį suvokia realistiškai ir nesusimąsto, kad ji galėtų būti kitokia, todėl jos ir nevertina. Paauglys realybę suvokia kitaip. Galima sakyti visai nerealistiškai. Jis mėgsta ją įsivaiduoti įvairiais variantais, žaisti vaizdiniais, mintyse įsivaizduoti mažai tikėtinas situacijas kaip realias. Iš kitos pusės paaugliai ypač jautriai vertina savo padėtį lygindami ją su kitų. Ko gero, visa tai ir priveda prie to, kad paaugliai, gyvenantys vaikų globos namuose, pradeda aštriai ir net liguistai vertinti savo skirtumus nuo šeimose gyvenančių bendraamžių (Raslavičienė, 1996).

Visose amžiaus grupėse vaikai, gyvenantys institucijoje, reikšdami savo norus dažniausiai mini su šia diena arba artimiausia ateitimi susijusias situacijas („pasiruošti kontroliniam darbui“, „pabaigti skaityti knygą“ ir pan.), t.y. jų laiko perspektyva apribota artimiausia ateitimi (1-2 dienomis). Dirbant su šiais paaugliais labai svarbu stengtis plėsti jų laiko perspektyvą (Raslavičienė, 1996).

Skiriasi ir šeimose bei ne šeimose gyvenančių paauglių savo profesinės ateities įsivaizdavimas. Šeimose gyvenantys paaugliai renkasi savo profesiją, tarp vienos klasės mokinių jos beveik nesikartoja. Tuo tarpu institucijoje augantys paaugliai orientuojasi į profesinėse mokyklose suteikiamas profesijas. Jiems svarbiau materialinė nauda, nei konkrečios profesijos teikiamas pasitenkinimas. Tai, jog be tėvų augantiems paaugliams nekyla jokių prieštaravimų renkantis profesiją negali būti vertinama palankiai. Dirbant juos reikia įtikinti, kad jų gebėjimai, galimybės yra didesnės, turtingesnės nei jie mano rinkdamiesi vieną ar kitą profesiją (Прихожан, 2005).

Tiek šeimose, tiek ne šeimose gyvenantiems paaugliams labai svarbūs jų santykiai su kitais žmonėmis ir gebėjimas bendrauti. Kadangi vaikų globos namuose gyvenantys vaikai labai mažai bendrauja su artimais suaugusiais, atrodo, jog jiems turėtų būti ypač reikšmingi draugiški ryšiai su bendraamžiais, kurie kompensuotų emocinės šilumos trūkumą, tačiau yra priešingai. Galima

manyti, jog taip yra dėl intymios-asmeninės bendravimo sferos neišsivystymo. Taip nutinka iš dalies ir dėl to, kad įstaigoje gyvenantys vaikai yra „neišvengiamo“ bendravimo situacijoje. Jie turi bendrauti su gana siaura bendraamžių grupe ir draugų nesirenka pagal savo poreikius ir pomėgius.

Vertinant save paaugliams, gyvenantiems šeimose, svarbiausios charakterio savybės, o ne šeimose augantiems – savęs palyginimas su kitais, bendras savęs vertinimas. Apibūdindami save pastarieji naudoja gerokai daugiau neigiamą prasmę turinčių būdvardžių. Stebint vaikų globos namų auklėtinių elgesį galima pastebėti, kad jie turi daug problemų, susijusių su nepakankamu emocinių-valios bruožų išsivystymu: jie dažnai būna nesivaldantys, greitai sujaudinami ir įžeidūs, negali prisiversti kažką atlikti be suaugusiųjų įsikišimo, tačiau šių būdo bruožų jie į savo „aš sistemą“ neįjungia, priešingai nei šeimose augantys paaugliai. Institucijose gyvenantys paaugliai vertindami save orientuojasi į kitus asmenis: pvz. „Mano auklėtoja sako, kad aš...“. Tarp šeimoje augančių vaikų tokių atsakymų nepasitaiko (Прихожан, 2005).

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad paauglių, gyvenančių šeimose ir globos institucijose „aš vaizdas“ sutampa tik santykių su kitais žmonėmis srityje. Tai, ko gero, atspindi paauglystės laikotarpio sensitivityumą šiai problemai. Paaugliams bendravimas su bendraamžiais įgyja ypatingą reikšmę.

Šeimose augantiems paaugliams apibūdinti save reiškia papasakoti iš vienos pusės apie tai, ką jis sugeba ir mėgsta, o iš kitos – įvertinti save, savo bruožus. Tuo tarpu įstaigose gyvenantiems paaugliams tai – apibūdinti savo išvaizdą, elgesį ir priešingos lyties bendraamžių požiūrį į save. Lyginant šių dviejų grupių paauglių savęs vertinimą, dėmesį traukia tai, kad įstaigoje gyvenantys paaugliai save vertina dažniausiai neigiamai, jų savęs vertinimo pagrindas – neigiami charakterio bruožai (Прихожан, 2005).

Yra žinoma, kad teigiamai save vertinantys vaikai geriau sekasi mokslai. Vaiko pasiekimus mokykloje galima nuspėti nustatčius jo savęs vertinimą ikimokykliniame amžiuje. Neigiamas savęs vertinimas, be jokios abejonės, žmogui yra labai kenksmingas, o daugumai vaikų globos namuose gyvenančių vaikų būdingas neigiamas savęs vertinimas. Dirbant su atsiliekančiais vaikais neužtenka tik užpildyti žinių spragas. Norint pasiekti geresnių rezultatų būtina vesti specialius užsiėmimus vaikų savigarbai, savęs vertinimui didinti (Valickas, 1991).

Galima pamanyti, kad neigiamas savęs vertinimas, žema savigarba vaikų globos namų auklėtiniams atsiranda dėl nuolat girdimų aplinkinių neigiamų vertinimų. Tačiau jei tai būtų tiesa, tai būtų lengva pakeisti situaciją pradėjus vaikus girti, palaikyti, akcentuoti laimėjimus. Tačiau viskas ne taip paprasta. Kaip rodo specialiųjų tyrimų duomenys ir pedagoginė- psichologinė patirtis, esant nuolatiniam neigiamam savęs vertinimui, pas žmogų dažnai atsiranda taip vadinamas „sėkmės diskomfortas“, kuomet jam nejauku ir net nemalonu, kai jį giria. Sėkmės diskomfortą galima

paaikškinti tuo, kad žmogui svarbiau išsaugoti įprastą požiūrį į save, net jei jis ir neigiamas, nei turėti neapibrėžtą, sumišusį savęs vaizdą, sumišusį identitetą (Valickas, 1991).

Daugumai įstaigose gyvenančių paauglių būdingas sumišęs identitetas. To priežastimi dauguma tyrėjų laiko tai, jog šiais vaikais nuo pat vaikystės vietoj kelių nuolat juo besirūpinančių mylinčių suaugusiųjų rūpinasi daugelis vis besikeičiančių žmonių, kurie skirtingai su jais elgiasi, reaguoja. Kadangi „aš vaizdas“ ankstyvoje vaikystėje visų pirma formuojasi kitų vertinimų pagrindu, esant daugeliui įvairių vertinimų vaikui nesusiformuoja identiteto jausmas. Taip yra dar ir dėl to, kad jie turi tik labai miglotus prisiminimus apie savo praeitį. Tai taip mažai palyginus su šeimose gyvenančiais vaikais, kurie turi didžiulius nuotraukų albumus, šeimos tradicijas ir pan. Jų praeitis aiški ir nuolat atsispindi dabartyje. Tuo tarpu ne šeimose augantiems vaikams yra priešingai, savo praeities neaiškumas neleidžia susiformuoti tvirtam identitetui. Auklėtojai, globėjai žinodami, kokia nelengva, dažniausiai nepakeliama yra jų auklėtinių praeitis, geriausių norų vedini stengiasi apie nepriminti, pabrėžti, kad jų gyvenimas prasideda iš naujo. To daryti negalima, nes žmogus negali gyventi be praeities. Ji niekur nedingsta, jei apie nekalbama, bet tampa svetima, žalinga, skaldančia asmenybę į dalis. Tokiu atveju identiteto jausmas nepasiekiamas. Todėl jeigu vaikas nori suaugusiajam papasakoti apie savo praeitį, reikia visuomet atidžiai jį išklaudyti, palaikyti pasakojimą, rūpestingai saugoti fotografijas, senus vaikui brangius daiktus, lankyti jo vaikystės vietas. Vaikas turi išgyventi ir suprasti praeitį kaip neatskiriamą savo asmenybės dalį (Pikūnas, Palujanskienė, 2000).

Daug problemų vaikų globos augantys vaikai turi ir su lytine identifikacija. Jiems labai sunku pasiekti lytinį identiškumą, nes neturi moteriško, o ypač vyriško vaidmens modelių. Net kalbėdami apie save jie jaunesniame amžiuje dažnai kalba vartodami priešingos giminės žodžius. Tokie vaikai užaugę su retom išimtim būna nelaimingi šeimyniniame gyvenime, sunkiai įeina į vyro ar žmonos tėvų šeimą, turi daug problemų bendraudami su sutuoktiniu, jų santuoka dažniausiai būna nesėkminga, nepaisant to, kad beveik visi jie vaikystėje, paauglystėje ir jaunystėje svajojo apie gražią ir tvirtą šeimą (Pikūnas, Palujanskienė, 2000).

Ypač daug problemų kyla lytinio brendimo laikotarpiu, nes globos įstaigų auklėtiniai anksti pradeda gyventi lytinį gyvenimą, dažnai įsivelia į seksualinius nusikaltimus, rūpinimasis savo išvaizda dažnai pasireiškia iššaukiančiais rūbais ir makiažu, ypač merginų tarpe. Tokiam amžiuje rūpinimasis savo išvaizda yra būdingas, tačiau ne šeimoje augantys paaugliai dažnai jį išreiškia neadekvačiu būdu, nes neturi iš tiesų madingų rūbų, kosmetikos, galimybės naudotis gero kirpėjo paslaugomis ir pan. Todėl labai svarbu vesti užsiėmimus, kuriuose paaugliai turėtų galimybę sužinoti apie madą, išmokytų gražiai rengtis ir dažytis, vaikščioti ir rasti savo stilių (Pikūnas, Palujanskienė, 2000).

Vaikų namų auklėtiniai dažniausiai yra labai nepatenkinti savo išvaizda, ir dėl to įeina į rizikos grupę susirgti psichinėmis ligomis ir patirti emocinius-asmenybės pažeidimus. Pavojinga tai, kad būtent seksualinėje srityje paaugliai iš vaikų globos namų mato savo reikšmingumą, nes šioje srityje niekuo nesiskiria nuo bendraamžių, būtent todėl jie anksti pradeda gyventi lytinį gyvenimą ir tuo nesigėdija, bet didžiuojasi (Pikūnas, Palujanskienė, 2000).

Liūdna tai, kad globos įstaigoje gyvenantys vaikai turi itin mažai gyvenimo šeimoje patirties. Neigiama gyvenimo šeimoje patirtis suteikia vaikui galimybę susidaryti priešingas vertybes, o gyvenimas vaikų globos namuose neduoda net tokios galimybės, dėl ko ir atsiranda neapibrėžtas, sumišęs lytinis identiškumas, šeiminių vaidmenų nesupratimas.

Globos įstaigų auklėtinių santykiai su suaugusiais ir bendraamžiais. Vaiko santykių su suaugusiais sutrikimai – pagrindinis deprivacijos faktorius. Bendravimo sutrikimai, kurie visų pirma atsiranda diadoje „vaikas – reikšmingas suaugęs“, vėliau persikelia į kitas vaiko bendravimo su suaugusiais ir bendraamžiais sritis. Šie santykių sutrikimai atsiranda jau ankstyvame amžiuje ir išlieka visą vaikystę ir net suaugusiame amžiuje (Прихожан, 2005).

Stebint globos įstaigų auklėtinių bendravimą su aplinkiniais lengva pastebėti, kad, ypač ankstyvame amžiuje, jie tiesiog „limpa“ prie kiekvieno bent minimaliai jiems palankaus suaugusiojo, pasiruošę išpildyti bet kokią jo prašymą, daro viską, ką gali, kad atkreiptų į save dėmesį. Ne taip ryškiai, kitomis formomis, bet tai reiškiasi ir paauglystės amžiuje. Tuo pačiu metu bendraudami su bendraamžiais tokie vaikai dažnai būna grubūs, agresyvūs be priežasties, įžeidūs ir pan.

Jau anglų psichologas Bowlby (Bieliauskaitė, 1993) pastebėjo, kad vaikai, auklėjami vaikų globos namuose turi daug tik jiems būdingų bendravimo problemų. Ypač pastebimas jų nemokėjimas kurti pastovių ir artimų emocinių santykių su žmonėmis, todėl svarbus vaidmuo jų asmenybės vystymėsi tenka motinos ir vaiko bendravimui. Pats artimiausias vaiko socializacijos institutas yra šeima (*šeimynos principas*).

Ne šeimoje gyvenantys vaikai skirtingai nuo šeimoje gyvenančių bendraamžių, agresyviau, grubiau reaguoja į frustraciją, nesugeba konstruktyviai spręsti konfliktų. Jų reakcijos dažniausiai gynybiškos, dėl to vaikui sunku rasti konstruktyvų problemos sprendimo būdą, jie nesugeba emociškai atsikirti nuo frustratoriaus ir pažvelgti į situaciją iš šalies, blaiviai ją įvertinti. Pas juos išreikšta stipri tendencija perkelti visą atsakomybę už nemalonią situaciją aplinkiniams, neprisiimant jokios kaltės sau (Прихожан, 2005).

Taigi, atskiriamas nuo tėvų vaikas patiria didelį stresą, kuris dažnai suformuoja vaiko asocialų, agresyvų elgesį, o tai savo ruožtu įtakoja bendravimo su suaugusiais ir bendraamžiais sutrikimus. Vaikui, patekusiam į vaikų globos namus, iškyla daug socialinių, emocinių problemų. Jis nežino kaip reikia bendrauti su nepažįstamais suaugusiais ir bendraamžiais.

Nemaža dalis pedagogų nepakankamai bendrauja su auklėjamais vaikais arba tas bendravimas yra gana paviršutiniškas, be gilesnio emocinio ryšio. Vaikai nepatiria meilės, šilumos ir individualaus dėmesio (Braslauskienė, 1996).

4 lentelė

Ne šeimoje augančių vaikų psichinės raidos ypatumai

Parametrai	Psichinės raidos charakteristikos atskirose grupėse	
	Vaikų globos namų auklėtiniai	Šeimose augantys vaikai
Intelektas	a) situaciškumas, vaizdinis mąstymas; b) klasifikacinis mąstymas	a) vaizdingas mąstymas, idealaus plano turėjimas; b) kūrybiškas mąstymas
Motyvacija	a) motyvų siaurumas ir skurdumas; b) prisirišimas prie situacijos	a) motyvų įvairovė ir turtingumas; b) laisvė nuo situacijos
Savarankiškumas	orientacija į išorinę kontrolę, pripratimas prie kiekvieno žingsnio kontrolės	orientacija į savikontrolę, savarankiška savireguliacija
Laiko perspektyva	orientacija į dabartį, siaura praeities ir dabarties perspektyva	gili praeities ir ateities perspektyva
„Aš vaizdas“	a) savęs nepriėmimas, nepasitikėjimas savimi; b) savęs vertinimas remiantis kitų nuomone; c) „Mes“ jausmas	a) savęs priėmimas, pasitikėjimas savimi; b) savęs vertinimas remiantis savo paties kriterijais; c) „aš“ jausmas
Identiškumas	neapibrėžtas	apibrėžtas
Lytinis identiškumas	skurdumas, schematiškumas, rėmimasis neigiamais moteriškumo-vyriškumo etalonais	adaptyvumas socialiniame kontekste, lankstumas, rėmimasis teigiamais moteriškumo-vyriškumo etalonais
Bendravimas	a) nepasitikėjimas žmonėmis; b) priklausomybė; c) destruktivi agresija sprendžiant konfliktus	a) pasitikėjimas žmonėmis; b) autonomiškumas; c) įvairus elgesys konfliktų metu, konstruktyvūs jo sprendimo būdai

Apibendrinant galima teigti, kad šeimoje ir ne šeimoje gyvenantys paaugliai skiriasi ne tik savo intelekto specifika. Kokybiškai skirtingas motyvų sistemos turinys, „aš vaizdas“, savęs vertinimo ypatumai bei bendravimas su suaugusiais ir bendraamžiais (žr. 7 lentelę). Šie skirtumai atsiranda dėl daugelio įvairių priežasčių, kurių pagrindinė – emocinė ir psichinė deprivacija, ypač ankstyvajame amžiuje. Vaikų namų auklėtiniai turi daugiau kognityvinio vystymosi sunkumų, patiria emocinių sunkumų, jaučiasi psichologiškai nesaugūs, blogai socialiai adaptuoti, sulėtėjęs jų lytinės identifikacijos procesas. Kaip aiškėja iš įvairių mokslinių tyrimų, šie vaikai labiau nei kiti jų bendraamžiai linkę į depresijas, baimes, jie agresyvesni, kai kurie pasižymi psichiniais ir fiziniais sutrikimais, turi specialių poreikių.

Netikėtas aplinkos pakeitimas, atskyrimas nuo tėvų vaikui sukelia didelį stresą. Jis nepažįsta vaikų globos namuose dirbančių suaugusių ir bendraamžių su kuriais teks gyventi kartu, todėl iškyla daug naujų socialinių, emocinių problemų. Tokiam vaikui būdingas polinkis svaigintis, priešiškus, pyktis, mokymosi motyvacijos praradimas, elgesio problemos, sunkumai mokykloje ir kt. Stokojant reikiamų socialinių įgūdžių, daugelis vaikų nesugeba apginti savęs nuo žalojančios veiklos. Todėl neformalusis ugdymas šioje vietoje gali būti labai svarbus. Tikslingai organizuojama neformaliojo ugdymo veikla gali padėti vaikų globos namuose gyvenančiam paaugliui įveikti sunkumus, pagerinti ir pagreitinti jų adaptaciją bei integraciją, sumažinti psichologinio nesaugumo jausmą, baimes, didinti savivertę, padėti formuotis identiškumo jausmui.

3. TYRIMAS: NEFORMALIOJO UGDYMO SITUACIJA VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE

3.1. Tyrimo imtis, eiga ir metodika

- **Tyrimo dalyviai (tyrimo imtis).**

Tyrimas buvo atliktas 2006 metų kovo – balandžio mėnesiais. Jame dalyvavo dvi tiriamųjų grupės: vaikų globos namuose dirbančios(tys) vyr. auklėtojos(ai), auklėtojos(ai), socialinės(iai) darbuotojos(ai), psichologės(ai) (toliau darbe - pedagogai) ir auklėtiniai-paaugliai (nuo 12 iki 16 metų), gyvenantys minėtose įstaigose.

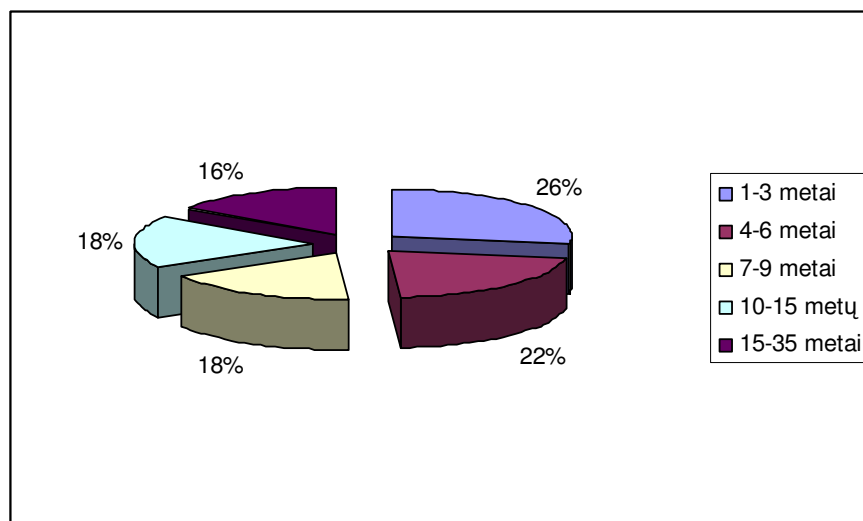
Iš viso buvo išdalinta 62 klausimynai pedagogams, iš kurių grąžinta 52 klausimynai, o auklėtiniams išdalinta 82 klausimynų, iš kurių grąžinta 64 klausimynai. Vaikų globos namuose dirbančių pedagogų klausimynų grąžinimo rodiklis – 85%, auklėtinių – 79%.

Tyrimo dalyvavo 52 ($n_p=52$) Klaipėdos apskrities vaikų globos namuose dirbantys pedagogai ir 64 ($n_A=64$) juose gyvenantys paaugliai.

Tyrimo dalyvavo nepilnamečiai gyvenantys ir pedagogai dirbantys tik bendrojo tipo Klaipėdos apskrities vaikų globos namuose ir pastarieji (pedagogai), tik organizuojantys neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose. Atrenkant respondentus buvo naudota netikimybinė patogi atranka.

Atlikto tyrimo respondentų demografiniai duomenys.

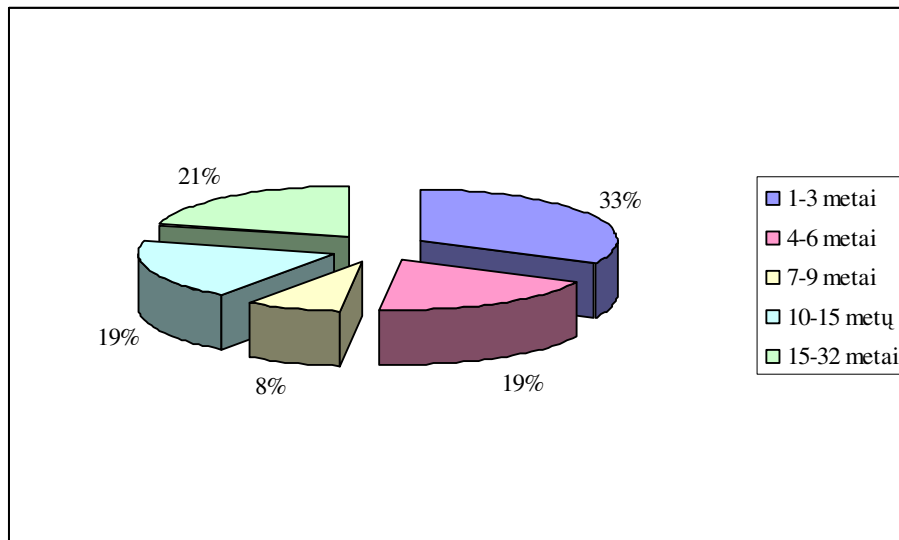
Šiuo tyrimu norėjome išsiaiškinti, kiek metų pedagogai dirba vaikų globos namuose, siekiant išsiaiškinti darbuotojų kaitą. Gauti tokie duomenys, pateikiami 1 paveiksle.

1 pav. **Pedagogų, dirbančių vaikų globos namuose, išdirbto darbo laikas dabartinėje darbovietėje ($n_p=52$)**

Kaip matome iš pateiktų duomenų, pedagogų išdirbto darbo laikas dabartinėje darbovietėje yra tolygiai pasiskirstęs, tačiau daugiausiai pedagogų (26%) dirbančių dabartinėje įstaigoje vos 1-3 metus. Tai byloja apie nemažą darbuotojų kaitą vaikų globos namuose, kas nėra teigiamas požymis, kadangi auklėtiniai tikisi pastovumo užmezgę ryšį su pedagogu. Tačiau iš kitos pusės, matome, kad tarp vaikų globos namų darbuotojų vyksta tolygi kaita, rotacija, kuri suteikia įstaigai pastovumo. Beje, net 22% darbuotojų yra išdirbusių toje pačioje įstaigoje net 15-35 metus. Šie specialistai puikiai žino apie nusistovėjusias įstaigos tradicijas, papročius, taisykles, jie gali padėti adaptuoti naujai atėjusiems darbuotojams.

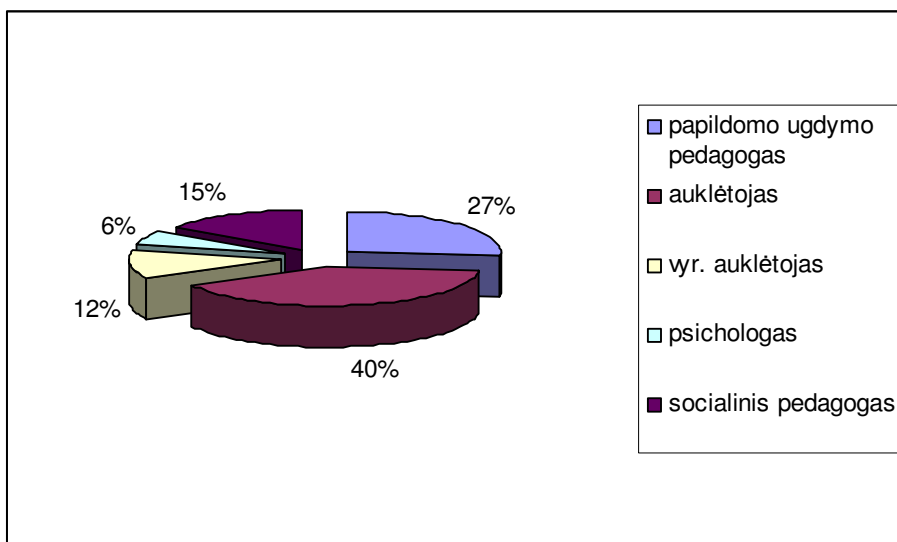
Tačiau darbuotojo išdirbtas darbo laikas ne visuomet parodo darbo stažą. O šiame darbe ypatingai domintų pedagogų, kaip neformaliojo ugdymo organizatorių, darbo stažas, kuris pavaizduotas 2 pav.

2 pav. **Pedagogų, dirbančių vaikų globos namuose, darbo stažas organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą** (n_p=52)

Matome, kad pedagogų, organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą patirtis labai skirtinga. Toks pasiskirstymas tarp „patirties“ ir „naujų idėjų“ yra ganėtinai naudingas. Pirmiausiai, tai pajaučia vaikų globos namų auklėtiniai, kuriems didėja pasirinkimo galimybė.

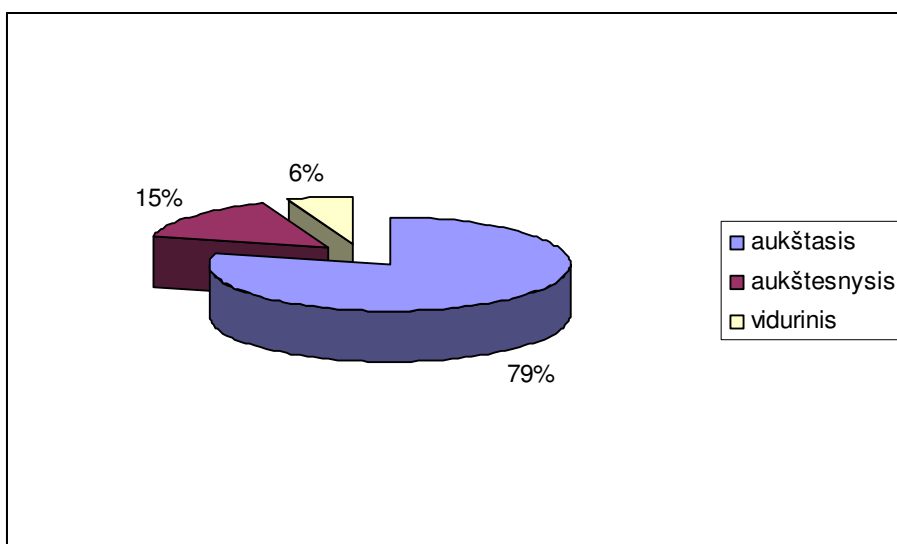
Taip pat šiuo tyrimu norėjome išsiaiškinti, kokias pareigas užima pedagogai dirbantys vaikų globos namuose. Gauti rezultatai pavaizduoti 3 paveiksle.

3 pav. **Vaikų globos namų pedagogų, organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą, pareigos** (n_p=52)

Gauti duomenys akivaizdžiai rodo, kad daugiausia (40%) pedagogų organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose užima auklėtojo pareigas. Tai parodo, kad auklėtojai vaikų globos namuose užsiima ne tik tiesiogine savo veikla, bet ir papildoma. Galima spręsti, kad jų organizuojamų neformaliojo ugdymo veiklos pirminis tikslas – tinkamas auklėtinių užimtumas. Iš diagramos matome, kad didelę dalį (27%) neformaliojo ugdymo veiklos organizuoja papildomo ugdymo pedagogai, kurių ir yra tiesioginė pareiga šios veiklos organizavimas, tai reiškia, kad šie pedagogai dažniausiai būna kvalifikuoti neformaliojo ugdymo srities specialistai.

Tyrimo metu siekėme išsiaiškinti, kokią išsilavinimą yra įgiję auklėtojai, dirbantys vaikų globos namuose. Buvo gauti tokie rezultatai (žr. 4 pav.).

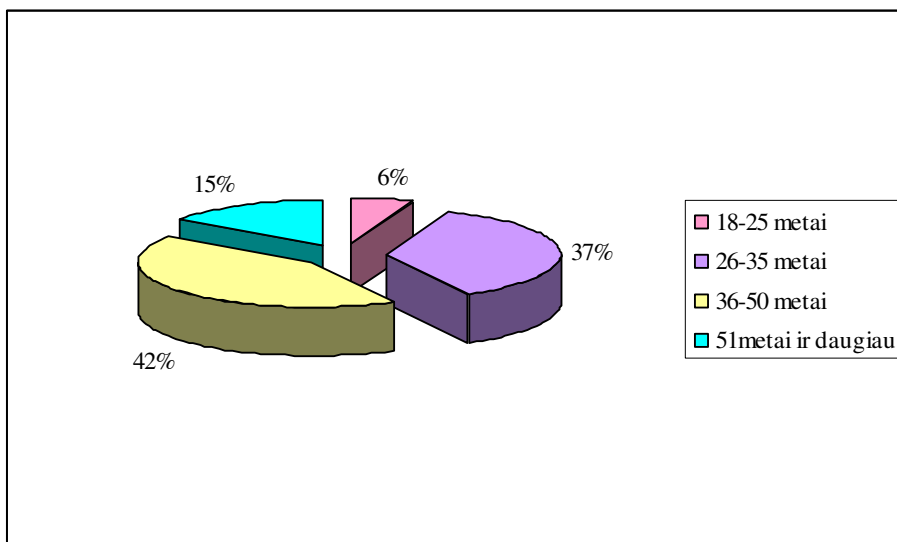

4 pav. **Vaikų globos namų pedagogų, organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą, išsilavinimas** (n_p=52)

Kaip rodo 4 paveiksle pateikti duomenys, 79% pedagogų, dirbančių vaikų globos namuose turi aukštąjį išsilavinimą, 15% - aukštesnįjį ir 6% auklėtojų dirba turėdami vidurinį išsilavinimą. Reiktų turėti omenyje, kad nedidelė dalis dar tęsia studijas aukštosiose švietimo įstaigose. Žvelgiant į gautus rezultatus galime teigti, kad dauguma pedagogų yra pakankamai kvalifikuoti darbuotojai ir ši padėtis turėtų tenkinti vaikų globos institucijas.

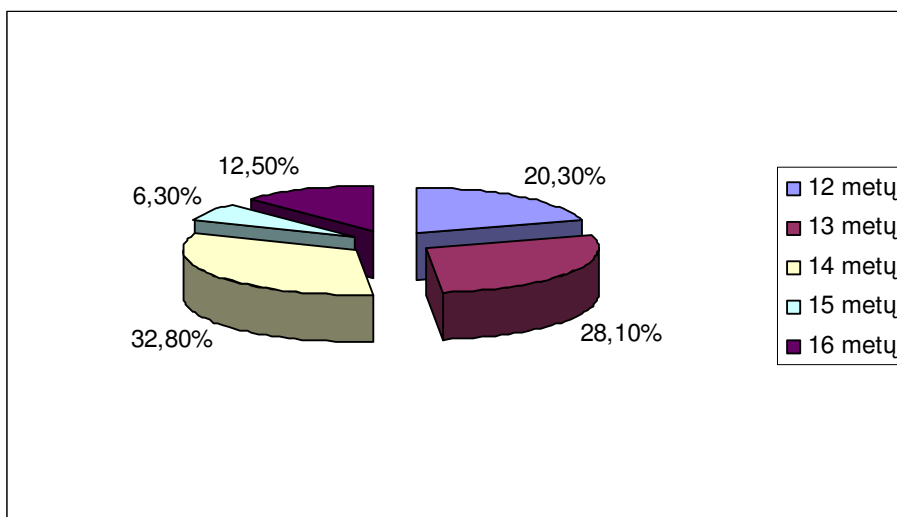
Atlikdami tyrimą siekėme išsiaiškinti pedagogų ir vaikų, dalyvavusių tyrime, amžių. Gauti duomenys pateikiami 5 ir 6 paveiksle.

Atlikto tyrimo rezultatai (žr. 6 pav.) dar kartą patvirtino ankstesnių autorių tyrimų prielaidas, kad vaikų globos namuose dirba vyresnio amžiaus pedagogai: net 42 % pedagogų yra 36-50 metų amžiaus, 15% - vyresni nei 51 metų amžiaus, 37% - 26-35 metų amžiaus ir tik 6% pedagogų yra 18-25 metų amžiaus. Remiantis gautais duomenimis galime daryti prielaidą, kad darbas vaikų globos namuose jaunesnio amžiaus žmonėms nėra populiarus. Tiesa, nemaža dalis jaunų žmonių būtent šiose įstaigose pradeda savo darbinę patirtį, karjerą, tuo pačiu studijuodami ir dirbdami. Manome, kad viena iš pagrindinių priežasčių, kuri lemia tokią situaciją yra darbo specifiškumo ir atlygio santykis, kuris neatitinka dabarties situacijos. Darbas yra labai sunkus, atsakingas, o atlygis už jį nėra didelis.

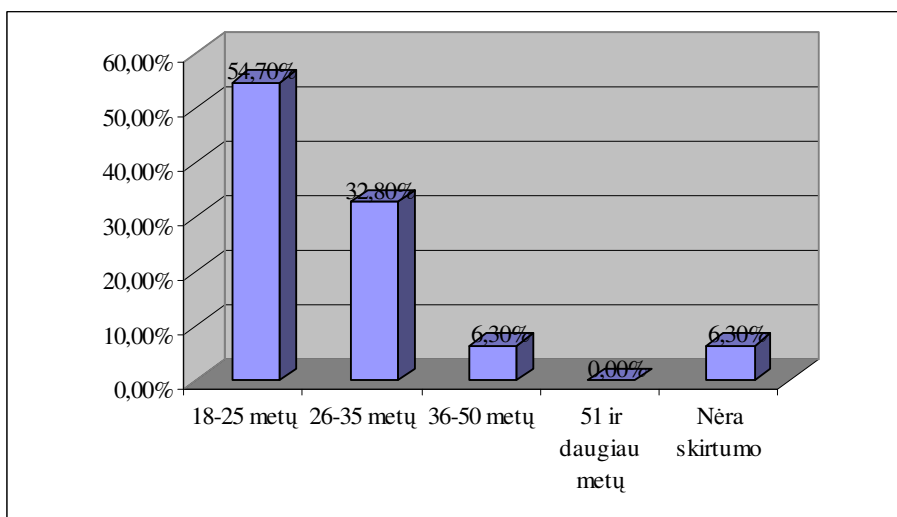
5 pav. Vaikų globos namų pedagogų, organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą, amžius (n_p=52)

Paauglių, dalyvavusių apklausoje, amžius yra tolygiai pasiskirstęs, šiek tiek mažiau apklausoje dalyvavo 15 (3,3%) ir 16 (12,5%) metų vaikų. Tačiau tiriamųjų amžius atliepia tyrimo imties reikalvumus.

6 pav. **Vaikų globos namų paauglių, dalyvavusių apklausoje, amžius** ($n_A=64$)

Pažvelgus į 7 paveikslą matome auklėtinių pageidavimus dėl neformaliojo ugdymo organizatorių amžiaus.

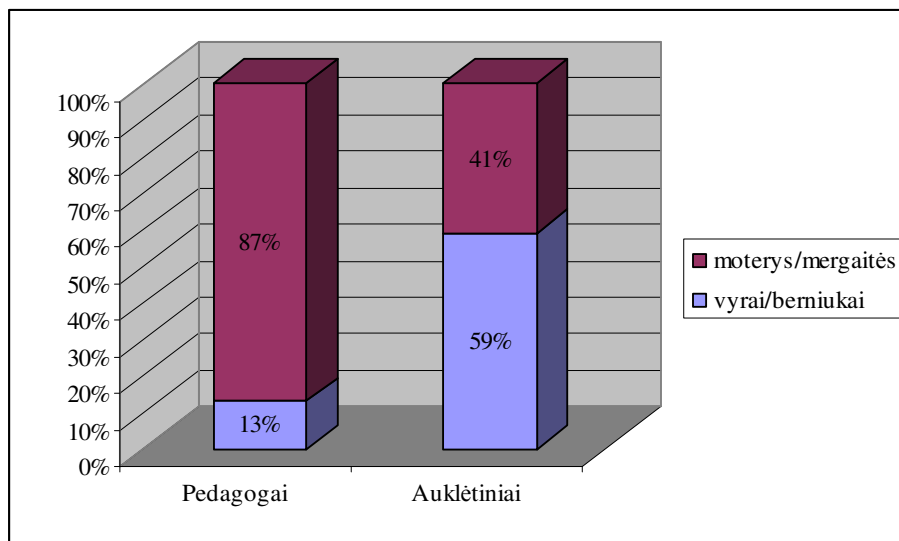
7 pav. **Vaikų globos namų auklėtinių prioritetai dėl neformaliojo ugdymo veiklos organizatorių amžiaus** ($n_A=64$)

Auklėtiniai teikia prioritetą jaunesniems neformaliojo ugdymo organizatoriams: net 54,7% paauglių savo užsiėmimų metu nori matyti 18-25 metų vadovą; 32,8% pageidautų 26-35 metų neformaliojo ugdymo organizatoriaus; tik 6,3% norėtų vadovo 36-50 metų; bet pats įdomiausias ir gana netikėtas rodiklis, kad nei vienas respondentas nepanoro, kad neformaliojo ugdymo organizatorius būtų 51 ir daugiau metų. Beje, keletas respondentų (6,3%) mano, kad organizatoriaus amžius neįtakoja neformaliojo ugdymo veiklos pasirinkimui, tačiau galima teigti, kad šį atsakymo variantą pasirinko neužiimantys jokia veikla paaugliai, kurie yra abejingi aptariamai veiklai.

Galima daryti prielaidą, kad jaunesnio amžiaus specialistai labiau atliepia vaikų globos namų paauglio poreikius, sugeba užmegzti teigiamą kontaktą su jaunuoliu užsiėmimų metu, jo

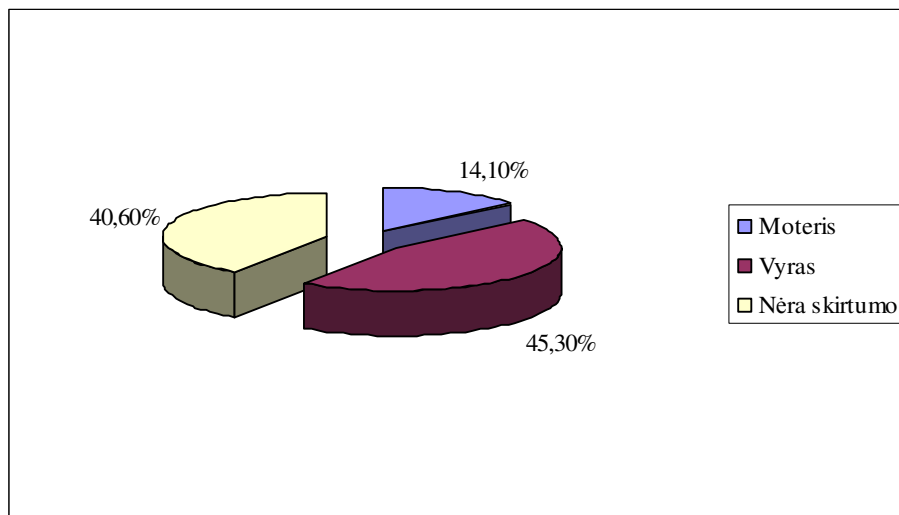
organizuojama veikla patrauklesnė. Tuo pačiu tai parodo, kad patirties buvimas nėra esminis faktorius, įgalinantis efektyviai organizuoti neformaliojo ugdymo veiklą.

Šiuo tyrimu siekėme išsiaiškinti, kokios lyties pedagogai organizuoja neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose bei kokios lyties paaugliai juose gyvena. Duomenys pateikti 8 paveiksle.

8 pav. **Vaikų globos namų pedagogų, organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą, ir auklėtinių pasiskirstymas pagal lytį** ($n_P=52$; $n_A=64$)

Kaip rodo 8 paveiksle pateikti tyrimo duomenys, vaikų globos namuose gyvenantys nepilnamečiai pagal lytį yra pasiskirstę bemaž tolygiai: mergaičių 41%, o berniukų – 59%. Tačiau pedagogų pasiskirstymas pagal lytį ženkliai skiriasi: 87% pedagogų organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą yra moterys ir tik 13% - vyrai. Tad galime daryti prielaidą, kad beglobius vaikus ugdyti labiausiai linkusios moterys, be to, tai liudija ir mūsų visuomenės nuostatos, kad globoti ir auklėti labiau tinka moterims. Vis dar gyvuoja tradicinis požiūris, kad vyrai turėtų uždirbti daugiau nei moterys ir išlaikyti šeimą, o, kaip jau buvo kalbėta, globos įstaigose mokami atlyginimai neatitinka įdirbio. Taigi, su vaikais dažniausiai dirba moterys, todėl susiduriama su problema: vaikams globos namuose, o ypač berniukams, trūksta vyriško pavyzdžio. Tai parodo tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti paauglių nuomonę dėl neformaliojo ugdymo veiklos organizatoriaus lyties (žr. 9 pav.).

9 pav. **Vaikų globos namų auklėtinių prioritetai dėl neformaliojo ugdymo veiklos organizatorių lyties** (n_A=64)

Net 45,3% paauglių norėtų matyti neformaliojo ugdymo veiklą organizuojant pedagogus vyrus, taipogi didelė dalis (40,6%) neišreiškė tikslios pozicijos dėl ugdytojo lyties, kitaip tariant, jie mano, kad ugdytojo lytis priklausytų nuo organizuojamos veiklos srities, nuo dalyvių amžiaus, lyties ir pan. Tačiau žiūrėdami į 9 paveikslą mes matome, kad tik 14,1% paauglių norėtų, kad neformaliojo ugdymo veiklą organizuotų moteriškos lyties atstovės.

Gauti duomenys, parodantys paauglių pageidavimus, neatitinka esamos padėties vaikų globos namuose. Prisiminkime 8 paveikslą duomenis, kuriame nurodyta, jog tik 13% neformaliojo ugdymo organizatorių yra vyrų. Tačiau manome, kad artimiausiu metu padėtis išliks tokia pati arba net keisis į neigiamą pusę, kadangi pastaruoju metu vyrų, dirbančių globos institucijose, mažėja.

- **Tyrimo instrumentas.**

Tyrimo instrumentus (klausimynus) sudaro dvi dalys: kreipimasis į respondentą ir klausimai. Kreipimesi tyrėjas trumpai prisistatė, paaiškino ką ir koku tikslu tiria. Taip pat atkreipė respondentų dėmesį į laiką, kurį jie sugaiš atsakinėdamas į klausimus, trukmę. Prieš pradėdami atsakinėti į klausimus, respondantai susipažino su informacija, kuri leido tiksliau užpildyti anketas.

Klausimyną, skirtą vaikų globos namuose dirbantiems, pedagogams (žr. Priedas Nr. 1) sudaro 51 klausimas: 5 iš jų atviri, 14 pusiau uždari, o likusieji uždari. Klausimai apima šešias tyrinėjamas sritis: 1) *neformaliojo ugdymo veiklos situacijos nustatymas vaikų globos namuose*; 2) *santykis tarp neformaliojo ugdymo pasiūlos galimybių bei vaikų globos namų auklėtinio-paauglio poreikių*; 3) *neformaliojo ugdymo veiklos organizavimo specifiškumas, galimybės*; 4) *prielaidos neformaliojo ugdymo veiklos efektyvumui*; 5) *neformaliojo ugdymo organizatorių kvalifikacijos įtaka, jų organizuojamos veiklos efektyvumui*; 6) *respondentų demografiniai duomenys*. Po kiekvienos tyrimo srities esti perėjimas prie kitos.

Klausimą, skirtą vaikų globos namuose gyvenantiems, nepilnamečiams (žr. Priedas Nr. 2) sudaro 29 klausimai: 2 iš jų atviri, 11 pusiau uždari, o likusieji uždari. Klausimai apima keturias tyrinėjamas sritis: 1) *neformaliojo ugdymo veiklos situacijos nustatymas vaikų globos namuose*; 2) *santykis tarp neformaliojo ugdymo pasiūlos galimybių bei vaikų globos namų auklėtinio-paauglio poreikių*; 3) *prielaidos neformaliojo ugdymo veiklos efektyvumui*; 4) *respondentų demografiniai duomenys*.

Klausimyno pabaigoje respondentui padėkojama už jo atsakymus.

- **Tyrimo procedūra.**

Tyrimo procedūrą sudaro keli etapai:

- Mokslinės literatūros, susijusios su neformaliojo ugdymo veikla, su vaikų globos namų kaip ugdymo ir globos institucijos specifiškumu, globos įstaigų auklėtinio specifiškumu, studijavimas, analizavimas.

- Anketų kūrimas, siekiant išsiaiškinti neformaliojo ugdymo veiklos situaciją, ypatumus, galimybes, poreikius vaikų globos namuose.

- Klaipėdos apskrities vaikų globos namuose 2005 metų kovo-balandžio mėnesiais atliktas tyrimas.

- Tyrimo metu gautų duomenų apskaičiavimas ir analizavimas.

Tyrimo metu su respondentais buvo kontaktuota per tarpininką, t.y. per asmenį dirbantį vaikų globos namuose. Pirmiausia su juo susisiekiama telefonu, prisistatėme, trumpai supažindinome su atliekamu tyrimu ir paprašėme tarpininkauti kontaktuojant su tiriamaisiais. Asmeniui sutikus tarpininkauti, į vaikų globos namus buvo pristatytos neužpildytos anketos, bei du tušti vokai, vienas jų skirtas auklėtojų anketoms sudėti, kai jos bus užpildytos, o antrasis - ugdytinių. Vokus su užpildytais anketomis iš vaikų globos namų pasiėmė tyrėjas.

Tyrimo metu iškilo šios kliūtys:

1. Keliuose vaikų globos namuose niekas nesutiko tarpininkauti kontaktuojant su tiriamaisiais, todėl į minėtas įstaigas nuvyko pats tyrėjas ir tiesiogiai kontaktavo su respondentais, kuriems pristatė tyrimą ir pateikė instruktažą kaip užpildyti klausimynus ir kaip juos gražinti tyrėjui.

2. Vienuose vaikų globos namuose administracija nesutiko, kad būtų atliekami tyrimai, todėl šios įstaigos pedagogai bei auklėtiniai nebuvo įtraukti į tyrimo imtį.

3. Kitakalbių vaikų globos namuose dirbantys auklėtojai nesuprato arba netiksliai suprato anketose pateiktus klausimus. Todėl siekiant išvengti nesusipratimų šių įstaigų auklėtojams tarpininkas ar tyrėjas atsakydavo į jiems iškilusius klausimus.

- **Tyrimo etika.**

Tyrimo metu buvo laikomasi diagnozavimo etikos principų: geranoriškumo, pagarbos asmens orumui, teisingumo bei teisės gauti tikslią informaciją. Atrenkant respondentes nebuvo

remtasi naudos, patiklumo arba kompromiso veiksniais. Asmuo galėjo pasirinkti ir pats nuspręsti, ar jis sutinka laisva valia dalyvauti tyrime. Atsisakymo atveju nebuvo taikomos baudos ar nuobaudos. Todėl respondentai, atsisakydami dalyvauti tyrime neturėjo jausti baimės ir nerimo.

Atliekant tyrimą nebuvo prašoma respondentų parašyti savo vardą, pavardę, gyvenamosios vietos adresą, taip siekiant užtikrinti jų anonimiškumą. Be to, jų atsakymai bei visa neapdorota medžiaga buvo prieinama tik tyrėjui, kuris jos neplatino, neleido su ja susipažinti kitiems asmenims, kurie nieko bendra neturėjo su atliekamu tyrimu. Taigi, tyrimo metu buvo užtikrinama teisė į privatumą.

Prieš pradėdant tyrimą, respondentai buvo supažindinami su tyrimo tikslais, uždaviniais, buvo nurodoma tyrimo nauda. Taip pat buvo pateikiama tiksli informacija susijusi su procedūrine eiga, t. y. tiriamieji gavo duomenis apie tai, kokiais būdais renkama informacija, ką galima daryti tyrimo metu ir ko ne. Be to, tiriamieji buvo informuoti apie galimą tyrimo riziką, tai sudarė galimybę respondentams tiksliau nuspręsti ar jie sutinka dalyvauti jame.

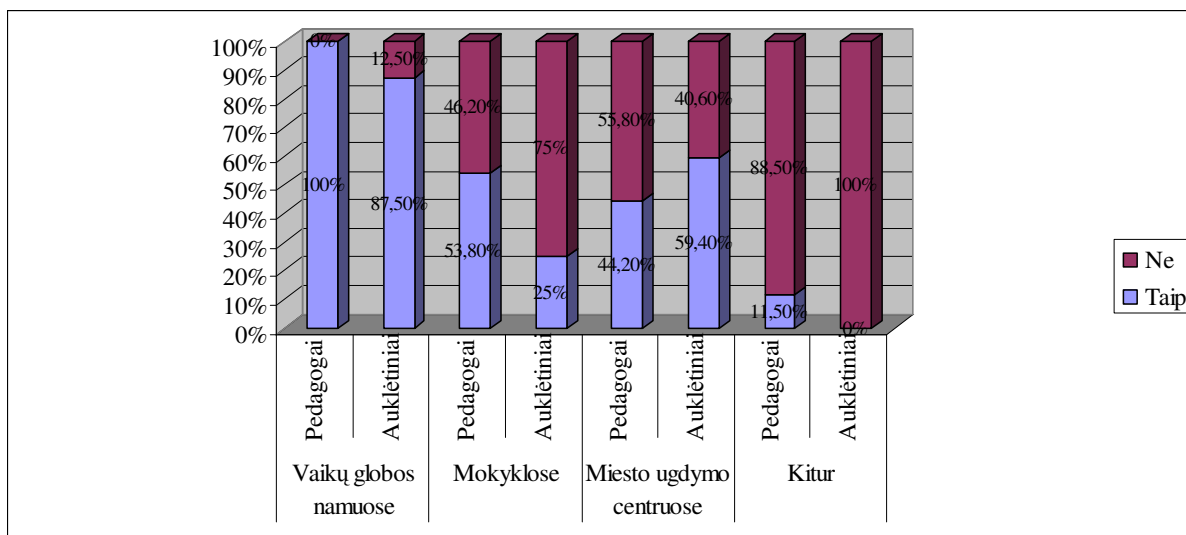
Tyrimo metu buvo užtikrinta teisė nebūti išnaudojamam, todėl kiekvienam respondentui buvo trumpai paaiškinta, kodėl būtent jis atrinktas tyrimui. Tiriamasis tyrimo metu galėjo klausti ir pasitikslinti kaskart, kai tik susidurdavo su neaiškumais. Tuo tarpu tyrėjas ar tarpininkas, su pagarba jam, paslaugiai ir pagarbiai paaiškino iškilusius neaiškumus.

- **Tyrimo metodai.**

- Taikytas apklausos raštu metodas.
- Statistinės duomenų analizės metodai. Tyrime buvo taikomi šie statistiniai metodai: aprašomoji statistika, įverčių ryšiams nustatyti taikytas Spearmano koreliacijos koeficientas, o norint nustatyti statistiškai reikšmingus skirtumus tarp atskirų grupių skaičiuotas Studento t-kriterijus. Tyrimo duomenų analizė atlikta taikant kompiuterinę Excel, SPSS bei STATISTICA programas.

3.2 Vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių neformaliojo ugdymo veiklos tyrimo rezultatų vertinimas ir interpretacija

Tinkamas vaikų globos namuose gyvenančių paauglių užimtumas bei kryptingas jų ugdymas, socialinių įgūdžių lavinimas – prioritetinga sritis. Viena pagrindinių kryptingų užimtumo formų yra vaikų globos namuose vykdoma neformaliojo ugdymo veikla. Šio tyrimo tikslas yra atskleisti neformaliojo ugdymo situaciją, galimybes, auklėtinių poreikius. Išanalizavę gautus duomenis bus įmanoma sudaryti tam tikras gaires, padėsiančias efektyviau organizuoti neformalųjį ugdymą vaikų globos namuose, kuris atlieptų ne tik organizatorių norus, neformaliojo ugdymo koncepcijos tikslus bei uždavinius, bet būtų orientuotas į paauglio norus bei jo prioritetingas sritis. Reiktų pažymėti, kad neformaliojo ugdymo specifika vaikų globos namuose Lietuvoje nėra tyrinėta. Todėl pirmiausiai siekta išsiaiškinti pedagogų ir auklėtinių nuomonę apie tai, kur turėtų būti organizuojama neformaliojo ugdymo veikla (žr. 10 pav.)

10 pav. Vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių nuomonė dėl ugdymo institucijos pasirinkimo, kurioje turėtų būti organizuojama neformaliojo ugdymo veikla vaikų globos namų vaikams ($n_p=52$; $n_A=64$)

Ryškiai išsiskiria nuomonė, kad neformaliojo ugdymo veikla turėtų būti organizuojama vaikų globos namuose. Taip mano visi pedagogai (100%) ir net 87,5% auklėtinių. Taigi, pedagogų grupėje yra daugiau manančiųjų, kad neformaliojo ugdymo veikla turėtų būti organizuojama vaikų globos namuose ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p<0,05$) (žr. 3 priedas) Atsižvelgiant į jų nuomonę, turėtų būti skatinamas neformaliojo ugdymo veiklos organizavimas pačiuose vaikų globos namuose.

Pedagogai dažniau nei auklėtiniai yra linkę manyti, kad neformaliojo ugdymo veikla turėtų vykti mokyklose ($p<0,05$) (žr. 3 priedas).

Matome, kad paaugliai labiau linkę manyti, jog neformaliojo ugdymo veikla turėtų būti organizuojama miesto ugdymo centruose (53,8%) nei mokyklose (25%). Galima daryti prielaidą, kad paaugliams mokykla asocijuojasi su neigiama patirtimi, kadangi dauguma atvejų vaikų globos namų auklėtinių pažangumas mokykloje yra žemesnis nei bendras vidurkis. Todėl didelė dalis paauglių savo laisvalaikio nenorėtų praleisti mokyklose. Pedagogų nuomonė šiuo klausimu šiek tiek skiriasi, tačiau esminio skirtumo nėra. Reiktų pažymėti, kad 11,5% pedagogų įvardino, kad neformalusis ugdymas turėtų vykti kitose institucijose, tačiau tiksliai jų neįvardijo. Šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas tarp pedagogų ir auklėtinių grupių ($p < 0,05$) (žr. 3 priedas).

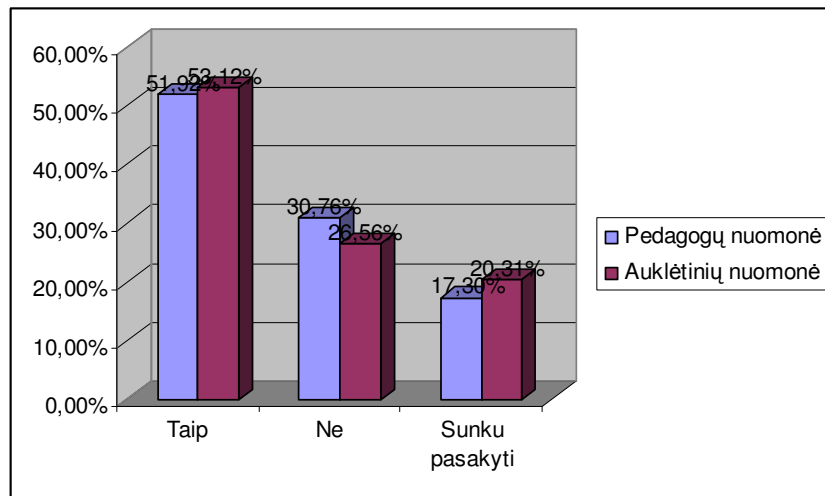
Kalbant apie tai, kur turėtų būti organizuojama neformaliojo ugdymo veikla, kyla klausimas, ar tikslinga tai daryti vaikų globos namuose. Vaikai, augantys globos namuose, lanko miesto bendrojo lavinimo mokyklas, juose organizuojamą neformaliojo ugdymo veiklą, tokiu būdu yra vykdoma tokių vaikų integracija į visuomenę. Tai gal reiktų atsisakyti ir neformaliojo ugdymo veiklos organizavimo pačiuose vaikų globos namuose? Gal ir teisinga ši idėja, tačiau jos įgyvendinimas dar turėtų būti atidėtas bent dešimtmečiui dėl šių priežasčių:

- daugelyje neformaliojo ugdymo institucijų mokamas mokestis už paauglio lankymąsi joje;
- kai kuriuose užsiėmimuose yra būtinos tam tikros priemonės ar apranga, kuriuos turi įsigyti pats vaikas;
- didesniuose miestuose įsikūrusių vaikų globos namų auklėtiniams iškyla problema dėl nuvykimo iki užsiėmimų vietos, kadangi nėra skiriama papildomai lėšų papildomo ugdymo kelionės išlaidoms padengti;
- vaikui lankant tam tikrus neformaliojo ugdymo užsiėmimo formas tenka keliauti, koncertuoti, vykti į varžybas kas reikalauja papildomų išlaidų.

Beje, globos namų auklėtinių integracija galėtų vykti visiškai kitokiu keliu: neformaliojo ugdymo veiklos vaikų globos namuose organizavimas turėtų būti skirtas ne tik šioje institucijoje gyvenantiems vaikams, bet ir vaikams gyvenantiems savo biologinėse šeimose, taip artinant santykį tarp globos institucijų ir visuomenės, keičiant visuomenės nuomonę apie globos namus ir juose gyvenančius vaikus. Būtent tai atitiktų visuminės integracijos idėją bei principus.

Norint pritraukti vaikus gyvenančius savo biologinėse šeimose į neformaliojo ugdymo veiklą organizuojamą vaikų globos namuose, reiktų ugdymo procesą padaryti išskirtiniu, pasiūlyti tai, ko nesiūlo kiti papildomo ugdymo organizatoriai.

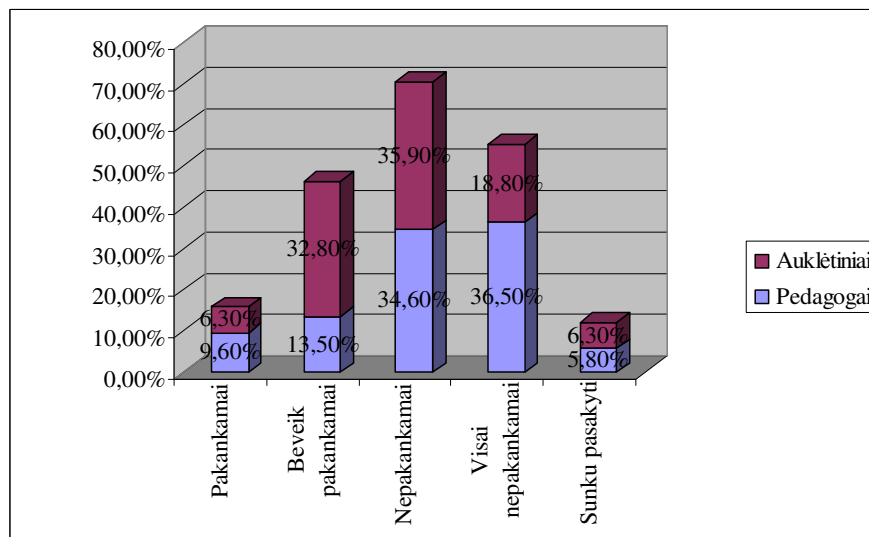
Tyrimu buvo siekta išsiaiškinti pedagogų ir auklėtinių nuomonę dėl vaikų iš biologinių šeimų įtraukimą į neformaliojo ugdymo veiklą vykstančią vaikų globos namuose, kuri pavaizduota 11 paveiksle.

11 pav. Vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių nuomonė dėl vaikų iš biologinių šeimų įtraukimo į neformaliojo ugdymo veiklą, organizuojamą vaikų globos namuose ($n_P=52$; $n_A=64$)

Matome, kad daugiau nei puse respondentų įsitikinę, kad būtų pravartu vaikus gyvenančius savo biologinėse šeimose įtraukti (pedagogai-51,92%, auklėtiniai-53,12%), tačiau beveik trečdalis respondentų nepritaria šiam teiginiui (pedagogai-30,76%, auklėtiniai-26,56%). Statistiškai reikšmingo skirtumo tarp pedagogų ir auklėtinių nuomonių nenustatyta (žr. 4 priedas). Žinoma, įtraukiant vaikus iš biologinių šeimų į ugdymo procesą organizuojamą vaikų globos namuose, iškiltų problemos dėl finansavimo, dėl veiklos turinio, tikslų, tačiau šias problemas galime išspręsti, pavyzdžiui įvedant tokiems vaikams mokesčių, organizuojant veiklą iš projektinių lėšų, pasirenkant vaikus iš rizikos grupės šeimų.

Galime pastebėti, kad atsakymai į šį klausimą, tarp pedagogų ir auklėtinių vėlgi pasiskirstė daugmaž tolygiai, kas sako apie nuomonių suderinamumą bei apie tai, kad šie teiginiai gali būti nesunkiai įgyvendinami praktikoje, nes susilauktų pritarimo iš abiejų pusių.

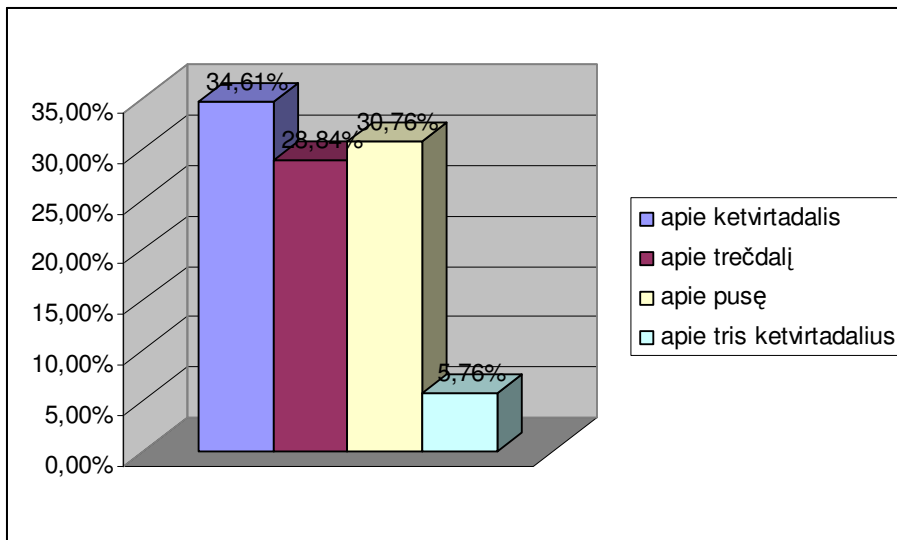

12 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos galimybių vertinimas vaikų globos namuose ($n_P=52$; $n_A=64$)

Apžvelgiant gautus duomenis esančius 12 paveiksle, matome, kad neformaliojo ugdymo padėtis vaikų globos namuose yra prasta, galbūt netgi kritiška, kadangi tik 9,6% pedagogų ir tik 6,3% paauglių mano, kad neformaliojo ugdymo veiklos galimybės vaikų globos namuose yra pakankamos (skirtumas tarp šių grupių nėra statistiškai reikšmingas (žr. 5 priedas)), ir tik 13,5% pedagogų bei 32,8% auklėtinių mano, kad padėtis yra beveik pakankama.

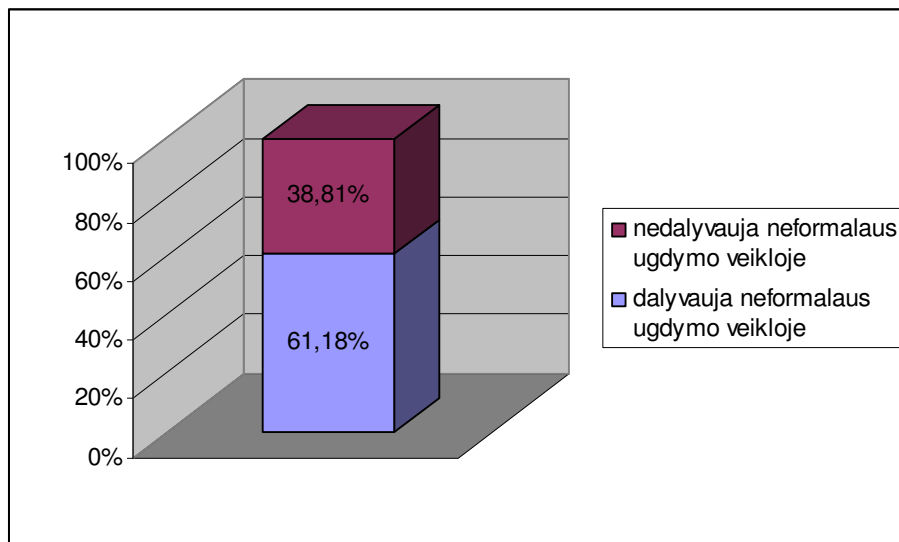
Matome, kad didžioji dalis respondentų neformaliojo ugdymo veiklos galimybes vertina kaip nepakankamas (34,6%-pedagogai, 35,9%-auklėtiniai) arba visai nepakankamas (36,5%-pedagogai, 18,8%-auklėtiniai). Iš šių duomenų galime daryti prielaidas, kad yra tam tikrų kliūčių organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą, kurios nepriklauso nuo ugdymo organizatorių ir dalyvių. Kadangi tiek pedagogai, tiek auklėtiniai išvelgia, kad veiklos galimybės yra nepakankamos, tačiau padėties nepakeičia arba nesugeba pakeisti. Galima spėti, kad ši problema neišprendžiama aukštesniuose, įstatymų leidybos sluoksniuose.

Šiuo tyrimu buvo siekiama išsiaiškinti pedagogų nuomonę dėl neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių skaičiaus vaikų globos namuose (žr. 13 pav.).

13 pav. **Vaikų globos namų pedagogų nuomonė apie auklėtinių skaičių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje, organizuojamoje globos institucijose (n_p=52)**

Matome, kad pedagogai linkę manyti, kad nedidelė dalis dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje. Daugiausiai pedagogų mano, kad neformaliojo ugdymo veikloje dalyvauja apie ketvirtadalį paauglių (34,61%), šis rodiklis parodo apie kritišką situaciją. 28,84% mano, jog dalyvauja apie trečdalis vaikų globos namuose gyvenančių vaikų ir 30,76% mano, kad pusė. Tik 5,76% pedagogų mano, jog šioje veikloje dalyvauja apie tris ketvirtadalius. Šis rodiklis tenkintų neformaliojo ugdymo organizatorius, tačiau kaip mes matome, tik labai mažas procentas pedagogų mano, kad auklėtiniai aktyviai dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje.

14 pav. **Vaikų globos namų auklėtinių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje skaičius**

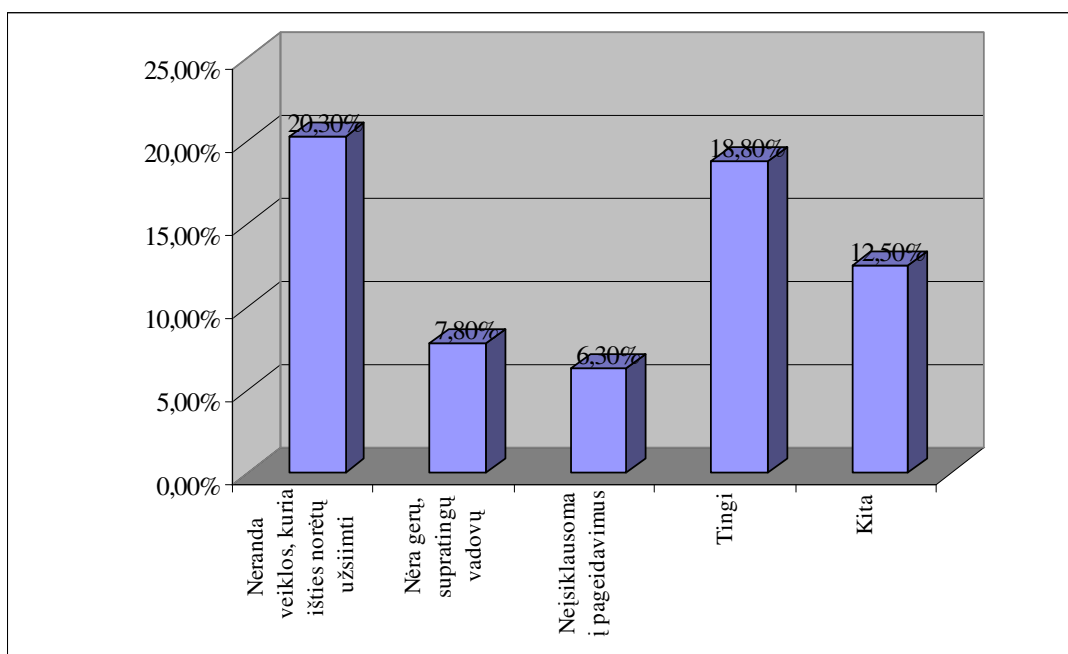
($n_A=64$)

Net 61,18% respondentų teigia, kad šiuo metu dalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, šis rodiklis yra patenkinamas, nors būtina siekti didesnio auklėtinių dalyvavimo šioje veikloje. Prisiminkime, kad tai vaikai augantys vaikų globos namuose, todėl jiems ypatingai svarbus kryptingas ugdymas, natūrali integracija į visuomenę, tinkamas užimtumas.

Matome, kad pedagogų nuomonė dėl neformaliojo ugdymo dalyvių skaičiaus (13 pav.) ir tarp auklėtinių lankomumo (14 pav.) gerokai skiriasi, tačiau šį skirtumą įtakoja tai, kad auklėtiniai atsakydami į klausimą turėjo omenyje dalyvavimą neformaliojo ugdymo veikloje apskritai (įvairiose institucijose), o auklėtojai dalyvavimą tik pačiuose vaikų globos namuose. Tai ir lemia tokį didelį duomenų neatitikimą.

Išanalizavus anketas pastebėjome, kad daugelis paauglių, dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje lanko ne vieną, o keletą veiklos formų. Daugiausiai vaikų globos namų paaugliai berniukai dalyvauja krepšinio, futbolo, informatikos, dviračių sporto, breiko, legvosios atletikos veikloje, dalyvauja turistinių kelionių klubuose, o mergaitės – siuvimo, pramoginių bei tautinių šokų, madų demonstravimo, keramikos, dailės užsiėmimus, chorą. Matome, kad veikla, kurioje dalyvauja paaugliai, nėra įvairi, be to, mes nematome naujos krypties veiklos užsiėmimų, išskyrus informatiką bei pramoginius šokius. Tai reiškia, kad neformaliojo ugdymo veiklos turinio kaita labai maža arba, kitaip tariant, nepakankama, gal būt būtent dėl šių priežasčių yra prarandami veiklos dalyviai.

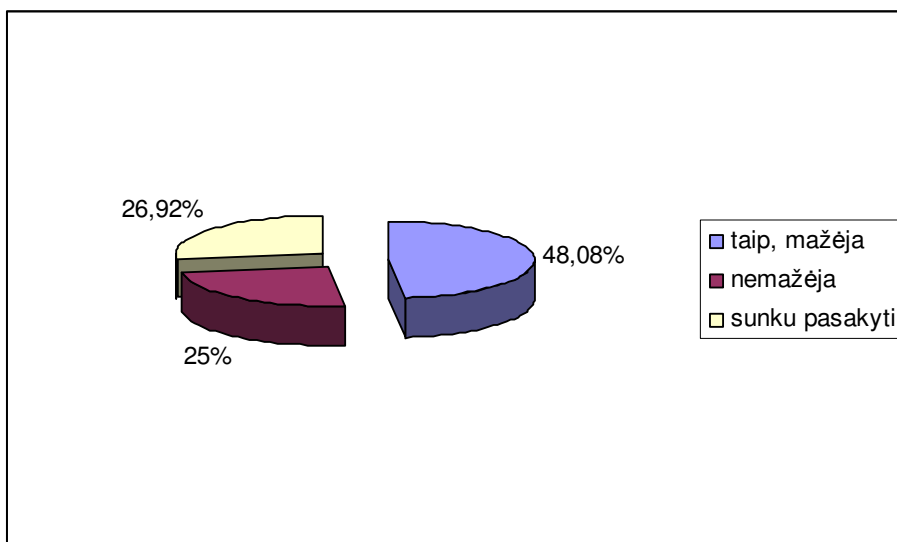
Iš duomenų, pateiktų 14 paveiksle, mums jau yra žinoma, kad 38,81% vaikų globos namų auklėtinių iš viso nedalyvauja jokiaje neformaliojo ugdymo veikloje, todėl labai svarbu išsiaiškinti, kas lemia tokį jų apsisprendimą.

15 pav. Priežastys, lemiančios vaikų globos namų auklėtinių nedalyvavimą neformaliojo ugdymo veikloje ($n_A=21$)

Didžiausia dalis respondentų (20,3%) neranda veiklos, kuria norėtų užsiimti. Vadinasi, anksčiau išdėstyti spėjimai dėl pačios veiklos turinio tradiciškumo bei nepakankamo pasirinkimo pasitvirtino. Didelė dalis apklaustųjų (18,8%) teigia tingintys dalyvauti minėtoje veikloje. Galime daryti prielaidą, kad dalis paauglių, kurie atsakė tingintys dalyvauti neformaliojo ugdymo veikloje, paprasčiausiai neranda tinkamos veiklos. Reiškia pagrindinė problema – veiklos, atitinkančios paauglio poreikius, nebuvimas. Dalis respondentų (12,5%) nenurodė tikslų nedalyvavimo neformaliojo ugdymo veikloje priežasčių.

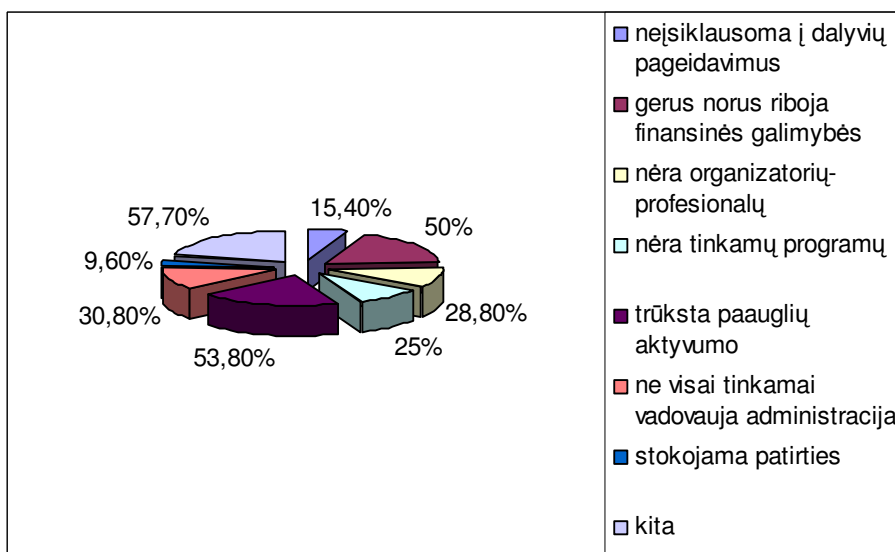
Kaip matome 15 paveiksle, 7,8% respondentų mano, kad nėra gerų, supratingų vadovų, 6,3% mano, kad neįsiklausoma į dalyvių pageidavimus. Abu šie teiginiai parodo neformaliojo ugdymo organizatorių nepakankamą kvalifikaciją ir profesionalumą arba paprasčiausiai teigiamo kontakto nebuvimą tarp auklėtinio ir pedagogo.

16 pav. Vaikų globos namų pedagogų nuomonė, dėl neformaliojo ugdymo dalyvių mažėjimo per pastaruosius keletą metų globos institucijose (n_p=52)

Dar vienas rodiklis, parodantis neformaliojo ugdymo veiklos neatitikimą paauglio norams bei poreikiams yra tas, kad net patys pedagogai pripažįsta (48,08%), jog per pastaruosius keletą metų jaučiamas neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių mažėjimas. Tik 25% pedagogų mano, kad dalyvių skaičius išliko toks pat. Galima daryti prielaidą, kad pedagogai manantys, kad neformaliojo dalyvių skaičius nepakito per pastaruosius keletą metų, tinkamai organizuoja savo veiklą arba, kitaip tariant, patenkina dalyvių poreikius, sugeba juos motyvuoti.

Gauti rezultatai tiksliai parodo, kad jaučiamas neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių mažėjimas vaikų globos namuose, todėl labai svarbu išsiaiškinti priežastis, kurios lemia tokią tendenciją (žr. 17 pav.).

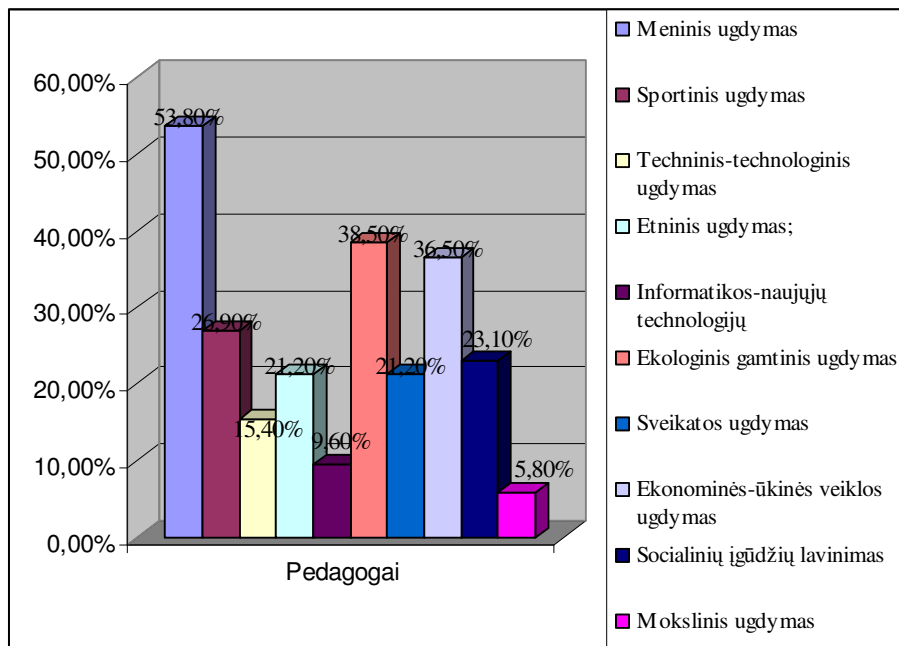
17 pav. Priežastys, įtakančios neformaliojo ugdymo dalyvių mažėjimą vaikų globos namuose (n_p=30)

Tyrimu buvo nustatytos dvi svarbios priežastys, lemiančios neformaliojo ugdymo dalyvių mažėjimą: paauglių aktyvumo trūkumas (53,8%) ir nepakankamos finansinės galimybės (50%), ribojančios gerus norus, sumanymus. Tokių rezultatų iš šio tyrimo ir buvo tikimasi. Pirmiausia, paaugliai yra kaltinami neveiklumu, apatiškumu, bet tai nieko neturėtų nustebinti, juk daugelis vaikų globos namuose gyvenančių paauglių turi adaptacijos problemų, nesugeba užmegzti kontakto dėl įvairių baimių bei žemos savivertės. Tačiau į šią problemą galima pažiūrėti iš kitos pusės: o galbūt organizatoriai nesugeba aktyvinti paauglio, sudominti jį savo organizuojama veikla ar net populiarinti savo veiklą. Žinoma, šioje vietoje nereikėtų ieškoti kaltininkų, bet reikėtų surasti priežastis lemiančias paauglio apatiškumą.

Finansinė problema egzistuoja organizuojant ugdymo procesą net tik vaikų globos namuose, bet ir visoje likusioje švietimo bei socialinėje sistemoje, nors padėtis keičiasi į gerąją pusę atsiradus galimybei užsiimti projektine veikla. Finansinių problemų įtaka labai priklauso nuo pačio veiklos organizatoriaus, kuris dauguma atvejų turi įvairių galimybių bei būdų pagerinti finansinę padėtį, tačiau, matyt, ne visuomet jomis pasinaudoja.

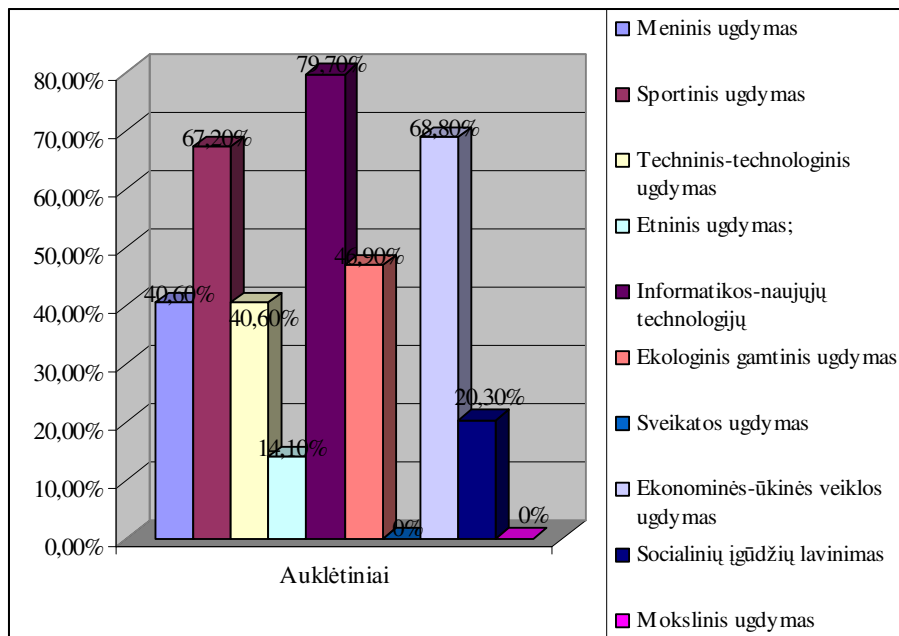
Panaši dalis apklaustų pedagogų mano, kad neformaliojo ugdymo dalyvių mažėjimą lemia tai, kad nėra profesionalių pedagogų organizatorių 28,8% ir ne visai tinkamai vadovauja administracija 30,8%, taigi išskyla dar ir kvalifikacijos bei nusistovėjusių vidaus taisyklių bei nuostatų problema. Dažnai tenka girdėti apie nesutarimus su administracija, tačiau reiktų atsižvelgti į tai, kad neformaliojo ugdymo organizatorius yra suinteresuotas tik savo veiklos tobulinimu, o administracijai tenka nelengva užduotis visiems tolygiai ir teisingai dalinti turimus materialinius ir nematerialinius išteklius, resursus. Pedagogų kvalifikacijos problemą apžvelgsime šiek tiek vėliau remdamiesi tyrimo medžiaga.

Reiktų atkreipti dėmesį, kad nors ir nedidelė dalis pedagogų, tačiau vis dėl to kaip dalyvių mažėjimo priežastis nurodė tinkamų programų nebuvimą (9%) ir neįsiklausimą į dalyvių pageidavimus (6%).

18 pav. **Neformaliojo ugdymo sritys, kurias pedagogai organizuoja vaikų globos namuose** (n_P=42)

Iš 18 paveikslo matome, kad šiuo metu daugiausiai neformaliojo ugdymo veiklos vaikų globos namuose organizuojama meninio ugdymo (22%), ekologinio-gamtinio ugdymo (16%), ekonominės-ūkinės veiklos (14%), sportinio ugdymo (11%) srityse.

19 pav. **Neformaliojo ugdymo sritys, kuriose dalyvauja auklėtiniai vaikų globos namuose** (n_A=43)

Veiklos sritys, kuriose auklėtiniai dažniausiai dalyvauja yra tokios: 79,7% - informatikos-naujų technologijų; 68,8% - ekonominės-ūkinės veiklos ugdymas; 67,2% - sportinis ugdymas;

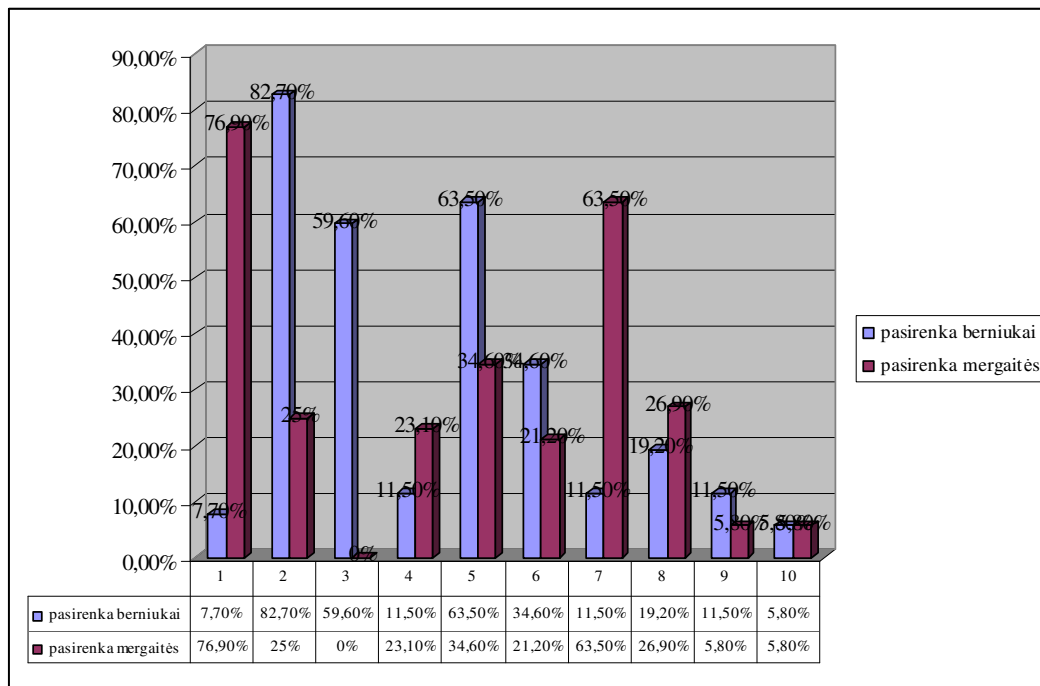
46,9% - ekologinis-gamtinis ugdymas ir pan. Pati nepopuliariausia veikla tarp vaikų globos namų paauglių yra sveikatos bei mokslinis ugdymas.

Vėlgi reikėtų atkreipti dėmesį, kad 18 ir 19 paveiksluose pateikti duomenys kokios srities neformaliojo ugdymo veikla organizuojama būtent pačiuose vaikų globos namuose ir kokią sritį auklėtiniai renkasi aplamai (vaikų globos namuose, mokyklose, ugdymo centruose ir pan.). Matome be galo didelį neatitikimą tarp organizuojamos veiklos ir veiklos, kurioje dalyvaujama. tai dar kartą patvirtina, kad neformaliojo ugdymo organizatoriai vaikų globos namuose neatsižvelgia į vaikų poreikius arba nėra specialistų galinčių organizuoti veiklą atliepančią vaikų norus.

Beje, iš 18 ir 19 paveikslų matome, kad tam tikrose srityse auklėtiniai nedalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje, nors pedagogai ją organizuoja (pvz.: sveikatos ugdymo). Kaip galima organizuoti veiklą, kurioje niekas nedalyvauja? Toks neatitikimas galėjo įvykti dėl keletos priežasčių:

1. paaugliai nesugebėjo tinkamai identifikuoti kokios srities neformaliojo ugdymo veikloje jis dalyvauja;
2. paaugliai dalyvaujantys minėtose neformaliojo ugdymo srityse (sveikatos ugdymo) nepateko į tyrimo imtį.

Norėdami išsiaiškinti, ar neformaliojo ugdymo veiklos pasirinkimas priklauso nuo dalyvio lyties, skaičiavome Studento t kriterijų. Kaip matome iš lentelės (žr. 6 priedas), mergaitės statistiškai reikšmingai dažniau nei berniukai lanko meninio ($p < 0,05$), etninio ($p < 0,01$), ekologinio-gamtinio ($p < 0,05$), sveikatos ($p < 0,01$), ekonominės-ūkinės veiklos ($p < 0,05$), socialinių įgūdžių lavinimo ($p < 0,05$) bei mokslinio ugdymo užsiėmimus ($p < 0,05$).

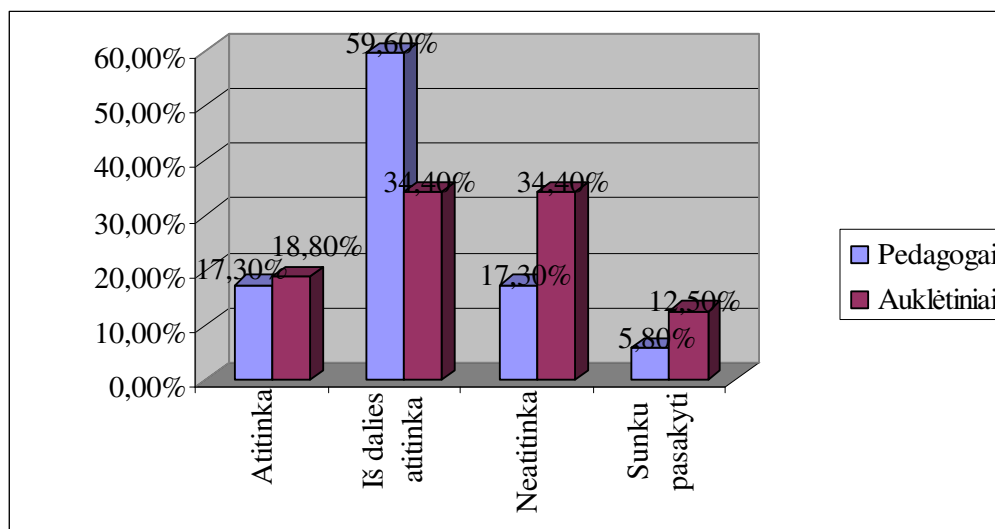

20 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos sritys, kurias vaikų globos namų pedagogų nuomone, dažniausiai renkami globos institucijų auklėtiniai priklausomai nuo jų lyties ($n_p=52$)
 (1 – meninis ugdymas; 2 – sportinis ugdymas; 3 – techninis-technologinis ugdymas; 4 – etnis ugdymas; 5 – informatikos, naujų technologijų ugdymas; 6 – ekologinis-gamtinis ugdymas; 7 – sveikatos ugdymas; 8 – ekonominės-ūkinės veiklos ugdymas; 9 – socialinių įgūdžių lavinimas; 10 – mokslinis ugdymas.)

Šiuo tyrimu siekta išsiaiškinti pedagogų nuomonę, kokią neformaliojo ugdymo veiklą renkami paaugliai pagal lytį. Pedagogai mano, kad berniukai daugiausiai renkami sportinio ugdymo (82,7%), informatikos bei naujų technologijų (63,5%), techninį-technologinį ugdymą (59,6%). Tarp mergaičių populiariausia veikla: meninis ugdymas (76,9%), sveikatos ugdymas (63,5%), informatikos bei naujų technologijų ugdymas (34,6%). Palyginę gautus rezultatus su 18 paveiksle pateiktais duomenimis, galime daryti išvadą, kad pedagogai numano kokios srities veiklą dažniausiai renkami berniukai ir mergaitės gyvenantys vaikų globos namuose. Tačiau pedagogai klysta teigdami, kad daugelis mergaičių renkami sveikatos ugdymo sritį, kadangi nei viena apklausoje dalyvavusi paauglė nepažymėjo lankanti šią sritį.

Norėdami išsiaiškinti, ar skiriasi vaikų globos namuose gyvenančių berniukų ir mergaičių prioritetingas neformaliojo ugdymo sritys, skaičiavome Stjudento t kriterijų. Kaip matome lentelėje (žr. 7 priedas) berniukai dažniau nei mergaitės renkami sportinio ugdymo ir šis skirtumas yra statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$).

Apibendrinus prieš tai gautus rezultatus buvo prieita prie išvados, kad neformaliojo ugdymo veikla vaikų globos namuose neatitinka paauglio poreikių, todėl šiuo tyrimu norime įrodyti prieš tai darytus spėjimus bei prielaidas.

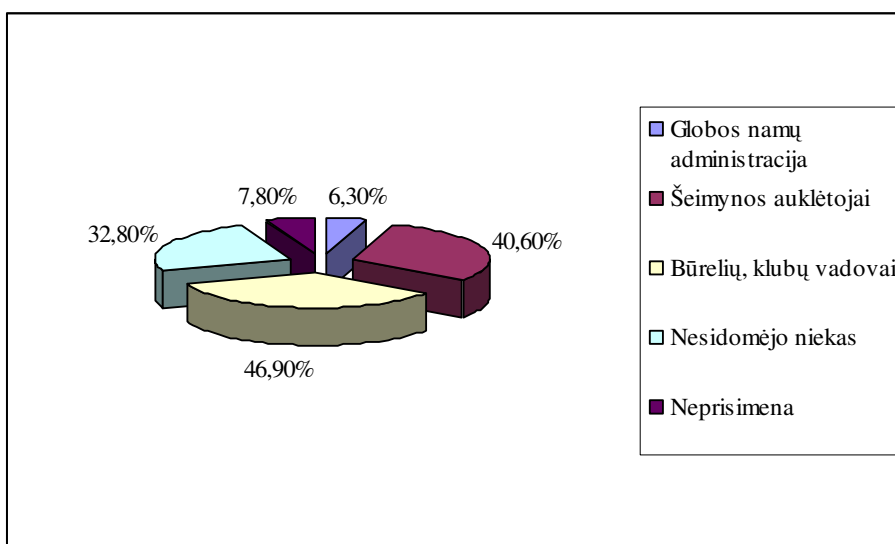

21 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos turinio atitikimas vaikų globos paauglio poreikius (n_P=52; n_A=64)

Kaip ir buvo tikėtasi, didžioji dalis auklėtinių pažymėjo, kad neformaliojo ugdymo veikla neatitinka (34,4%) arba iš dalies atitinka poreikius (34,4%), kas įrodo ankstesnius spėjimus. Patys neformaliojo ugdymo organizatoriai sutinka su šiais rezultatais 59,6% teigdami, kad veikla tik iš dalies atitinka paauglio poreikius.

Įdomus faktas, kad daugiau auklėtinių (18,8%) nei pedagogų (17,3%) mano, jog neformaliojo ugdymo veikla pilnai atitinka poreikius (skirtumas tarp pedagogų ir auklėtinių nėra statistiškai reikšmingas (žr. 8 priedas), tačiau galima daryti prielaidą, kad taip linkę manyti paaugliai dalyvaujantys neformaliojo ugdymo veikloje ir esantys patenkinti jos turiniu bei pasiūla.

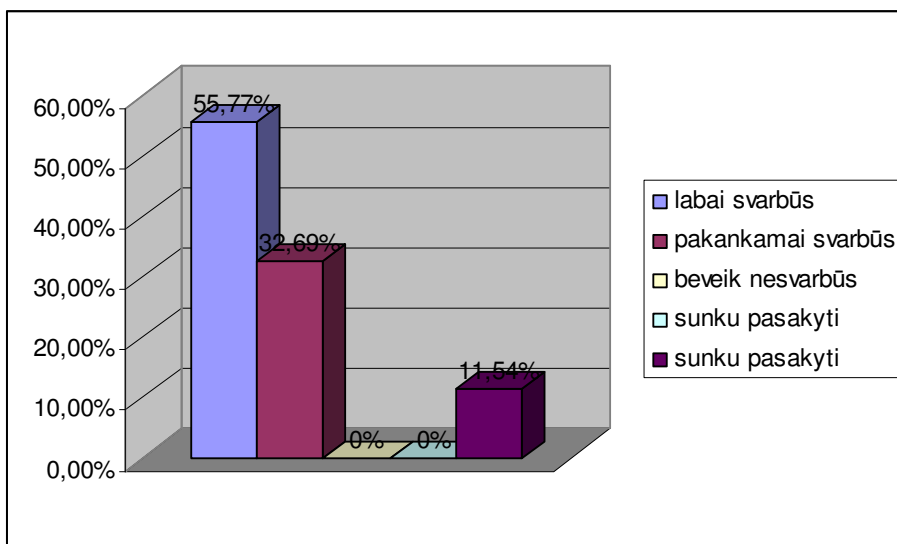
Taigi, prieita išvados, kad pasiūla neatitinka poreikų, tačiau įdomu, ar šią situaciją stengiamasi ištaisyti domintis paauglio poreikiais ir orientuojant į tai veiklą (žr. 22 pav.).

22 pav. Vaikų globos namų darbuotojų grupės besidominčios paauglio poreikiais iš neformaliojo ugdymo veiklos (n_P=52)

Gauti duomenys rodo, kad daugiausiai paauglių poreikiais, kaip ir turėtų būti, domisi patys neformaliojo ugdymo veiklos organizatoriai (46,9%). Nemaža dalis (40,6%) respondentų atsakė, kad jų poreikiais domisi šeimynų auklėtojai, šis rezultatas neturėtų stebinti, kadangi daugelis šeimynų auklėtojų ir organizuoja neformaliojo ugdymo veiklą šalia savo pagrindinio auklėtojo darbo.

Tačiau, kai kurie duomenys verčia sunerinti: tik 6,3% respondentų teigia, kad apie jų poreikius teiravosi globos namų administracija ir net 32,8% teigia, kad niekas apie tai nesidomėjo, galbūt būtent dėl šios priežasties ir yra jaučiamas toks skirtumas dėl ugdymo veiklos pasiūlos ir poreikių. Taipogi galime daryti prielaidą, kad vaikų globos namų administracija nesidomi savo įstaigos gyventojų poreikiais, kurių patenkinimo jie tikisi iš neformaliojo ugdymo veiklos.

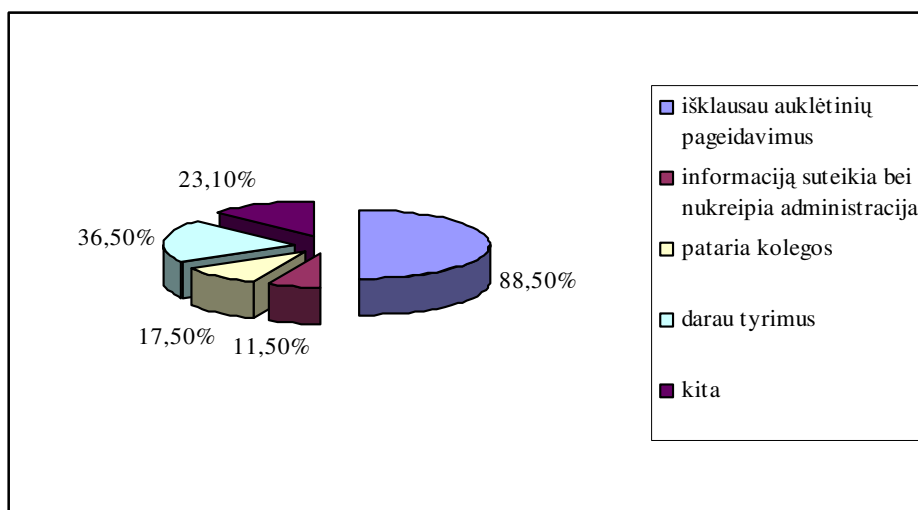

23 pav. Vaikų globos namų pedagogų atsizvelgimas į auklėtinių pageidavimus organizuojant neformalųjį ugdymą vaikų globos namuose (n_p=52)

Matome, kad daugiau nei pusę vaikų globos namų pedagogų (55,77%) auklėtinių pageidavimus organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą laiko labai svarbiais, o likusi dalis pakankamai svarbiais (32,80%) arba neišreiškė tikslios savo pozicijos (11,54%).

Interpretuojant gautus duomenis galima pažymėti, kad neformaliojo ugdymo dalyviai įtakoja neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose. Vadinasi, auklėtiniai aktyvina neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose išreikšdami savo pageidavimus ar poziciją.

Tačiau yra labai svarbu sužinoti, kokiais metodais neformaliojo ugdymo organizatoriai vaikų globos namuose sužino apie auklėtinių poreikius (žr. 24 pav.).

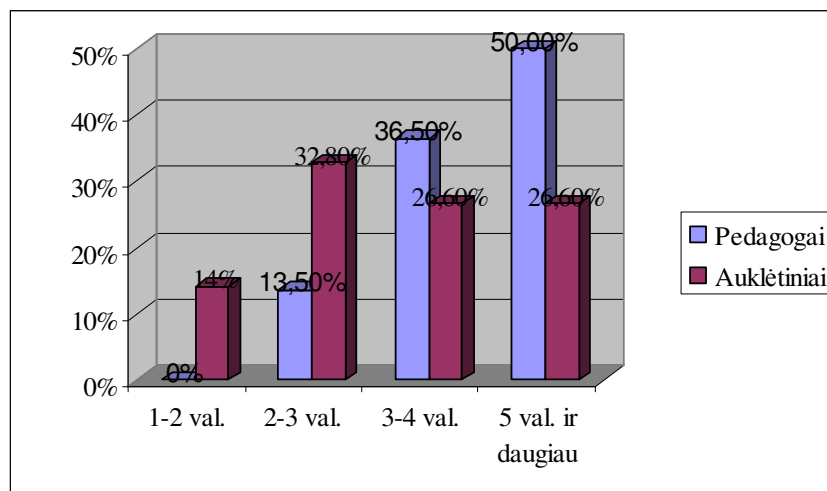

24 pav. **Metodai, kuriais naudojantis pedagogai sužino auklėtinių poreikius iš neformaliojo ugdymo veiklos** ($n_p=52$)

Beveik visi neformaliojo ugdymo organizatoriai (88,50%) sužino dalyvių poreikius išklausydami juos, betarpiškai bendraujant. Tačiau patartina šį metodą naudoti greta kitų, kad pedagogas neinterpretuotų gautos informacijos per savo prizmę. Šiai situacijai pataisyti labai tiktų anketinės analizės metodas, kuomet išanalizavus gautą informaciją galima daryti tikslias išvadas. Tačiau tyrimus, siekiant išsiaiškinti neformaliojo ugdymo dalyvių poreikius, atlieka tik 36,5% pedagogų.

Net 23,10% pedagogų apie auklėtinių poreikius sužino iš vaikų globos namų administracijos, tačiau kaip jau žinome iš ankstesnių rezultatų (žr. 22 pav.) – vaikų globos namų administracija beveik nesidomi tiesiogiai auklėtinių poreikiais iš neformaliojo ugdymo veiklos. Vadinasi, vaikų globos namų administracija paprasčiausiai patys nusprendžia kokioje srityje turėtų būti organizuojama veikla, atsižvelgdami į savo, kaip globos institucijos vadovų (vadybininkų), bet ne į globos namų auklėtinių, norus bei poreikius.

Neformaliojo ugdymo organizatoriams vaikų globos namuose labai svarbu žinoti kiek auklėtinis, dalyvaujantis siūlomoje veikloje, gali skirti laiko. Nuo to gali priklausyti ir neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių skaičius. Todėl atliktas tyrimas siekiant išsiaiškinti kiek valandų savaitėje paauglys galėtų skirti laiko neformaliojo ugdymo veiklai (žr. 25 pav.).

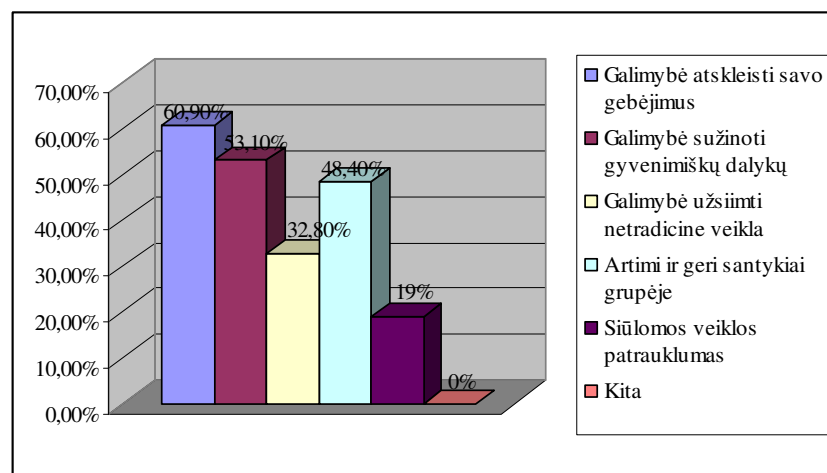

25 pav. Laikas per savaitę, kurį gali skirti neformaliojo ugdymo veiklai vaikų globos namuose gyvenantis paauglys ($n_P=52$; $n_A=64$)

Išanalizavus gautus pedagogų ir auklėtinių duomenis, matome, kad jų nuomonė dėl neformaliojo ugdymo veiklos laiko iš esmės skiriasi. Didžiausia dalis pedagogų (50%) mano, kad paaugliai gali skirti 5 val. ir daugiau laiko per savaitę jų siūlomai veiklai. Tačiau tik trečdalis (26,60%) vaikų pritaria šiai nuomonei.

Kaip matome iš 25 paveikslo, daugiausiai paauglių (32,80%) išsakė nuomonę, kad neformaliojo ugdymo užsiėmimai turėtų trukti 2-3 valandas. Matome, jog 14% paauglių norėtų, kad neformaliojo ugdymo veikla truktų vos 1-2 valandas per savaitę, tačiau organizatoriai puikiai supranta, - organizuoti tikslingą bei naudingą veiklą per tokį laiko tarpą, praktiškai neįmanoma. Taigi, pedagogas neturėtų tenkinti paauglio norų bei užgaidų, kada jos prasilenkia su tikrove ir tarnauja jo nenaudai.

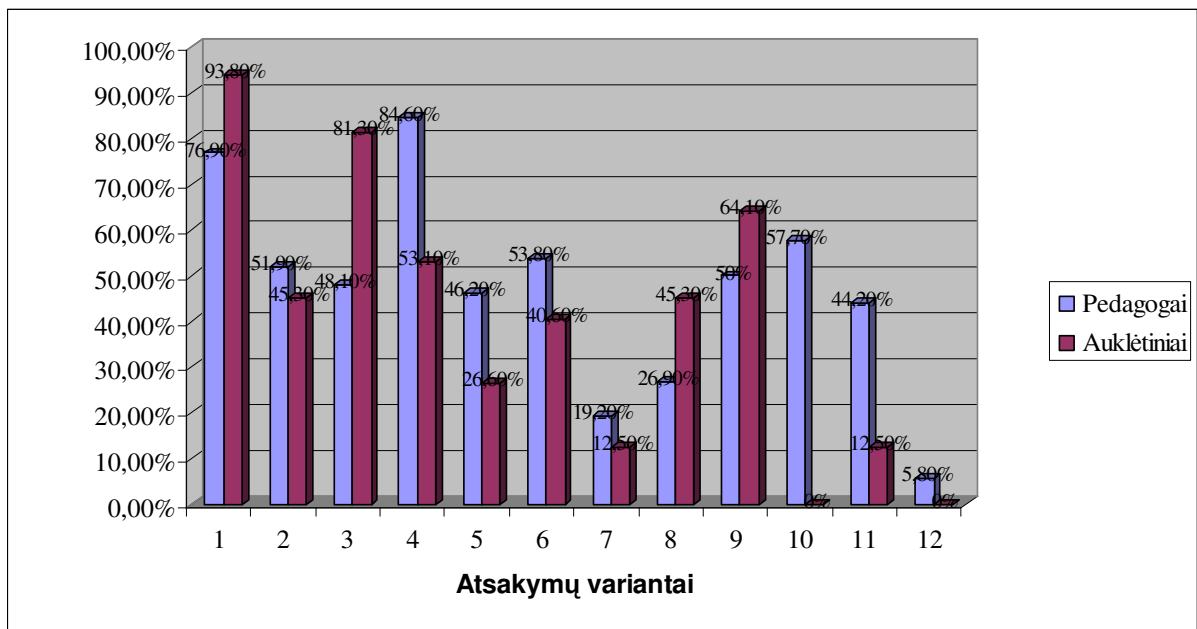
Apibendrinant gautus rezultatus, galima teigti, kad neformaliojo ugdymo veiklos užsiėmimai vaikų globos namuose turėtų trukti apie 2-4 valandas per savaitę.

26 pav. Priežastys, skatinančios neformaliojo ugdymo veiklos dalyvius pasirinkti tam tikrą veiklą ($n_A=64$)

Matome, kad priežastys, skatinančios vaikų globos namų auklėtinių dalyvauti neformaliojo ugdymo veikloje yra labai įvairios ir visos pakankamai svarbios. Labiausiai aktyvinantis veiksnys, remiantis anketos rezultatais, yra galimybė atskleisti savo gebėjimus (60,90%). Šis rezultatas nėra netikėtas, kadangi pagal Maslow poreikių teoriją patenkinus fiziologinius ir saugumo poreikius individas siekia realizuoti save, o to neįmanoma padaryti nesugebėjus atskleisti savo gebėjimų, neatradus gabumų savyje. Nemaža dalis respondentų (53,10%) iš neformaliojo ugdymo veiklos organizuojamos vaikų globos namuose tikisi sužinoti įvairių gyvenimiškų dalykų. Kitaip tariant, paaugliai nori daugiau praktinių gyvenimiškų dalykų, kurie atsiribotų nuo teorijos, paskaitų, kurios jie ir taip daug gauna mokykloje. Taipogi, paaugliams labai svarbūs artimi santykiai grupėje (48,40%). Net 32,80% paauglių norėtų, kad neformaliojo ugdymo veikla būtų organizuojama remiantis netradicine veikla. Galime daryti prielaidą, kad siūloma veikla daugeliui yra atsibodusi ir nepopuliari, todėl paaugliai ir nori kažko naujo, nežinomo, originalaus.

Siekiant tiksliau išsiaiškinti vaikų globos namų paauglio poreikius, buvo pateikta vienuolika galimų sričių neformaliojo ugdymo veiklai organizuoti/dalyvauti. Tas pats klausimas buvo užduotas ir neformaliojo ugdymo organizatoriams prašant į pateiktą klausimą atsakyti iš paauglio pozicijos (žr. 27 pav.).

(1- vadovas elgtųsi kaip su suaugusiuoju, 2- būtų naudojamos pačiomis įvairiausiomis naujosios technologijos priemonėmis, 3- galėtumėte patys sugalvoti veiklą ir ją įgyvendinti, 4- niekas nesišaipytų ir nepyktų, jei kas nepasiseka, 5- padėtų paruošti pamokas, 6- išmokytų naujų dalykų, 7- padėtų suprasti gyvenimo siekius, 8- būtų lankomasi įvairiose įstaigose, 9- būtų galima susipažinti su įdomiais ar įžymiais žmonėmis, 10- padėtų adaptuotis visuomenėje, 11- išugdytų higienos, mandagumo įgūdžius, 12- kita.)

27 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos vertinimas (n_p=52; n_A=64)

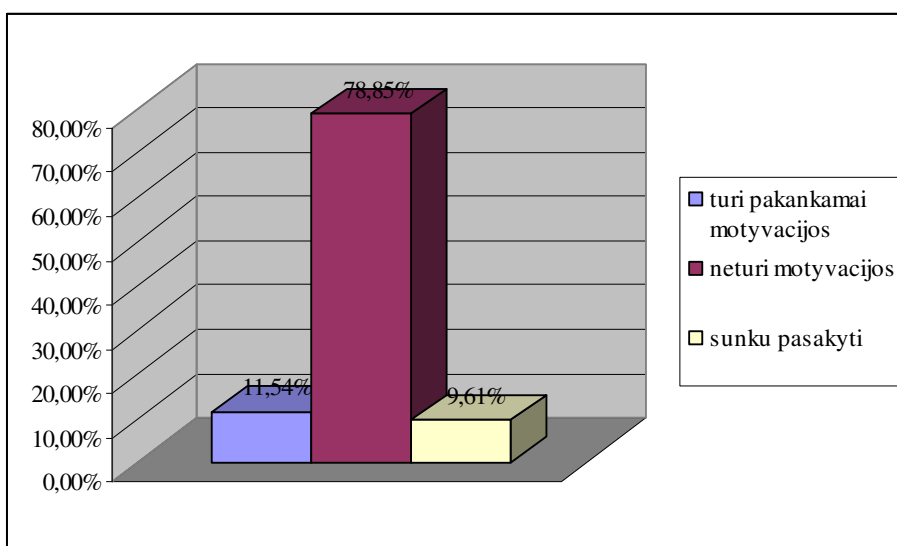
Daugiausiai paauglių iš neformaliojo ugdymo veiklos tikisi, kad klubo ar būrelio vadovas elgsis su juo kaip su suaugusiuoju (93,80%), jie patys galės sugalvoti veiklą ir ją įgyvendinti (81,30%) ir bus galimybė susipažinti su įdomiais ar įžymiais žmonėmis (64,10%). Vėlgi pastebime, kad į pirmą planą išsina atmosfera (santykiai) grupės viduje, o antrame plane lieka pačios veiklos pobūdis.

Įdomu, kad pedagogų atsakymai ties daugeliu variantų praktiškai identiški. Vadinasi, pedagogai sugeba gana tiksliai identifikuoti paauglio poreikius. Galima daryti prielaidą, kad būtent tokius pedagogų atsakymus įtakojo pačio klausimo forma (Jei būtumėte paauglys...?), kuri privertė juos mąstyti iš paauglio pozicijos.

Tačiau išryškėjo ir keletas esminių skirtumų. Pedagogai organizuojantys neformaliojo ugdymo veiklą mano, kad paaugliams svarbu, kad jiems padėtų užsiėmimų metu adaptuotis visuomenėje (57,70%) ir išugdytų higienos, mandagumo įgūdžius (42,20%), tačiau paaugliai susidomėjimo šiose srityse neišreiškė. Šį skirtumą galėjo lemti tai, kad kai kurie pedagogai į šį klausimą atsakė ne kaip paaugliai, o kaip auklėtojai. Tačiau, kaip jau buvo minėta, nereikėtų akiai pasiduoti paauglių norams ar reikalavimams, o gebėti tai suderinti patenkinant tiek ugdytoją, tiek ugdytinį.

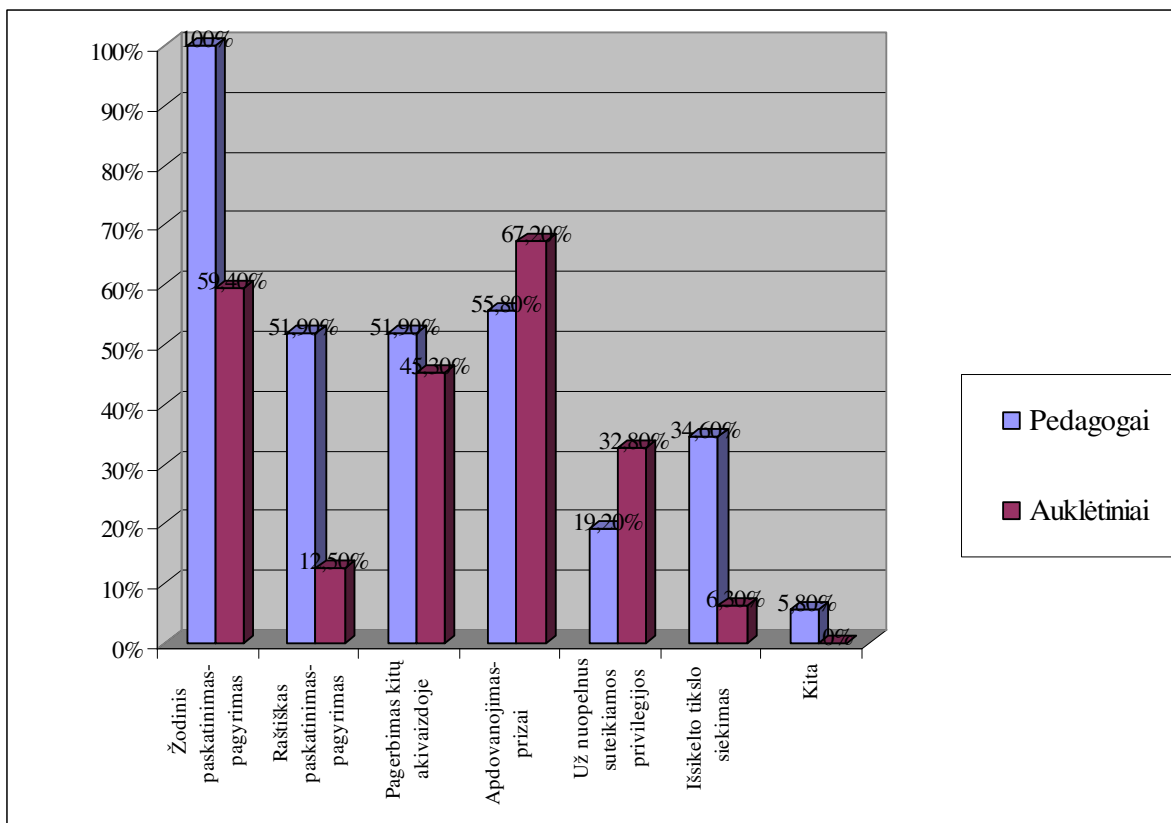
Taigi, išsiaiškinti neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių poreikius yra gana paprasta, tarpiskai pateikiant jiems nesudėtingą anketą, tačiau kaip jau minėjome (žr. 23 pav.) pedagogai retai remiasi tyrimo metodais.

Išsiaiškinome, kad kai kurie vaikų globos namų paaugliai nedalyvauja neformaliojo ugdymo veikloje todėl, kad neatliepiami jų poreikiai. Tačiau, gal būt yra kitų priežasčių, lemiančių tokią paauglio pasirinkimą. Tai bandėme išsiaiškinti sekančiu klausimu (žr. 28 pav.).

28 pav. Vaikų globos namų auklėtinių motyvacija dalyvauti neformaliojo ugdymo veikloje pedagogų požiūriu (n_p=52)

Beveik visi pedagogai (78,85%), organizuojantys neformalųjį ugdymą vaikų globos namuose, mano, kad paaugliai neturi motyvacijos nuolat dalyvauti jų organizuojamoje veikloje. Tačiau galbūt tai ne dalyvių, o organizatorių spragos, gal būt pedagogai nenaudoja ar netinkamai naudoja motyvacijos metodus (žr. 29 pav.).

29 pav. Motyvacijos metodų taikymas, vaikų globos namuose organizuojamoje neformaliojo ugdymo veikloje (n_P=52; n_A=64)

Visi pedagogai be išimties (100%) taiko patį prieinamiausią ir paprasčiausią motyvacijos metodą – žodinį paskatinimą-pagyrimą, tačiau ar jį taiko tinkamai, iš gautų duomenų spręsti negalime, tam turėtų būti vykdomas stebėjimas. Pagyrimas ar paskatinimas turėtų būti atliktas tinkamu laiku ir tinkamoje vietoje, o asmuo, kuris yra giriamas, turi tiksliai žinoti už kokius nuopelnus. Tinkamai taikant žodinį paskatinimą, galima susilaukti gerų rezultatų. Pažymėtina, kad šį metodą galima taikyti visose neformaliojo ugdymo srityse. Tačiau galima naudoti ir sudėtingesnius motyvacinčius metodus, kuriuos aktyviai naudoja neformaliojo ugdymo veiklos organizatoriai vaikų globos namuose:

- apdovanojimai-prizai (55,80%), tai medalių, taurių ar kitų materialinių daiktų dovanojimas;
- raštiškas paskatinimas-pagyrimas (51,90%), tai įvairūs diplomai, dalyvio pažymėjimai ir pan.;

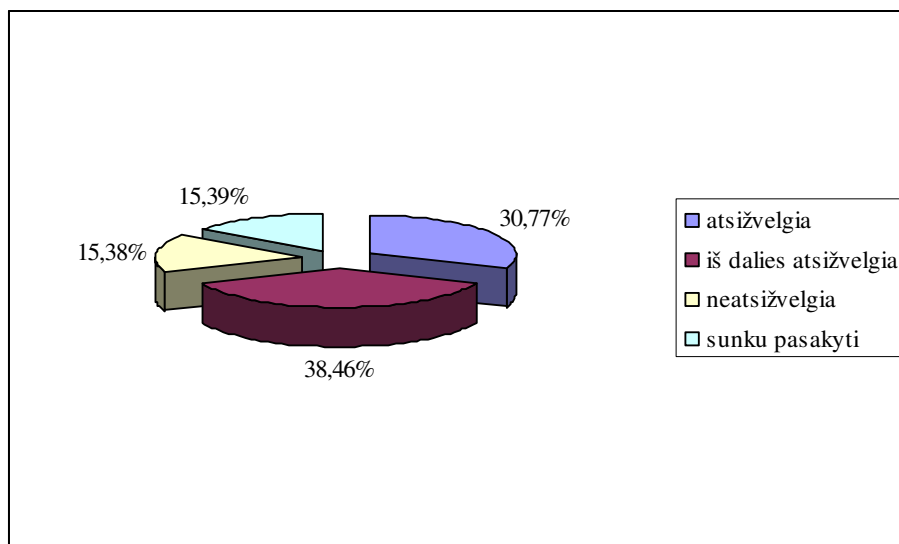
- pagerbimas kitų akivaizdoje (51,90%), tai žodinis, raštiškas pagyrimas užsiėmimų, susirinkimų, švenčių metu.

Nedidelė dalis pedagogų (19,20%) dalyvius motyvuoja suteikdami tam tikras privilegijas už nuopelnus, nors paaugliams svarbus (32,80%) tokio tipo paskatinimas. Tačiau sudaryti ir tinkamai taikyti tokio tipo motyvacinę sistemą yra sudėtinga.

Neformaliojo ugdymo dalyviai (67,20%) mano, kad juos dalyvauti neformaliojo ugdymo veikloje labiausiai skatina apdovanojimai bei prizai, tai nenuostabu, kadangi vaikų globos namų paauglio vertybių skalės viršuje yra materialiniai dalykai.

Visi minėti motyvacijos metodai yra veiksmingi, tačiau galima susikurti savų motyvacijos metodų pritaikytų pačių organizuojamai veiklai.

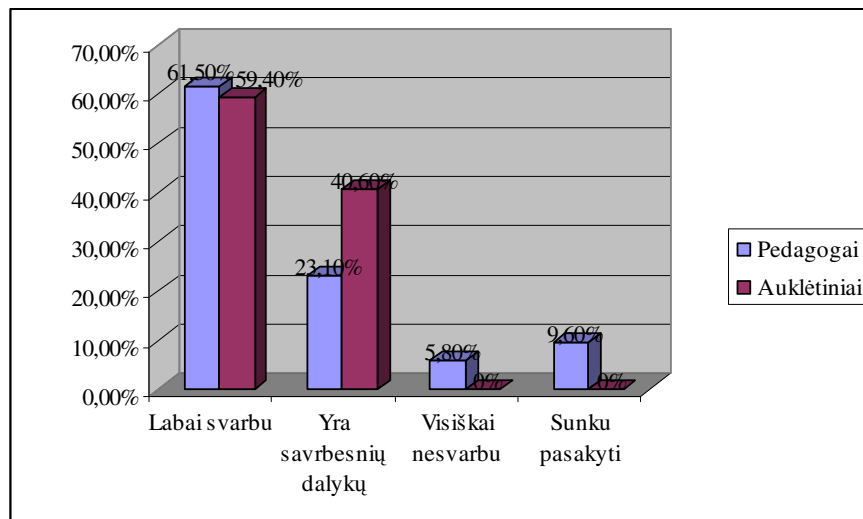
Neformaliojo ugdymo veiklos organizavimas bei jos turinys yra specifiškas, kadangi jos dalyvis, vaikų globos namų auklėtinis, taipogi turi savo specifškumą (žr. į 2.3. potemę) ir auga neįprastoje socialinėje aplinkoje. Tačiau, kyla klausimas, ar neformaliojo ugdymo organizatoriai atkreipia į tai dėmesį organizuodami veiklą.

30 pav. **Pedagogų atsižvelgimas į specifinius auklėtinio ir socialinės aplinkos poreikius** (n_p=52)

Didžioji dalis pedagogų atsižvelgia (30,77%) arba iš dalies atsižvelgia (38,46%) į vaikų globos namų paauglio ir jį supančios aplinkos specifškumą. Tačiau 15,38% pedagogų mano, jog nėra reikalo skirti tam dėmesio. Žinoma, jie giliai klysta, kadangi ankstesniuose skyriuose jau aptarti išskylantys sunkumai, su kuriais susiduria paauglys, gyvenantis vaikų globos namuose ir kurių niekada nepajus augantys savo biologinėse ar net globėjų šeimose.

Dažnai tenka išgirsti iš neformaliojo ugdymo organizatorių nusiskundimus dėl prasto finansavimo dėl kurio ir stringa darnus ugdymo procesas. Siekiant išsiaiškinti kiek svarbi materialinė bazė organizuojant neformalųjį ugdymą buvo atliktas tyrimas (žr. 31 pav.).

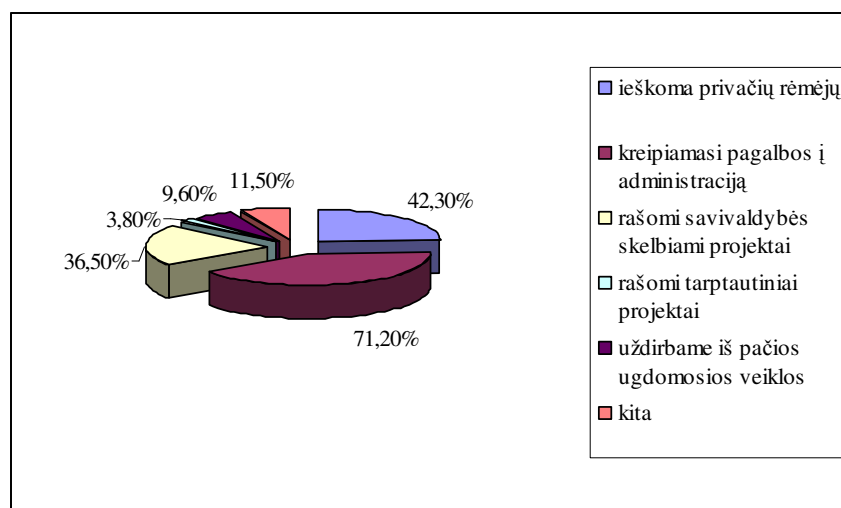

31 pav. **Materialinės bazės svarbos vertinimas organizuojant/dalyvaujant neformaliojo ugdymo veikloje vaikų globos namuose** ($n_P=52$; $n_A=64$)

Nenuostabu, kad 61,50% neformaliojo ugdymo organizatorių vaikų globos namuose mano, jog materialinė bazė yra labai svarbi. Organizuojuantys šią veiklą puikiai žino, kad tenka atsisakyti dalies savo sumanymų vien dėl lėšų stygiaus, jas nukreipiant svarbiausioms reikmėms.

Taipogi siekta išsiaiškinti ir pačių paauglių, kiek jiems svarbus tinkamas materialinis aprūpinimas dalyvaujant neformaliojo ugdymo veikloje. Kaip matome iš 31 paveikslo, paaugliai linkę manyti, kad materialinė bazė yra labai svarbi (59,40%), tačiau nemaža dalis (40,60%) mano, kad yra ir svarbesnių dalykų.

Materialinė bazė vienareikšmiškai svarbus komponentas organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose, tačiau įdomu, ar organizatoriai stengiasi pagerinti materialinę padėtį ir kaip, kokiais būdais jie tai daro (žr. 32 pav.) ar paprasčiausiai susitaiko su esama padėtimi.

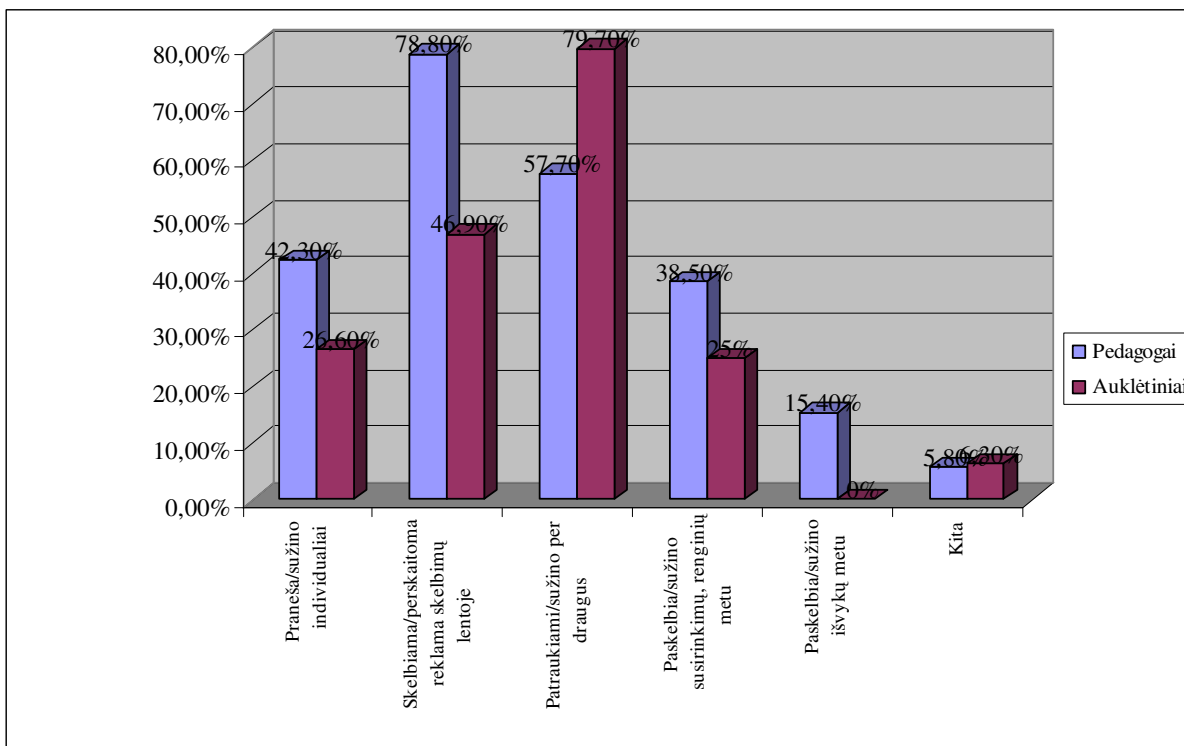

32 pav. **Pedagogų naudojami papildomų lėšų gavimo šaltiniai neformaliojo ugdymo materialinei bazei vaikų globos namuose gerinti** ($n_P=52$)

Net 71,20% neformaliojo ugdymo organizatorių kreipiasi pagalbos į globos namų administraciją, tai rodo apie visišką sistemos sustabarėjimą. Organizatorius pats nesistengia ieškoti papildomų lėšų, o pasuka lengviausiu keliu – kreipiasi į administraciją, kas taip pat nėra veiksminga, nes globos namų vadovai dažniausiai neturi atliekamų lėšų neformaliojo ugdymo veiklos materialinei bazei paremti. Todėl ir iškyla tokios aštrios problemos kaip būtinų priemonių bei technikos nebuvimas ar susidėvėjimas, tinkamos aprangos nebuvimas ir panašiai, dėl tokios materialinės padėties siūloma veikla neretai pasidaro atgrąši jos dalyviams. Visi šie dalykai byloja apie prastą neformaliojo ugdymo veiklos vaikų globos namuose vadybą.

Tačiau padėtis nėra visiškai apgailėtina, kadangi dalis organizatorių stengiasi išnaudoti ir kitus galimus būdus: ieško privačių rėmėjų (42,30%); rašo savivaldybės skelbiamus projektus (36,50%). Įdomu, kad tik 3,80% rašo tarptautinius projektus. Galime daryti išvadą, kad neformaliojo ugdymo organizatorius pravartu būtų nukreipti į vadybinės srities kursus, seminarus, apmokyti ieškotis partnerių, rašyti projektus.

Kita nemažiau svarbi vadybinė sritis, tai organizuojamos veiklos populiarinimas, marketingas.

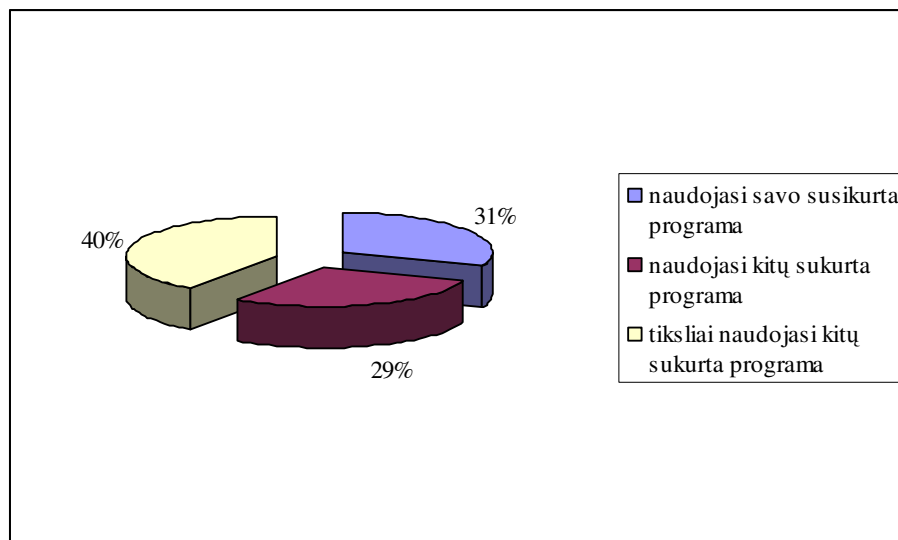
33 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos populiarinimo, reklamos metodų naudingumo vertinimas vaikų globos namuose (n_P=52; n_A=64)

Organizuojamos veiklos populiarinimas-reklama yra labai svarbus vadybinės srities dalykas. Nuo jo priklausys dalyvių skaičius, veiklos populiarumas, netgi kitų nuomonė bei atsiliepimai.

Pirmiausiai reikia išsiaiškinti kam skirta reklama, kas jos gavėjas, šiuo atveju tai yra neformaliojo ugdymo dalyvis. Vadinasi, į jį ir turėtų būti orientuota reklama. Taipogi būtina žinoti ar veiklos populiarinimo, sklaidos metodai neprasilenkia su individo, į kurį nukreipta reklama, informacijos gavimo (sužinojimo) būdais. Kaip matome iš 33 paveikslo, tarp vaikų globos namų neformaliojo ugdymo sklaidos bei informacijos gavimo tarp organizatorių ir dalyvių yra esminis skirtumas, dėl kurio veikla nėra tinkamai reklamuojama, apie ją sužino ne visi auklėtiniai. Matome, kad paaugliai dažniausiai apie organizuojamą neformaliojo ugdymo veiklą sužino iš draugų (79,70%), o tik 57,70% pedagogų stengiasi savo veiklą populiarinti šia linkme. Didžiausia dalis (78,80%) pedagogų reklamuoja savo veiklą skelbimų lentose, tačiau šiuo būdu informacija pasiekia tik 46,90% apklaustųjų. Beje, siūlytumėme neformaliojo ugdymo organizatoriams nereklamuoti savo veiklos išvykų bei kelionių metu, nes reklamos naudingumo koeficientas, kaip rodo tyrimas, yra nulinis.

Pedagogai dažniau nei auklėtiniai mano, kad efektyvus neformaliojo ugdymo dalyvių vaikų globos namuose pritraukimo į jų organizuojamą veiklą būdas yra kalbinti vaikus individualiai ($p < 0,05$), reklamuoti veiklą skelbimų lentoje ($p < 0,01$) bei populiarinti veiklą išvykų, ekskursijų metu ($p < 0,01$) (žr. 9 priedas). Tuo tarpu auklėtiniai dažniau nei pedagogai mano, kad efektyvus neformaliojo ugdymo dalyvių pritraukimo į organizuojamą veiklą būdas yra platinti informaciją per neformaliojo ugdymo dalyvių draugus ($p < 0,05$) (žr. 9 priedas).

Svarbu išsiaiškinti kaip organizuojamas pats ugdymo procesas, todėl buvo atliktas tyrimas, kuriuo siekta išsiaiškinti, kokias ugdymo programas naudoja pedagogai, organizuodami neformaliojo ugdymo veiklą (žr. 34 pav.).

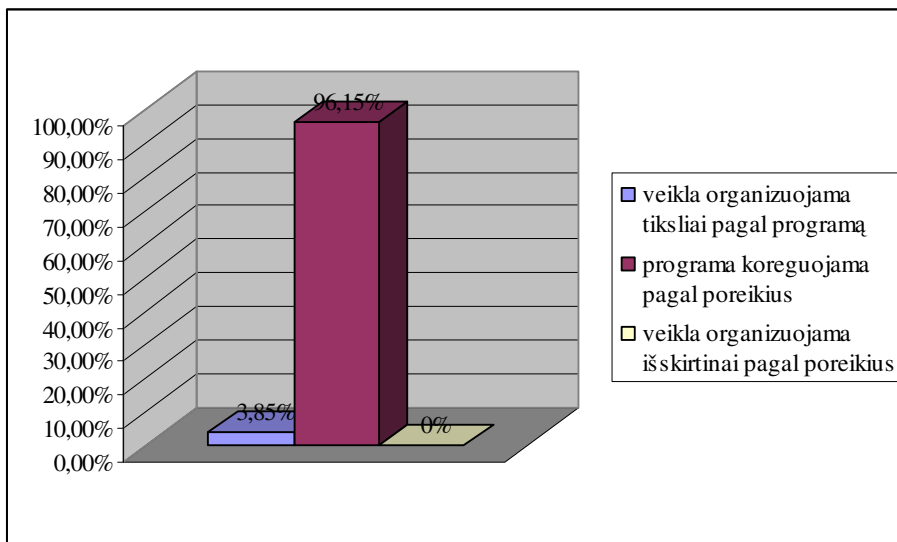

34 pav. Programų panaudojimas vaikų globos namų neformaliojo ugdymo procese ($n_p=36$)

Kaip matome iš 34 paveikslėlio, duomenys yra pasiskirstę daugmaž tolygiai, tačiau daugiausiai neformaliojo ugdymo organizatorių (40%) tiksliai naudojasi kitų sukurta programa. Tai reiškia, kad programos turinys yra minimaliai pritaikytas prie grupės dalyvių poreikių. Tačiau daug

pedagogų patys kuria neformaliojo ugdymo programas (31%) arba naudojami kitų sukurtomis programomis jas koreguojant pagal dalyvių poreikius (29%). Pedagogai, organizuojantys neformaliojo ugdymo veiklą puikiai žino, kad nėra neformaliojo ugdymo programų, orientuotų į vaikų globos namų vaiką, todėl pedagogai tiksliai naudojantys kitų sukurtas programas būtinai turėtų jas koreguoti.

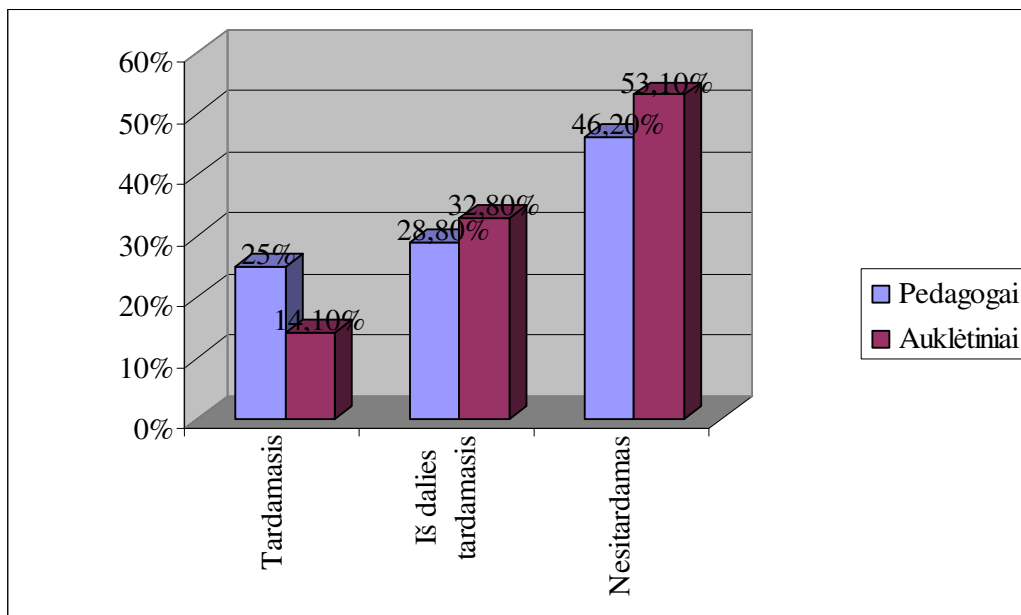
Iš atlikto tyrimo jau žinome, kad didelė dalis pedagogų atsižvelgia į specifinius auklėtinio ir socialinės aplinkos poreikius, todėl tyrimu buvo siekta išsiaiškinti, ar tai įtakoja neformaliojo ugdymo programų sudarymą vaikų globos namuose (žr. 35 pav.).

35 pav. Neformaliojo ugdymo programų pritaikymas vaikų globos namų auklėtinio poreikiams ($n_p=52$)

Iš 34 paveikslo matome, kad beveik visi pedagogai (96,15%) atsižvelgdami į specifinius socialinės aplinkos ir paauglio poreikius (žr. 30 pav.) programą koreguoja pagal poreikius. Tik labai maža dalis (3,85%) neformaliojo ugdymo veiklą organizuoja tiksliai pagal programą. Gaila, kad vaikų globos namuose nėra organizuojama veikla išskirtinai pagal ugdytinių poreikius. Toks organizavimo metodas yra gana sudėtingas, kadangi neįmanoma vykdyti veiklos tiksliai pagal iš anksto numatytą programą, sunku numatyti ilgalaikius tikslus bei uždavinius ir juos įgyvendinti. Tačiau toks neformaliojo ugdymo organizavimas, kai veikla organizuojama išskirtinai pagal poreikius yra efektyvus ir vadinamas – probleminiu, nes atliepia esamas problemas. Beje, pedagogai turi sugebėti tiksliai identifikuoti problemas ir numatyti „teisingus“ kelius joms spręsti.

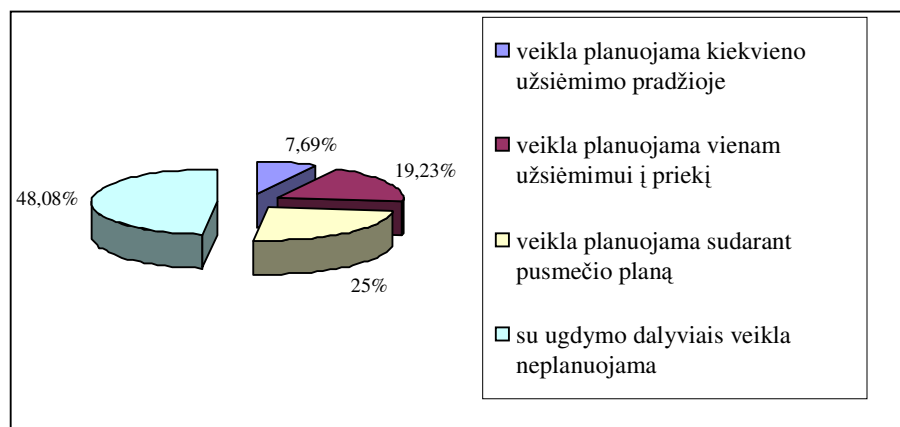
Norint pasiekti, kad neformaliojo ugdymo veiklos turinys būtų orientuotas į problemą, būtina veiklą planuoti atsižvelgiant į dalyvio poreikius. Šį reikalavimą galima įvykdyti pasitelkiant į neformaliojo ugdymo veiklos turinio planavimą pačius ugdymo dalyvius, šiam tikslui ir buvo atliktas sekantis tyrimas (žr. 36 pav.).

36 pav. **Neformaliojo ugdymo veiklos planavimas su dalyviais vaikų globos namuose** (n_p=52; n_A=64)

Iš paveikslo matome, kad apie pusę pedagogų (46,20%) ir auklėtinių (53,10%) teigia, kad neformaliojo ugdymo veikla vaikų globos namuose planuojama nesitariant su ugdymo proceso dalyviais. Žinoma, šį skaičių atliepia ir tai, kad dalis pedagogų, kas matyti iš 35 paveikslo, dirba tiksliai pagal programą. Vadinasi, ta dalis neformaliojo ugdymo organizatorių organizuoja veiklą nesitardami su dalyviais.

Sekančiu klausimu siekėme išsiaiškinti neformaliojo ugdymo veiklos planavimo ypatumus vaikų globos namuose.

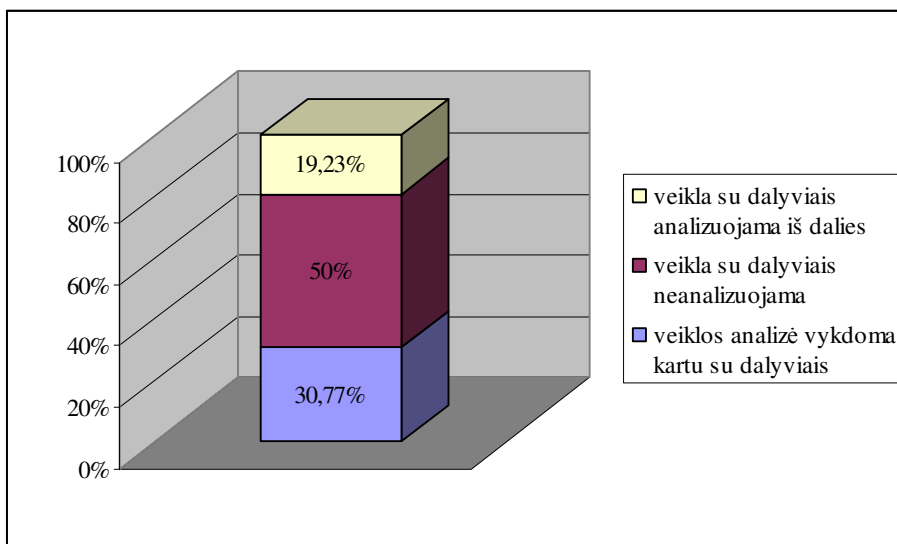
37 pav. **Neformaliojo ugdymo veiklos planavimo ypatumai vaikų globos namuose** (n_p=52)

Kaip jau žinome iš ankstesnio tyrimo, 48,08% pedagogų vaikų globos namuose neplanuoja neformaliojo ugdymo veiklos kartu su dalyviais, tačiau svarbu sužinoti likusios dalies neformaliojo

ugdymo organizatorių veiklos planavimo ypatumus. Net 25% pedagogų planuoja neformaliojo ugdymo veiklą sudarant pusmečio planą, tai reiškia, kad ši dalis neformaliojo ugdymo organizatorių turi galimybę tik dalinai reaguoti į identifikuojamas problemas grupės viduje. Nemaža dalis pedagogų (19,23%) neformaliojo ugdymo veiklą planuoja vienam užsiėmimui į priekį. Šiuo atveju veikla yra tiksliai orientuojama į esamą padėtį grupėje, tačiau turi būti numatyti ir ilgalaikiai tikslai pagal kuriuos turėtų būti dalinai pakreipiamas veiklos turinys tam, kad veikla būtų tikslinga.

Apie 7,69% pedagogų neformaliojo ugdymo veiklą planuoja užsiėmimų pradžioje. Toks organizavimo būdas yra visiškai netinkamas, kadangi veikla vyksta padrikai, neįmanoma vykdyti tikslingos veiklos (kitai tariant, siekti numatytų tikslų bei uždavinių), neįmanoma tinkamai pasiruošti, nusiteikti veiklos procesui nei dalyviams, nei patiems organizatoriams, kadangi jie negali numatyti būsimo užsiėmimo turinio.

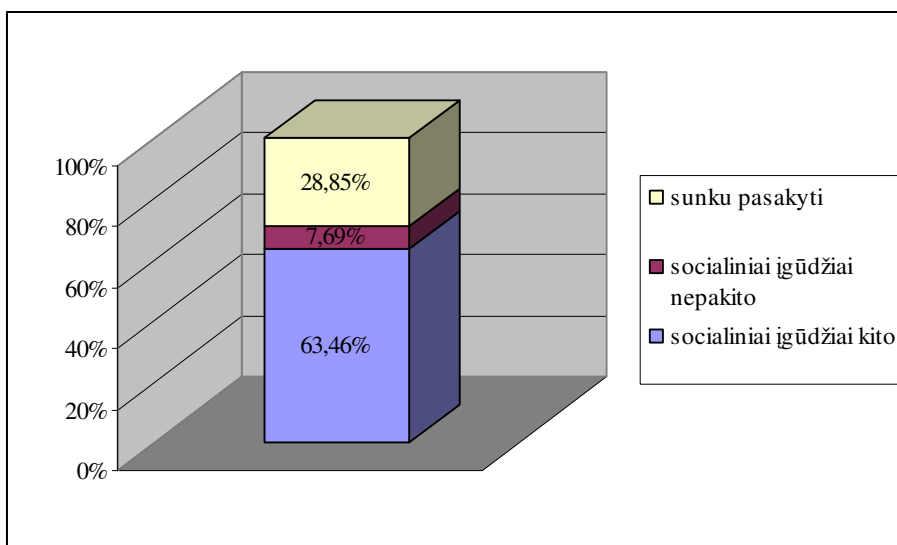
Veiklos analizavimas su neformaliojo ugdymo dalyviais yra tiek pat svarbus kaip ir jos planavimas, todėl sekančiu tyrimu siekta išsiaiškinti pedagogų skaičių analizuojančių veiklą kartu su dalyviais (žr. 38 pav.).

38 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos analizavimas vaikų globos namuose kartu su dalyviais (n_p=41)

Lygiai pusė pedagogų (50%) neformaliojo ugdymo veiklos visiškai neanalizuoja ir tik 30,77% vykdo veiklos analizę kartu su dalyviais, likusieji (19,23%) teigia, kad analizė vykdoma tik iš dalies. Organizuoti veiklą, kuri vėliau nebūtų analizuojama yra netikslinga, kadangi nėra grįžtamojo ryšio iš dalyvių, neįmanoma objektyviai vertinti veiklos efektyvumą, todėl privalu įtraukti į veiklos turinį jos analizę. Tačiau analizė neturėtų būti atliekama tarp pačių (paties) neformaliojo ugdymo veiklos organizatorių, kadangi jų nuomonė neatliepia ugdymo dalyvių nuomonės.

Galime daryti prielaidą, kad neformaliojo ugdymo veikla vaikų globos namuose tampa visiškai neefektyvi nepriklausant nuo jos turinio bei tikslų, kai neplanuojamas bei neanalizuojamas ugdymo procesas kartu su dalyviais, neatsižvelgiama į jų poreikius. Todėl šiuo tyrimu siekėme išsiaiškinti ir tam tikrus auklėtinių dalyvaujančių neformaliojo ugdymo veikloje pokyčius.

39 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių vaikų globos namuose socialinių įgūdžių kitimas (pedagogų nuomone) ($n_p=52$)

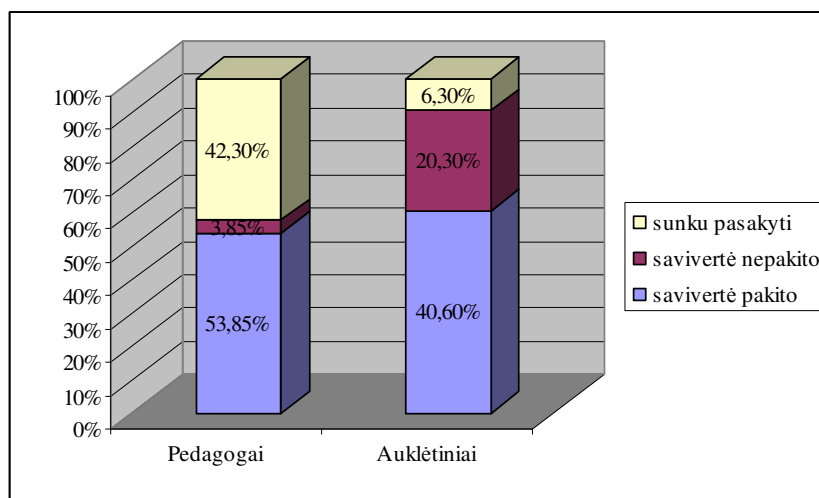
Didžioji dalis pedagogų (63,46%) mano, kad neformaliojo ugdymo dalyvių vaikų globos namuose socialiniai įgūdžiai pakito. Pedagogai dažniausiai nurodė šias socialinių įgūdžių lavėjimo sritis:

- paaugliai tapo paslaugesni, jautresni aplinkiniams;
- stropesni mokykloje bei užsiėmimų metu;
- lengviau geba išreikšti savo nuomonę;
- žino pagrindines etiketo taisykles;
- geba valdyti savo emocijas, kalba be pakelto tono, sprendžia konfliktus be muštynių;
- neįžeidinėja, neužgaulioja vienas kito;
- tapo drausmingesni;
- išmoko tinkamai paprašyti, atsiprašyti, diskutuoti.

Matome, kad vaikų globos namų pedagogai mano, jog neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių socialiniai įgūdžiai kito daugelyje sričių, tačiau šie rezultatai gali būti nevisiškai tikslūs, kadangi, kaip matyti iš ankstesnių tyrimų, dalis pedagogų neanalizuoja veiklos kartu su ugdymo dalyviais bei naudoja ne visiškai tinkamus grįžtamojo ryšio metodus. Vadinasi, jie vertina rezultatus per savo prizmę, ne visuomet objektyviai.

Nedidelė dalis pedagogų (7,69%) savikritiškai vertina savo organizuojamą veiklą ir mano, kad per jų vykdomą neformaliojo ugdymo veiklą dalyvių socialiniai įgūdžiai nekinta.

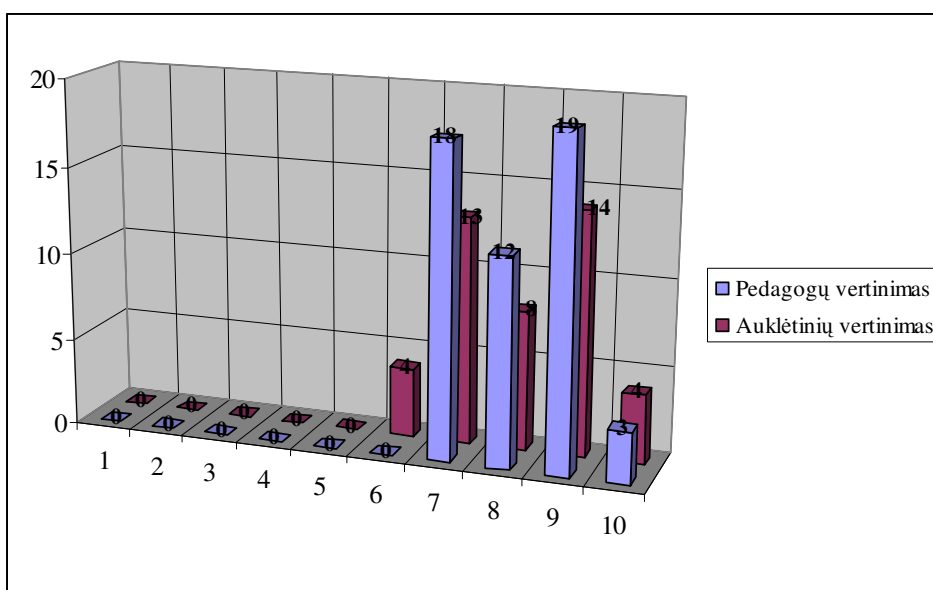
Šiuo tyrimu buvo siekta išsiaiškinti vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių nuomonę dėl dalyvių savivertės pokyčių kitimo (žr. 40 pav.).

40 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių savivertės pokyčiai vaikų globos namuose (n_P=43; n_A=64)

Iš paveikslo matome, kad tiek vaikų globos namų pedagogų (53,85%), tiek auklėtinių (40,60%) nuomonė šiuo klausimu yra maždaug vienoda, tik nemaža dalis pedagogų (42,30%) neturėjo nuomonės šiuo klausimu. Galime drąsiai teigti, kad neformaliojo ugdymo veikla organizuojama vaikų globos namuose pakelia pasitikėjimą savimi jos dalyviams, tai gali įtakoti daug priežasčių: dalyviai susiranda draugų, jie yra atsakingi už tam tikrą veiklą, už nuopelnus pagiriami, skatinami, jų nuomonė tampa svarbi ir pan.

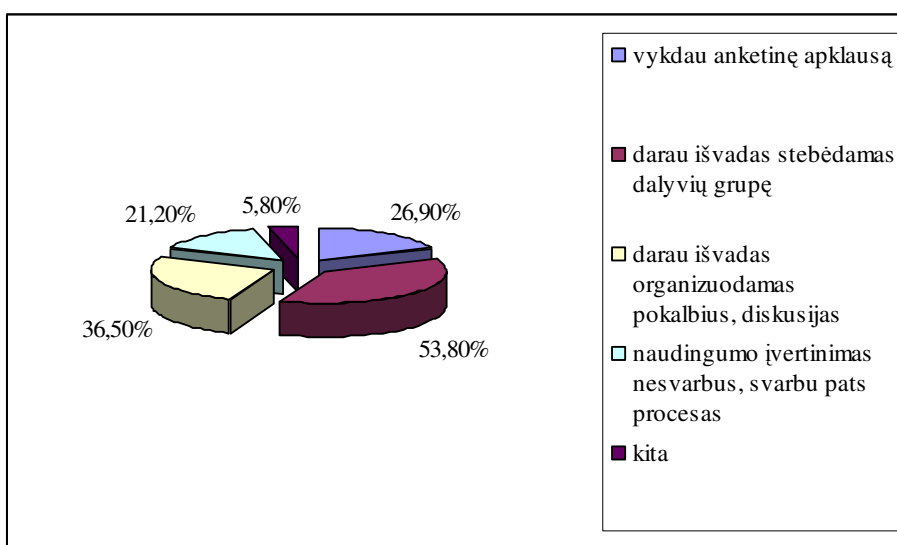
Siekiant bendrai išsiaiškinti neformaliojo ugdymo veiklos efektyvumą vaikų globos namuose, respondentų buvo prašyta įvertinti veiklos naudingumą balais dešimtbalėje sistemoje.

41 pav. Neformaliojo ugdymo organizatorių ir dalyvių veiklos naudingumo vertinimas (n_P=52; n_A=43)

Neformaliojo ugdymo vertinimas vaikų globos namuose yra gana aukštas. Matome, kad nei vieno respondento neformaliojo ugdymo veikla neįvertinta žemiau nei 6 balai. Išvedus bendrą auklėtinių ir pedagogų rezultatų vidurkį, gauname praktiškai identiškus skaičius: pedagogai-8,13 balų; auklėtiniai-8,02 balų. Vadinasi, pedagogai, organizuojantys šią veiklą, teigiamai vertina savo pastangas, taip pat kaip ir šioje veikloje dalyvaujantys vaikai. Tačiau reiktų pažymėti, kad į šį klausimą neatsakinėjo vaikų globos namų auklėtiniai, kurie šiuo metu nedalyvauja neformalaus ugdymo veikloje. Jų nuomonė iš esmės pakeistų auklėtinių rezultatus, kurie būtų gerokai žemesni.

Veiklos naudingumo vertinimo kriterijus priklauso nuo metodų, kuriais remiantis neformaliojo ugdymo organizatoriai susidaro tam tikrą nuomonę, tuo tikslu ir buvo atliktas sekantis tyrimas (žr. 42 pav.).

42 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos vaikų globos namuose vertinimo metodai ($n_p=52$)

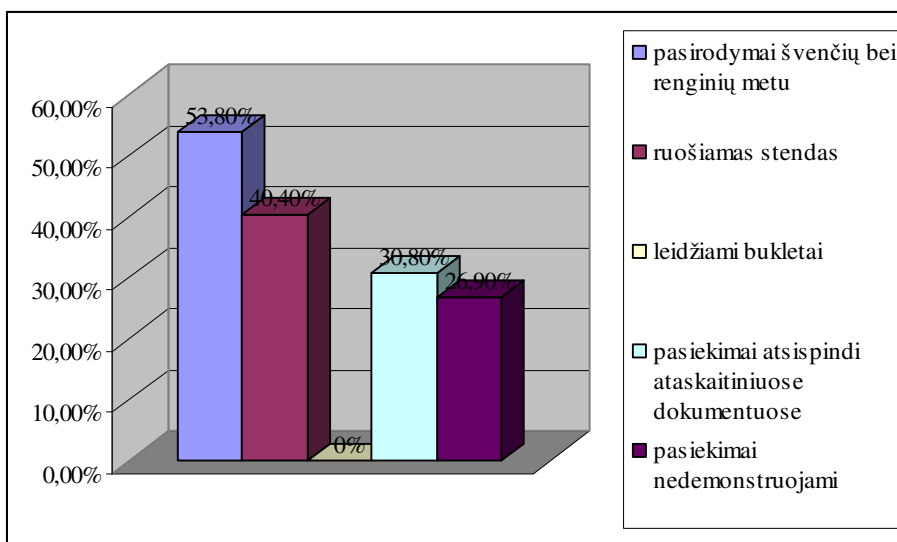
Didžioji dalis pedagogų (53,80%) daro išvadas apie savo organizuojamą veiklą stebėdami neformaliojo ugdymo dalyvių grupę, tačiau, kaip jau minėta, toks vertinimas yra subjektyvus. Norint objektyviai vertinti grupės pasiekimus stebėjimo metodu, reikia specialiai pasiruošti stebėjimui nustatant tam tikras kategorijas, reikšminius ženklus ir pan., pagal šio metodo mokslinius reikalavimus.

Kitais metodais naudojasi panašus skaičius pedagogų: 36,50% - daro išvadas organizuodami pokalbius, diskusijas; 26,90% - vykdo anketinę apklausą. Būtina išskirti anketinės apklausos metodą, kurį pedagogai gali susidaryti patys veiklos naudingumui vertinti. Naudojantis anketinės apklausos metodu gauti duomenys yra tikslūs, juos lengva analizuoti, interpretuoti, pateikti. Beje, šį metodą lengvai galima derinti su jau minėtaisiais.

Net 21,20% pedagogų mano, kad veiklos proceso vertinimas yra nereikšmingas, svarbiausiai yra pats procesas. Tačiau sunku įsivaizduoti, kaip pedagogai planuoja, organizuoja,

vykdo neformaliojo ugdymo veiklą jos neanalizuojant bei nesidomint jos veiklos rezultatais, efektyvumu.

Atminkime, kad daugeliu atvejų veiklos rezultatas gali būti pats veiklos produktas (tai kas sukurta, pasiekta veiklos metu). Tačiau labai svarbi to produkto pateikimo forma, nuo to priklausys privataus ir valstybinio sektoriaus rėmėjų pritraukimas, pačios veiklos įvaizdis, tuo pačiu tai yra tam tikra ataskaitos už nuveiktus darbus forma. Šiuo tikslu atliktas tyrimas siekiant išsiaiškinti pasiekimų demonstravimo formas vaikų globos namuose (žr. 43 pav.).

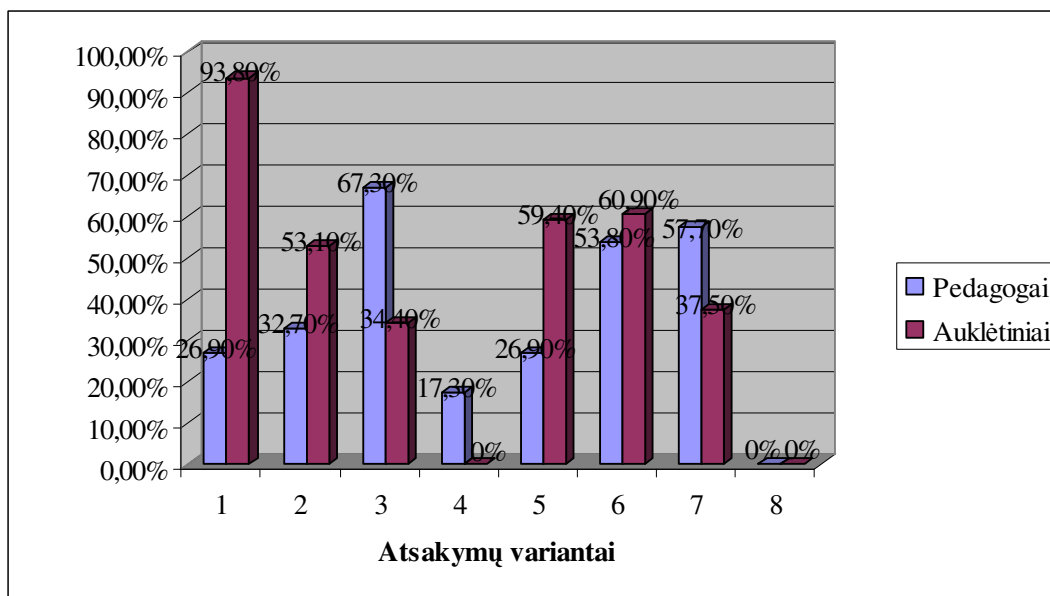
43 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos vaikų namuose pasiekimų demonstravimas (n_p=52)

Daugiausiai neformaliojo ugdymo organizatorių (53,80%) savo veiklos rezultatus demonstruoja tradiciniu būdu – pasirodymais švenčių bei renginių metu. Dar vienas tradicinių ir plačiai naudojamų veiklos demonstracijos būdų – informacijos pateikimas stende (40,40%). Nemaža dalis neformaliojo ugdymo pedagogų (30,80%) vaikų globos namuose mano, kad pasiekimai atspindi ataskaitiniuose dokumentuose. Tačiau šie dokumentai yra prieinami tik įstaigos darbuotojams, o jų pasiekimų nemato nei globos namų auklėtiniai, nei svečiai, nei galbūt galimi rėmėjai.

Įdomus faktas, kad neformaliojo ugdymo veiklos organizatoriai vaikų globos namuose nedemonstruoja savo veiklos pasitelkdami iš dalies netradicinius būdus, leisdami bukletus, lankstinukus.

Žinoma, reiktų pažymėti, kad organizuojant tam tikros formos veiklą kitokie demonstravimo būdai būna nelabai tinkami, tačiau daugeliu atvejų veiklos organizatorius pats galėtų pasirūpinti tam tikra veiklos reklama į ją net neįtraukiant dalyvių (pvz.: krepšinio komandos populiarinimas išleidžiant lankstinukus). Galima daryti prielaidą, kad dėl vadybinių žinių stygiaus neformaliojo ugdymo veiklos vaikų globos namuose organizatoriai neieško netradicinių, bet efektyvių veiklos pasiekimų demonstravimo būdų.

Norint išsiaiškinti, kokie veiksniai lemia neformaliojo ugdymo veiklos efektyvumą buvo apklausti vaikų globos namų pedagogai ir auklėtiniai.

(1- organizatoriai turėtų geriau suvokti paauglių poreikius, 2- organizatoriai turėtų labiau vertinti paauglių rodomą iniciatyvą, 3- didesnę iniciatyvą turėtų rodyti patys paaugliai, 4- apie tai turėtų daugiau galvoti vaikų savivaldos institucijos (vaikų globos namų prezidentas, taryba ir pan.), 5- reikėtų naudoti netradicines ugdymo formas, 6- reikėtų derinti keletą veiklos formų užsiėmimuose (technikos-sporto; meno-informatikos ir pan.), 7- turėtų būti geresnė vaikų globos namų materialinė bazė, 8- kita.)

44 pav. **Neformaliojo ugdymo veiklos efektyvinimo veiksnių vertinimas** ($n_p=56$; $n_A=64$)

Pažiūrėję į 44 paveikslą, galime pastebėti didelius skirtumus tarp pedagogų ir auklėtinių nuomonių. Vadinasi, vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių nuomonės kaip turėtų būti efektyvinama neformaliojo ugdymo veikla iš esmės skiriasi.

Neformaliojo ugdymo dalyviai vaikų globos namuose mano, kad minėta veikla būtų patrauklesnė, jeigu:

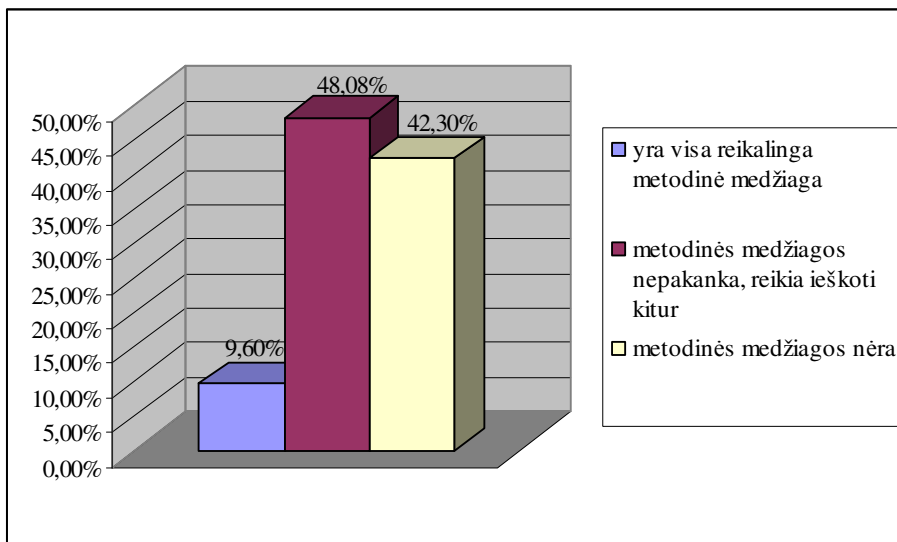
- organizatoriai geriau suvoktų paauglių poreikius (93,80%);
- reikėtų derinti keletą veiklos formų užsiėmimuose (60,90%);
- reikėtų naudoti netradicines ugdymo formas (59,40%);
- organizatoriai turėtų labiau vertinti paauglių rodomą iniciatyvą (53,10%).

Vaikų globos namų pedagogų nuomonė tam tikrais klausimais visiškai priešinga auklėtinių nuomonei. Pavyzdžiui, net 67,30% pedagogų mano, kad patys paaugliai turėtų rodyti didesnę iniciatyvą, kai dalyviai pažymėjo, jog jų iniciatyvos organizatoriai nevertina. Dažniausiai tame ir slypi problema kai yra išklausoma, bet neišgirstama. Analizuojant esamą problemą dėl menkos auklėtinių iniciatyvos patartina pedagogams rodomas dalyvių pastangas užsirašyti ir viešai išskabinti, tuomet paaugliai jaus, kad į jų iniciatyvą yra atsižvelgiama, o pedagogas tokiu būdu pasieks didesnio dalyvių aktyvumo. Taipogi matome labai didelį nuomonių skirtumą dėl paauglių

poreikių suvokimo ($n_p=26,90\%$; $n_A=93,80\%$). Neformaliojo ugdymo organizatoriai vėlgi išsako nuomonę (60,90%), kad veiklos patrauklumą riboja skurdi materialinė bazė.

Galima daryti prielaidą, kad nuomonių nesutapimas esminiuose klausimuose iššaukia nesusipratimą, nesutarimą, atgrasų įvaizdį tarp pedagogų organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą ir jos dalyvių vaikų globos namuose.

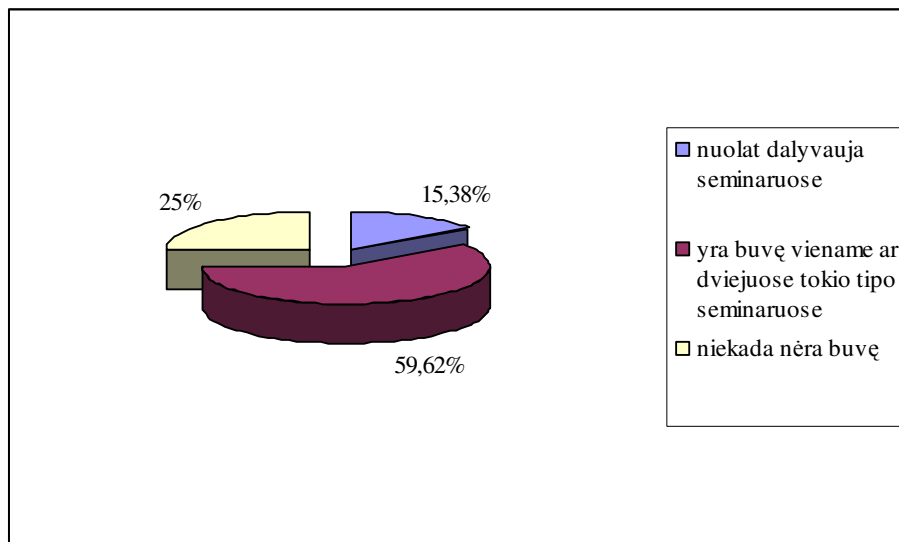
Apžvelgę ankstesnius duomenis galime daryti išvadą, kad neformaliojo ugdymo organizatoriams trūksta informacijos tam tikrose srityse, todėl svarbu išsiaiškinti, kiek prieinama metodinė medžiaga, kokiais būdais pedagogai papildomai ieškosi informacijos.

45 pav. **Metodinės medžiagos organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą pakankamumas vaikų globos namuose** ($n_p=52$)

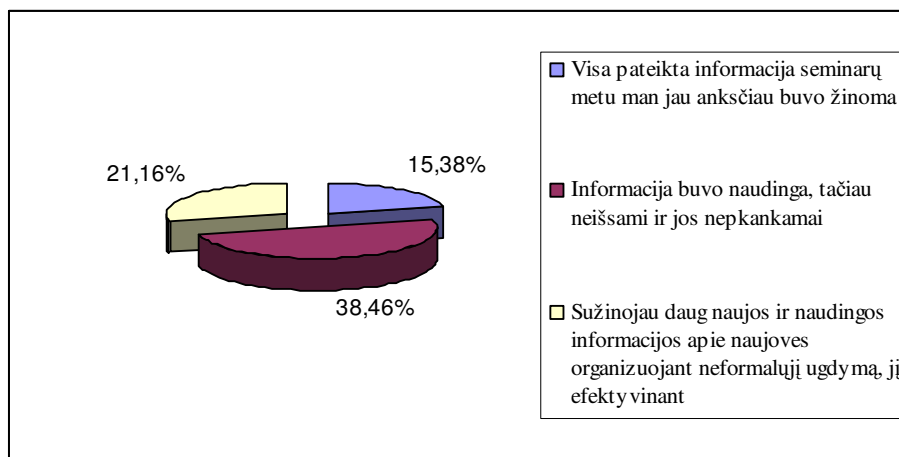
Beveik pusė (48,08%) neformaliojo ugdymo organizatorių vaikų globos namuose pasisako, kad metodinės medžiagos globos institucijose nepakanka, todėl jie priversti jos ieškoti kitur. Paradoksalu, bet net 42,30% neformaliojo ugdymo organizatorių teigia, jog metodinės medžiagos vaikų globos namuose iš viso nėra ir tik 9,60% teigia, kad jos pilnai pakanka.

Dauguma vaikų globos namų pedagogų puikiai žino, jog jų įstaigų bibliotekos jau gerą dešimtmetį praktiškai neatnaujinamos, todėl tenka naudotis pasenusia ir visiškai neatitinkančia dabartinių standartų metodine literatūra arba ieškotis jos savo pastangomis. Tiesa, pastaruosius keletą metų šis procesas daugelyje globos institucijų pajudėjo iš sąstingio (pati įstaiga įsigyja naujos literatūros, gauna iš programų ar projektų, paremia privatus sektorius), todėl dalis pedagogų ir mano, jog metodinės medžiagos prieinamumas yra pakankamas. Tačiau yra galimybė didinti savo turimas žinias, kelti kvalifikaciją neformaliojo ugdymo srityje dalyvaujant įvairiuose kursuose bei seminaruose (žr. 46 pav.).

46 pav. **Pedagogų organizuojančių neformalųjį ugdymą vaikų globos namuose dalyvavimas tam skirtuose seminaruose, kursuose** ($n_p=52$)

Tyrimas parodė, jog neformaliojo ugdymo organizatoriai (59,62%), nors ir retai, tačiau vis dėl to dalyvauja tam skirtuose seminaruose, kursuose. O 15,38% nuolat dalyvauja tokio tipo seminaruose bei kursuose. Tai galėtų reikšti, jog pedagogai, kurių tiesioginė pareigybė organizuoti neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose yra nuolat siunčiami į seminarus bei kursus tobulintis (papildomo ugdymo pedagogai). O pedagogai, kurie neformaliojo ugdymo veiklą organizuoja šalia savo pagrindinių pareigų (auklėtojas, socialinis pedagogas, psichologas), dalyvauti tokio tip seminaruose bei kursuose neturi galimybės (25%) arba juose dalyvauja labai retai. Tačiau be galo svarbu žinoti ne dalyvavimo dažnumą minėtuose seminaruose, o jų naudingumo koficientą.

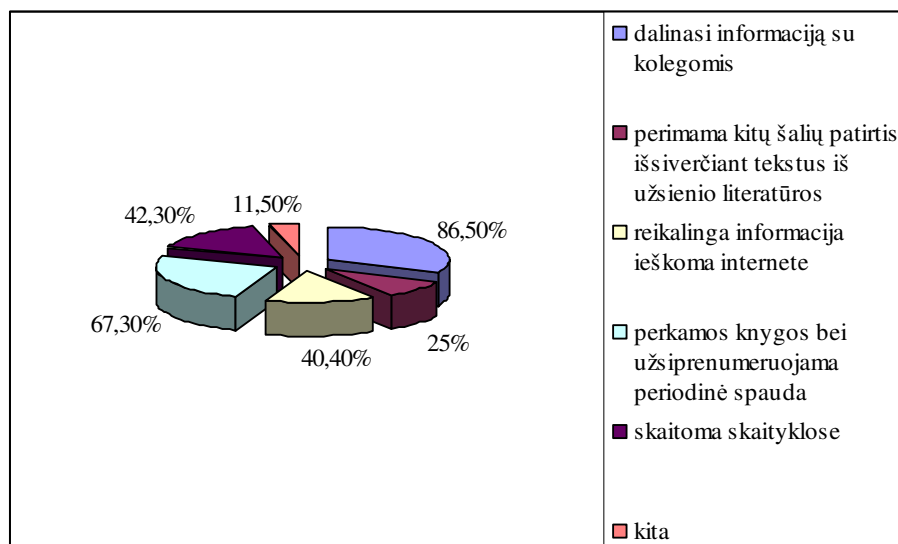

47 pav. **Gautos informacijos seminarų, kursų metu neformaliojo ugdymo tematika naudingumo įvertinimas tarp vaikų globos namų pedagogų** ($n_p=40$)

Matome, kad dauguma vaikų globos namų pedagogų (38,46%) seminarus bei kursus neformaliojo ugdymo organizavimo tematika vertina vidutiniškai. Jie teigia, kad informacija buvo naudinga, tačiau neišsami ir jos nepakankamai. Todėl galime identifikuoti dar vieną problemą – kursai

ir seminarai neformaliojo ugdymo tematika yra organizuojami neefektyviai, pateikiama informacija neturi naujumo, konkretumo, praktiškumo arba daryti prielaidą, kad šios tematikos seminarai yra orientuoti į vaikus augančius biologinėse šeimose ir nesančius padidintos rizikos grupėje, todėl juose gauta informacija sunkiai pritaikoma neformaliojo ugdymo veiklai organizuojamai vaikų globos namuose.

Apžvelgus ankstesnius rezultatus tampa aišku, kad naudojantis globos namuose esančia metodine literatūra, papildomos informacijos gaunamos seminarų bei kursų metu neformaliojo ugdymo organizatoriams nepakanka, todėl sekančiu tyrimu siekėme išsiaiškinti kokiais papildomais būdais ieškoma informacijos, gilinamos žinios.

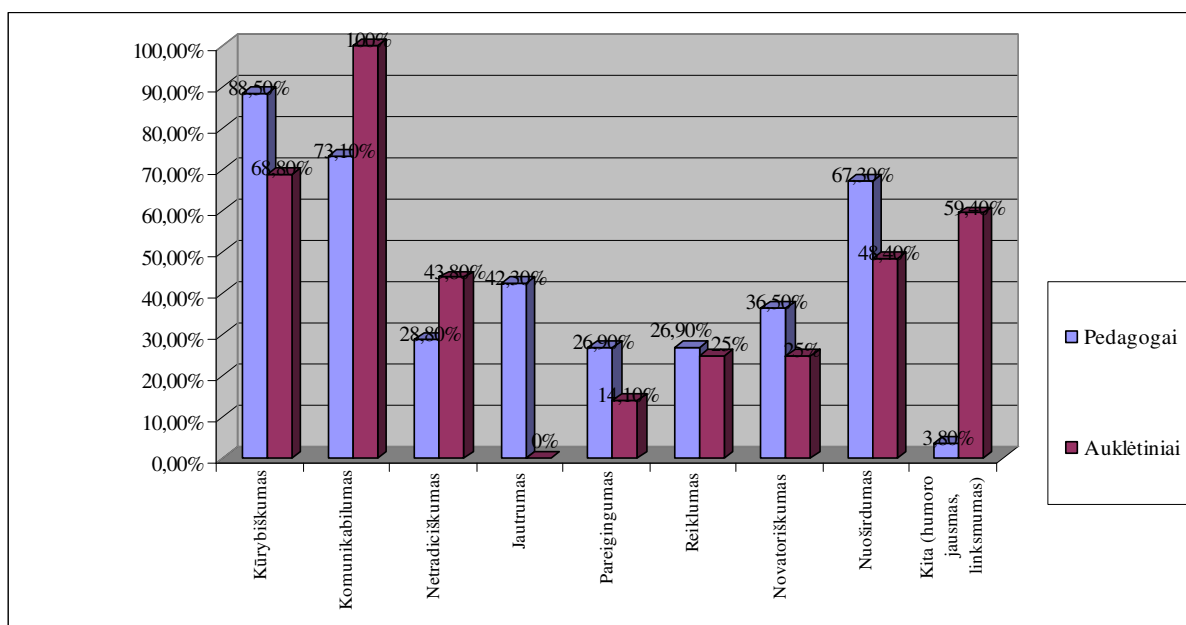
48 pav. Būdai, kuriais neformaliojo ugdymo veiklos organizatoriai vaikų globos namuose papildomai įgyja naujų žinių bei įgauna naujos informacijos ($n_p=52$)

Iš 48 paveikslo matome, jog pedagogai aktyviai ieškosi papildomos informacijos siekdami tobulinti savo žinias bei efektyvinti pačių organizuojamą veiklą. Daugiausiai neformaliojo ugdymo organizatorių tai daro dalindamiesi informacija tarpusavyje (86,50%), pirkdami knygas bei užsiprenumeruodami periodinę spaudą (67,30%), skaitydami skaityklose (42,30%). Patebėtina tai, kad dalis pedagogų gilina savo žinias pasinaudodami interneto pagalba (40,40%), kur tikrai įmanoma rasti nemažai medžiagos remiantis tiek lietuvių, tiek užsienio šalių patirtimi. Tačiau vis dar norėtųsi, kad šiuo būdu daugiau pedagogų ieškotų informacijos, kadangi internetas lengvai prieinamas bei vienas pigiausių informacijos gavimo būdų. Tačiau galime daryti prielaidą, jog dalis vyresniojo amžiaus pedagogų, o tokių globos namuose yra net apie 57% (žr. 5 pav.), nemoka naudotis interneto prieiga.

Netikėtas faktas, kad net 25% pedagogų gilina savo žinias perimdami kitų šalių patirtį, išsiversdami tekstus iš užsienio literatūros. Tai galėtų reikšti ir tai, kad nepakanka neformaliojo

ugdymo metodinės medžiagos lietuvių kalba skirtos būtent vaikų globos namams, todėl pedagogai ir yra priversti ieškoti informacijos užsienio literatūroje.

Ankstesniuose tyrimuose buvo prieita išvados, kad neformaliojo ugdymo veiklos patirtis bei pedagogo kompetencija ne visuomet ugdymo turinį daro efektyviu, patraukliu. Neformaliojo ugdymo veiklos dalyviams labai svarbios pačio organizatoriaus asmeninės savybės, todėl sekančiu klausimu siekėme išsiaiškinti vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių nuomonę dėl asmeninių savybių svarbos organizuojant ugdymo procesą.

49 pav. Neformaliojo ugdymo veiklos organizatoriaus asmeninių savybių svarba organizuojant ugdymo procesą ($n_P=52$; $n_A=64$)

Matome, kad vaikų globos namų pedagogų ir auklėtinių nuomonės esminiuose klausimuose labai panašios. Tiek pedagogai, tiek auklėtiniai kaip pačias svarbiausias neformaliojo ugdymo asmenines savybes išskyrė komunikabilumą ($n_P=73,10\%$; $n_A=100\%$), kūrybiškumą ($n_P=88,50\%$; $n_A=68,80\%$) bei nuoširdumą ($n_P=67,30\%$; $n_A=48,40\%$), kas į pirmą eilę išveda bendravimo, artumo svarbą tarp pedagogo ir auklėtinio bei organizuojamos veiklos turinio svarbą.

Nemaža dalis pedagogų (42,30%) įsitikinę, kad organizuojant neformaliojo ugdymo veiklą, organizatorius turi pasižymėti jautrumu. Tačiau nei vienas apklaustasis auklėtinis nepažymėjo pedagogo jautrumo kaip vienos svarbiausių asmeninių savybių organizuojant neformalųjį ugdymą vaikų globos namuose.

Žvelgiant į 49 paveikslą, ties kai kuriais klausimais galima pastebėti didelį nuomonių skirtumą tarp pedagogų ir auklėtinių. Auklėtiniai išskyrė neformaliojo ugdymo organizatorių gerą humorą jausmą, linksmumą (59,40%). Tai vėlgi mums sako, kad neformaliojo ugdymo dalyviams vaikų globos namuose svarbiau yra santykis su organizatoriumi, o ne siūlomos veiklos esmė.

Galime daryti išvadą, kad atradus tinkamą teigiamos, šiltos atmosferos grupės viduje santykį su įdomia, pritraukiančia, netradicine veikla, galime pasiekti efektyvumo viršūnę.

Apibendrinimas. Neformaliojo ugdymo veikla beglobiams vaikams turėtų būti ir toliau organizuojama pačiuose vaikų globos namuose, tačiau į šią veiklą pravartu įtraukti ir paauglius augančius biologinėse šeimose.

Dabartinė neformaliojo ugdymo situacija vaikų globos namuose netenkina dalyvių poreikių dėl įvairių priežasčių: nepakankama veiklos turinio kaita, neįsiklausoma į dalyvių pageidavimus, sunki materialinė padėtis ir pan. Galime teigti, kad neformaliojo ugdymo padėtis vaikų globos namuose yra netenkinanti ir dėl prastos demografinės padėties: trūksta pedagogų vyrų bei jaunesnio amžiaus specialistų.

Vaikų globos namų paauglio lūkesčiai iš neformaliojo ugdymo veiklos, tam tikrais klausimais iš esmės skiriasi nuo organizatorių, tai lemia neformaliojo ugdymo veiklos nepopuliarumą, jos dalyvių mažėjimą. Pastebėtina, kad dalis pedagogų geba identifikuoti paauglių poreikius, problemas, tačiau ne visuomet pajėgūs jas spręsti, kadangi tai yra ne jų, o pačios sistemos, aukštesniosios valžios kompetencijoje.

Taigi, apibendrinus gautus rezultatus, išanalizavus esamą neformaliojo ugdymo situaciją vaikų globos namuose, galime pateikti formulę, kuria remiantis galima efektyvinti neformaliojo ugdymo procesą:

$$\mathbf{S+V(p+n+pr+t)=E}$$

S – santykiai grupės viduje (tarp organizatorių ir dalyvių bei tarp pačių dalyvių);

V – neformaliojo ugdymo veiklos turinys;

p – patrauklumas;

n – netradiciškumas;

pr – problemiškas;

t – tikslumas;

E – efektyvumas.

4. SPAUDOS KLUBAS - KAIP GALIMYBĖ EFEKTYVINTI NEFORMALIOJO UGDYMO VEIKLĄ VAIKŲ GLOBOS NAMUOSE

4.1. Spaudos klubo nuostatai, tikslai, uždaviniai, finansavimas

- **Spaudos klubo įkūrimas.**

Spaudos klubas, kaip netradicinė neformaliojo ugdymo veiklos forma, buvo įkurtas 2005 m. rugpjūčio 05 d., siekiant efektyvinti neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose. Įsteigiant Spaudos klubą, jo veikloje dalyvavo 12 tėvų globos netekusių vaikų. 2006 metų pradžioje Spaudos klubo veikloje jau dalyvavo 18 paauglių netekusių tėvų globos ir 3 vaikai iš biologinių šeimų, priskirtų socialinės rizikos grupei.

Pats neformaliojo ugdymo veiklos pavadinimas „Spaudos klubas“ atsirado dėl to, kad kaip viena svarbiausių veiklos rezultatų formų yra neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių leidžiamas laikraštis, kuris yra platinamas daugumoje Klaipėdos miesto socialinių institucijų.

Išanalizavus esamą literatūrą bei pasitelkus atlikto tyrimo rezultatus, prieita išvados, kad Spaudos klubas kaip neformaliojo ugdymo veiklos forma savo atitiktį neturi.

Jungtinėse Amerikos Valstijose egzistuoja Vaikų spaudos klubai (Children press club), tačiau jų veikla visiškai skiriasi: pristatoma bei skaitoma grožinė literatūra, ji analizuojama bei interpretuojama. Savo veikla ji labiau atitiktų kadaise Lietuvoje plačiai egzistavusias knygų bičiulių draugijas.

Šiuo metu Lietuvoje plačiai egzistuoja laikraščių leidybos klubai ar draugijos, tačiau jų veikla apsiriboja informacijos rinkimu, jos apdorojimu bei pačio laikraščio leidimu bei platinimu. Vadinas, jų tikslas – laikraščio leidyba. Spaudos klubo veikloje laikraščio leidyba yra tik vienas iš daugelio uždavinių.

Problemos, kurias siekiama išspręsti organizuojant Spaudos klubo veiklą:

- neformaliojo ugdymo veiklos dalyvių mažėjimas vaikų globos namuose;
- nepakankama motyvacija dalyvauti neformaliojo ugdymo veikloje;
- naujų veiklos sričių, užimtumo formų nebuvimas neformaliojo ugdymo veikloje organizuojamoje vaikų globos namuose;
- vaikų globos namų auklėtinio socialinė atskirtis;
- netinkamas vaikų globos namų paauglio laisvalaikio praleidimas;
- sunkus ir ilgas adaptacijos laikotarpis patekus į naują socialinę aplinką (patekus į vaikų globos namus);

- vaikų globos namų paauglio socialinių įgūdžių trūkumas, nebuvimas;
- neadekvatus vaiko elgesys, neatitinkantis visuomenėje priimtų moralės normų.
- neadekvati vaikų globos namų auklėtinio savivertė.

- **Spaudos klubo tikslas ir uždaviniai.**

Spaudos klubo tikslas – į veiklos planavimą, organizavimą ir įgyvendinimą įtraukiant pačius Spaudos klubo narius, užtikrinti tikslingą jų laisvalaikio užimtumą, lavinant socialinius įgūdžius reikalingus adaptuojantis naujoje socialinėje aplinkoje bei integruojantis visuomenėje.

Spaudos klubo uždaviniai:

- skatinti pozityvią vaikų ir paauglių socializaciją;
- formuoti ir lavinti socialinius įgūdžius, reikalingus adaptuojantis naujoje aplinkoje ir visuomenėje, ypatingą dėmesį skiriant bendravimo įgūdžių lavinimui;
- sukurti tinkamas sąlygas vaikų ir paauglių fiziniams, protiniams, moraliniams, dvasiniams, socialiniams ir kultūriniais įgūdžiams ugdyti;
- motyvuoti vaikus ir paauglius mokytis, bei rinktis pozityvias laisvalaikio praleidimo alternatyvas;
- pašalinti arba neutralizuoti, neigiamos įtakos vaiko asmenybei turinčius socialinės aplinkos veiksnius;
- ugdyti programos dalyvių kūrybiškumą, gebėjimą bendrauti ir bendradarbiauti, reikšti savo nuomonę ir jausmus;
- ugdyti savarankiškumą, atsakomybę, skatinti įgyti pasitikėjimo savimi ir kitų pasitikėjimą.

- **Spaudos klubo nuostatai.**

- Spaudos klubui vadovauja vaikų globos namų direktoriaus įsakymu paskirti darbuotojai, kurie pilnai atsako už klubo veiklos turinį bei teikia atsiskaitymą už veiklą globos namų administracijai.
- Spaudos klubo veikloje gali dalyvauti paaugliai (12-16 m.) netekę tėvų globos ir paaugliai, gyvenantys biologinėse šeimose priskirtose rizikos grupės šeimoms.
- Spaudos klubo veikla vyksta 1 kartą per savaitę, užsiėmimų trukmė 3-4 valandos.
- Už veiklos turinio planavimą yra atsakingi visi klubo nariai.
- Pareigos skirstomos klubo dalyvių vidaus susitarimu.
- Spaudos klubo laikraštis leidžiamas kas 2 mėnesius.
- Spaudos klubo laikraštis platinamas Klaipėdos miesto socialinės srities institucijose bei klubo rėmėjų įstaigose, už platinimą paskiriami atsakingi asmenys.

- **Bendradarbiavimas ir ryšiai su kitomis organizacijomis.**

- Spaudos klubas nuolat bendradarbiauja su kitomis socialinėmis institucijomis, klubo rėmėjais, partneriais.
- Už bendradarbiavimą su konkrečiomis institucijomis paskiriamas atsakingas asmuo (klubo narys) arba asmenų grupė.

- **Finansavimas ir lėšos.**

Spaudos klubas, įsikūrimo metu, buvo finansuojamas iš įstaigos skiriamų rezervinio fondo lėšų. 2006 metais veikla įtraukta į įstaigos finansavimo biudžetą. Spaudos klubo finansavimui materialinės bazės gerinimui yra dalyvaujama konkursuose, rašomi vietiniai bei tarptautiniai projektai, rengiamos mugės, nuolat palaikomas ryšys su rėmėjais bei ieškoma naujų rėmėjų privačiame sektoriuje.

4.2. Spaudos klubo veiklos programa

Spaudos klubo veikla vyksta pagal susidarytą preliminarų veiklos planą. Turinys sudaromas pagal klubo uždavinius, grupės poreikius, dalyvių pageidavimus.

5 lentelė

Spaudos klubo veiklos planas

Veiklos dalys, laikas	Aprašymas
I. Įžanga (pokalbis, žaidimas, šios dienos veiklos plano aptarimas), 20-30 min.	Bendras pokalbis, kuriame pasidaliname savo patyrimu per praėjusią savaitę. Pasisako kiekvienas narys. Vyksta nuteikimas veiklai per žaidimą. Tiksliai aptariamas šios dienos planas.
II. Socialinių įgūdžių lavinimas, 20-30 min.	Socialinių įgūdžių lavinimas nukreiptas į dabartinius grupės poreikius, aštriasias problemas. Ši metodika yra sukurta mūsų pačių pagal H. Spanjaard ir J. Creemers „Practical Research (Amsterdam, Nyderland, 1991-2006)“ atliktus tyrimus (<i>po lentele aprašyta plačiau</i>).
III. Veikla pagal planą, 2-3 val.	Vykdoma veikla pagal iš anksto susidarytą planą (<i>po lentele aprašyta plačiau</i>).
IV. Dienos aptarimas bei veiklos analizė, 15 min.	Aptariama bei analizuojama šios dienos veikla.

V. Grįžtamasis ryšys, 20 min.	Kiekvienas narys išsako tai ką šiandien patyrė, pastebėjo teigiamo apie save bei kitus klubo narius.
VI. Instrukcija kitam susitikimui, 5-10 min.	Trumpai primenama kito susitikimo veikla, aptariami uždaviniai, išklausomi pasiūlymai, pasiskirstom kas už ką atsakingas.

Galima organizuoti įvairią neformaliojo ugdymo krypties veiklą remiantis pateiktu planu. Siūlytume išlaikyti veiklos dalių nuoseklią eigą bei numatytą laiką, siekiant efektyvumo. Veiklos plano tam tikrose dalyse yra numatytas veiklos planavimas, analizavimas, dalyvių motyvacija, suderintas santykis tarp paauglio lūkesčių ir realių jo poreikių.

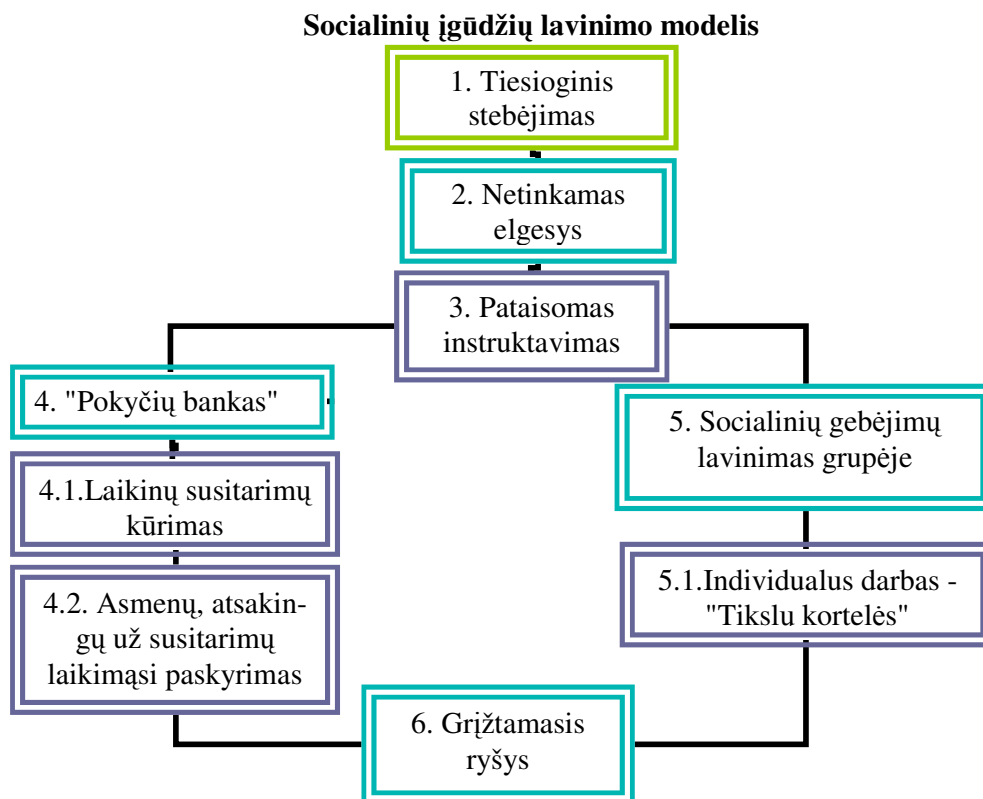
Siekiant palengvinti pedagogų, organizuosiančių neformaliojo ugdymo veiklą pagal pateiktą Spaudos klubo veiklos planą, yra smulkiau aprašytos ir paaiškintos svarbiausios veiklos dalys.

• **Socialinių įgūdžių lavinimo modelis**

Socialinių įgūdžių lavinimo modelis yra sudarytas remiantis H. Spanjaard ir J. Creemers „Practical Research“ skyriaus tyrimais, 1991-2006 m., Amsterdamas, Olandija.

Metodas sudarytas atsižvelgiant į tai, kad jaunuolis sprendžiant tam tikras problemas neturi reikiamų socialinių įgūdžių paketo. Šio modelio taikymas efektyviausias su grupe dirbant dviems asmenims.

1 schema

1. Tiesioginis stebėjimas.

Vykstant ugdymo procesui dalyviai aktyviai bendrauja vienas su kitu, kontaktuoja, todėl neišvengiamai kyla ir ginčų, nesutarimų. Asmuo, turintis pakankamai socialinių įgūdžių, sugeba tinkamai išspręsti kilusias problemas ir „užgesinti kilusį gaisrą“. Tačiau, kaip jau buvo pažymėta, paaugliai, gyvenantys vaikų globos namuose, neturi pakankamai išlavintų socialinių įgūdžių, vadinasi, nesugeba tinkamai išspręsti kilusių problemų. Ugdymo proceso organizatoriaus vaidmuo - pastebėti tokias situacijas, identifikuoti problemas, įvertinti kokių socialinių įgūdžių trūksta tam tikram elgesiui pasireikšti, tačiau yra būtinas objektyvumas, todėl siūloma pasinaudoti tam tikromis taisyklėmis. Stebint jaunuolio elgseną, stebėtojas turi vadovautis dvejom taisyklėmis:

- aprašyti įvykius remiantis matomu elgesiu, jo visiškai neinterpretuojant.
- sukurti stebėjimą iš atskirų įvykių, kurie kartu sudaro įvykių grandinę pagal schemą Stimulus→Reakcija→Pasekmės (**S→R→P**).

S – kokioje situacijoje, kyla toks elgesys?

R – koks jaunuolio elgesys?

P – kokio elgesio pasekmės?

Tiesioginio stebėjimo metu, jokių būdu negalima ieškoti situacijos kaltininko. Vadinasi, situacijos negalima interpretuoti, turime tiksliai atkurti stebėtą situaciją iš atskirų įvykių.

2. Netinkamas elgesys.

Suprantama, kad ugdymo procese kils tokių situacijų, kada pasireikš netinkamas elgesys (elgesys neatitinkantis nusistatytų normų, taisyklių). Naudojant prieš tai minėtą, tiesioginio stebėjimo metodą netinkamo elgesio apraiškos lengvai pastebimos. Tačiau iškyla klausimas: kaip nukreipti konkretų elgesį tinkama linkme, nes dažniausiai koreguojant paauglio elgesį kyla dar didesnis konfliktas, o norimas rezultatas visvien nepasiekiamas.

3. Pataisomas instruktavimas.

Naudojant Pataisomo instruktavimo metodą konkrečioje situacijoje galima nukreipti elgesį norima linkme išvengiant konfliktinės situacijos, tačiau reikėtų tiksliai naudotis žemiau pateiktomis rekomendacijomis.

- užmezgkite kontaktą, geriausia užmezgant kontaktą pasakyti ką nors pozityvaus ar neutralaus, galima pasakyti kaip pats jautiesi;
- pasakykite, ką ugdytinis daro teisingai, bet kokioje situacijoje rasime pozityvių elementų jaunuolio elgsenoje, kuriuos reikėtų išsakyti;
- pasakykite, ką ugdytinis daro neteisingai arba ką pamiršo padaryti, tačiau tai turėtų nuskambėti ne kaip kaltinimas, o kaip draugiškas patarimas;

- nurodykite, koks elgesys šioje situacijoje būtų tinkamas trumpai ir aiškiai pasakius kokio veiksmo nedelsiant laukiate iš paauglio;
- paaiškinkite tokio veiksmo naudą pačiam vaikui;
- baikite pokalbį. Tai turėtumėte atlikti demonstratyviai ir išraiškingai žengdamas žingsnį atgal, bet palaikant akių kontaktą, paklausiant: „Ar jūs suprantate, ką noriu pasakyti?“ (patarimas: nesivelti į diskusijas). Reikalui esant galime pakartoti pageidaujamą elgesį, jį suskirstant į dar smulkesnius žingsnelius.

4. „Pokyčių bankas“.

Kiekvieną susitikimą netinkamas elgesys grupėje kartojasi ne po vieną kartą, o mokyti visų reikalingų įgūdžių iš karto yra neveiksminga. Todėl siūlome turėti taip vadinamą „Pokyčių banką“, kuriame būtų kaupiama grupės patirtis: koks netinkamas elgesys buvo pasireiškęs ir ką reikėtų keisti? Sukauptą turinį aptarti su ugdymo proceso dalyviais.

4.1. *Laikinių susitarimų (taisyklių) susikūrimas.*

Iš vadinamo „Pokyčių banko“ paėmę keletą opiausių grupės problemų susidarykite su dalyviais keletą susitarimų (geriausia 2-3 susitarimus), kurie padėtų išvengti netinkamo elgesio. Sudarant susitarimus reiktų išsiaiškinti jų naudą kiekvienam grupės nariui. Susitarimai turėtų būti laikini (apie 1 mėnesį), jie pakeičiami išsprendus konkrečią problemą. Po susidarytais susitarimais dalyviai turėtų pasirašyti, kas reikštų, kad jaunuoliai sutinka jų laikytis. Vėliau susitarimai keičiami pagal norimą grupės korekciją.

4.2. *Asmenų, atsakingų už susitarimo laikymąsi, paskyrimas.*

Paskiriami 2-3 asmenys, kurie atsakingi, kad susitarimų būtų griežtai laikomasi. Pasibaigus susitarimų galiojimui arba po kiekvieno susitikimo yra daromos dalinės ataskaitos, kuriose pažymima, kaip sekėsi įgyvendinti susitarimus.

5. *Socialinių gebėjimų lavinimas grupėje.*

Praėjus visus minėtus etapus galime tiksliai identifikuoti, kokių socialinių įgūdžių paaugliui reikia, norint jo elgesį nukreipti pozityvia linkme konkrečioje situacijoje. Tuomet reikėtų naudotis Socialinių įgūdžių lavinimo grupėje modeliu.

a) Gebėjimo pristatymas.

- Paklauskite dalyvių ir patys pateikite pavyzdžių (ar situacijų) kuriose galime panaudoti aptariamą gebėjimą (pvz.: mokymasis atsiprašyti).
- Paprašykite paauglių pasakyti, kaip jie elgtųsi tokioje situacijoje.
- Paaiškinkite kodėl svarbu taikyti šį socialinį gebėjimą (kokia būtų nauda taikant šį gebėjimą).

b) Gebėjimo modeliavimas.

- Paprašykite vaiko atlikti tam tikrą vaidmenį; duokite aiškius nurodymus apie vaidmenį, kurį reikės atlikti (kitą grupės dalyvį paprašykite atlikti kitą vaidmenį).
- Paprašykite paauglių, kurie stebi, sekti kaip atliekamas vaidmuo demonstruojantis gebėjimą (ar laikomasi nustatytų etapų).
- Demonstruokite gebėjimą. Garsiai įvardykite žingsnius.
- Paklauskite stebėtojų kokius gebėjimo etapus jie atpažino.
- Užrašykite gebėjimo etapus ant didelio popieriaus lapo. (Vėliau papildykite naujais etapais).

c) Gebėjimo įtvirtinimas.

- Parinkite du grupės narius atlikti pratimą.
- Duokite aiškius nurodymus abiem paaugliams apie vaidmenis, kuriuos reikės atlikti.
- Paprašykite paauglių, kurie stebi, sekti kaip atliekamas vaidmuo demonstruojantis gebėjimą (ar laikomasi nustatytų etapų).
- Pradėkite užduotį (vaidmenų žaidimą).
- Jei reikia padėkite dalyviams, kurie atlieka vaidmenis, tyliai primenant šio gebėjimo žingsnius.
- Suteikite paaugliui, kuris demonstravo gebėjimą, grįžtamą ryšį (paklauskite stebėtojų kas buvo atlikta gerai, kokių pasiūlymų turi).

d) Elgesio perkėlimas.

- Pasikalbėkite su visa grupe kada šis stebėjimas gali būti tinkamai panaudojamas ir kokius pakeitimus galėtumėte situacijose padaryti?
- Užduokite namų užduotis: kada ir kaip jaunuoliai galės tą gebėjimą taikyti.

5.1. Individualus darbas – „Tikslų kortelės“.

Dažnai pasitaiko atvejų, kai grupėje yra skirtingo amžiaus, skirtingos socialinės patirties bei skirtingų įgūdžių turintys paaugliai. Vadinas, tam tikrų įgūdžių lavinimas yra reikalingas tik konkrečiam paaugliui, tam tikslinga naudoti individualų „Tikslų kortelių“ metodą, kuris padėtų išsiaiškinti tiek organizatoriui, tiek pačiam paaugliui jį supančias problemas ir jas spręsti.

- Įžanga: kontakto užmezgimas, trumpas pokalbis apie tai ką norisi gyvenime pakeisti.
- 8 kortelės su norais ir tikslais (žr. 11 priedas).
- Paprašykite, kad ugdytinis pažymėtų tai, kas jam svarbu.
- Užrašykite pažymėtus norus ant popieriaus juostelių.
- Paprašykite ugdytinio suskirstyti popieriaus juosteles į tris grupes: „labai svarbu“, „svarbu“, „gali šiek tiek palaukti“.
- Paprašykite ugdytinio sudėti juosteles pagal eilę.
- Užrašykite pirmuosius dešimt norų ir paprašykite paaiškinti kiekvieną norą.

- Nustatę tuo metu ugdytiniui aktualiausią norą, darbą organizuokite ta linkme, kad galima būtų užsibrėžto tikslo pasiekti.

6. Grįžtamasis ryšys.

Pats svarbiausias komponentas, tai grįžtamasis ryšys (paskatinimas geru žodžiu, pritarimas), kuris ir yra šio modelio varomoji jėga. Grįžtamasis ryšys turi būti suteikiamas po kiekvieno, net ir pačio menkausio, teigiamo poslinkio, tačiau labai svarbu, kad būtų konkrečiai įvardinama dėl kokio elgesio ugdytinis giriamas, kokie jo poelgiai yra pageidaujami, skatinami.

• Veikla pagal turinį.

Pagal planą vykdoma veikla yra orientuota į paauglių bendravimo įgūdžių tobulinimą. Kiekvieno mėnesio pradžioje aptariamas Spaudos klubo veiklos planas ateinančiam mėnesiui, jis aptariamas ir koreguojamas kartu su dalyviais. Kasdienė veikla pagal planą apima tokias sritis:

1. Paauglių bendravimo įgūdžių ir kompiuterinio raštingumo tobulinimas. Siekiant šių uždavinių yra leidžiamas laikraštis. Vaikai ima interviu iš įvairių žmonių, patys rašo straipsnius, juos spausdina kompiuteriu, maketuoja. Tuo pat metu yra lavinami pasidalinimo darbo įgūdžiai (darbas grupėje). Ugdomas atsakingumo jausmas (laikraštis turi būti išleidžiamas ir platinamas atitinkant terminus – paaugliai yra už tai atsakingi).
2. Vaikų profesinis orientavimas. Užsiėmimų metu į svečius yra kviečiami įvairių profesijų atstovai, su kuriais dalyviai kalbasi apie profesijos ypatumus, jos privalumus ir trūkumus. Stengiasi sudaryti galimybes ir patiems paaugliams išbandyti tam tikrą veiklą (pvz.: padaryti šukuoseną ar manikiūrą) pabūti konkrečioje darbo vietoje ir stebėti (pvz. bibliotekoje, parduotuvėje ir pan.).
3. Vaikų moralinių, dvasinių vertybių ugdymas. Tai daroma kiekvieno užsiėmimo metu. Aptariamos bendravimo taisyklės, etiketas. Klubo aplinkoje modeliuojamos situacijos, kurios vyks ateityje (pvz.: repetuojama, kaip vyks pokalbis su žymiu Klaipėdos žmogumi, kaip reikia pasisveikinti, kaip prisistatyti). Mokoma etiketo prie stalo taisyklių. Vėlgi pirmiausia modeliuojant situacijas viduje, o vėliau ir viešoje vietoje (pvz. einama pavakarieniauti į kavinę).
4. Meninių, darbinių įgūdžių lavinimas, kūrybiškumo ugdymas. Šių įgūdžių lavinimo siekiama užsiimant menine veikla, ypač netradicine veikla (pvz.: piešimas ant stiklo, drabužių), kuri sudomintų paauglius. Daromi įvairūs darbeliai – dovanos. Tuo pačiu mokoma senovės lietuvių papročių, tradicijų (pvz.: Šv. Velykų papročiai ir tradicijos senovėje ir dabar). Paaugliai giliau supažindinami su svarbių švenčių reikšme bei tradicijomis.
5. Ekonominių-finansinių įgūdžių ugdymas, ūkinė veikla. Pokalbių ir praktinių užsiėmimų metu paaugliai yra mokomi planuoti biudžetą. Mokoma įvairių buitinių darbų (pvz.: įkalti vini,

padaryti mišrainę, iškepti pyragą). Organizuojamos darbelių mugės iš kurių vaikai užsidirba pinigų.

6. Mokymosi motyvacijos kėlimas. Siekiant šio tikslo yra kartu ruošiamos pamokos. Kilus neaiškumams klubo nariai padeda vienas kitam, prireikus į pagalbą pasitelkia vadovus.
7. Savarankiškumo, pasitikėjimo savimi kėlimas. Svarbiausia vaiko pasitikėjimo savimi didinimo sąlyga – pagarba jam. Kiekvienas dalyvis grupėje skatinamas išsakyti savo nuomonę, požiūrį. Kiekvienas teigiamas pokytis yra pastebimas, paskatinamas suteikiant teigiamą grįžtamąjį ryšį. Paaugliai mokomi išklausti kitą, išsakyti savo nuomonę.

Veiklos turinį galima keisti pagal grupės/dalyvių poreikius. Pabrėžtina, kad turėtų būti organizuojama kuo daugiau netradicinės veiklos, kurią gali pasiūlyti patys veiklos dalyviai.

Spaudos klubo programa yra skirta vaikų globos namų paaugliui. Spaudos klubo veiklos turinys koreguotas atsižvelgiant į gautus tyrimo rezultatus, kuriais numatyta galimybė efektyvinti neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose. Remiantis gautais tyrimo rezultatais galima efektyvinti bet kurią neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose.

IŠVADOS

1. Neformaliojo ugdymo pasiūla vaikų globos namuose prasilenkia su jos dalyvio-paauglio poreikiais ir pageidavimais, kas lemia neformaliojo ugdymo dalyvių mažėjimą. Pedagogai, organizuodami neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose, remiasi savo, kaip organizatorių poreikiais, manydami, kad tai atitinka ir dalyvio poreikius. Tačiau, kaip parodė tyrimų rezultatai, organizatorių ir dalyvių nuomonės dėl neformaliojo ugdymo veiklos vaikų globos namuose gerokai skiriasi. Todėl siūlome vykdyti tikslias anketines apklausas vaikų globos namų mastu, padėsiančias mažinti skirtumą tarp pasiūlos ir poreikio.
2. Remiantis atliktais tyrimais galima daryti išvadą, kad pedagogų, organizuojančių neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose, kvalifikacija žymiai neįtakoja jų vykdomos veiklos kokybę. Labiausiai įtakojantys neformaliojo ugdymo kokybę vaikų globos namuose lemiantys veiksniai yra organizatoriaus asmeninės kompetencijos (komunikabilumas, kūrybiškumas, nuoširdumas) bei veiklos turinio netradiciškumas-naujumas.
3. Vadovaujantis atliktais tyrimais prieita išvados, kad neformaliojo ugdymo veiklos nepopuliarumą, neefektyvumą lemia prastas organizatorių vadybinis pasiruošimas. Organizatoriai patys neieško būdų galinčių efektyvinti neformaliojo ugdymo veiklą (nesieško privačių rėmėjų, nerašo projektų tarptautiniams fondams, ne visai tinkamomis priemonėmis reklamuoja savo vykdomą veiklą ir pan.) manydami, kad tai yra globos namų administracijos užduotis.
4. Tyrimo hipotezė pasitvirtino, Spaudos klubas, efektyvi neformaliojo ugdymo forma vaikų globos namuose atliepanti auklėtinio-paauglio norus bei poreikius, padedanti jam efektyviau adaptuotis naujoje socialinėje aplinkoje įgaunant būtinų socialinių įgūdžių būtinų integruojantis visuomenėje. Siūloma pasinaudoti pateiktu Spaudos klubo veiklos planu arba tam tikromis jo dalimis organizuojant bei efektyvinant bet kokios srities neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namų auklėtiniams. Siūloma taikyti sukurtą socialinių įgūdžių modelį vaikų globos namų paauglių socialiniams įgūdžiams lavinti.

REKOMENDACIJOS

Rekomendacijos, neformaliojo ugdymo organizatoriams vaikų globos namuose, padėsiančios efektyvinti jų organizuojamą veiklą:

1. Neformaliojo ugdymo veikla beglobiams vaikams turėtų būti organizuojama pačiuose vaikų globos namuose.
2. Į neformaliojo ugdymo veiklą organizuojamą vaikų globos namuose pravartu įtraukti ir paauglius iš biologinių šeimų.
3. Neformaliojo ugdymo veiklos užsiėmimai vaikų globos namuose turėtų trukti apie 2-4 valandas per savaitę.
4. Neformaliojo ugdymo organizatoriai turėtų organizuoti daugiau netradicinės veiklos užsiėmimų arba į jau organizuojamą veiklą įtraukti neįprastų, netradicinių veiklos komponentų.
5. Leisti patiems neformaliojo ugdymo dalyviams aktyvinti neformaliojo ugdymo veiklą vaikų globos namuose išreiškiant savo pageidavimus ar poziciją.
6. Pedagogas neturėtų vykdyti visų paauglio norų bei reikalavimų, kada jie prasilenkia su tikrove ir tarnauja jo nenaudai.
7. Siekiant išsiaiškinti paauglių lūkesčius neformaliojo ugdymo veiklai, geriausia naudoti anketinės analizės metodą.
8. Neformaliojo ugdymo procese nuolat naudoti kuo įvairesnių motyvacijos metodų tinkančių veiklos pobūdžiui ir taikomai grupei. Siūlomi motyvaciniai metodai: žodinis paskatinimas, raštiškas paskatinimas-pagyrimas; pagerbimas kitų akivaizdoje, privilegijų suteikimas už pastangas. Paauglius ypatingai motyvuoja gaunami apdovanojimai ir prizai.
9. Neformaliojo ugdymo organizatorius vaikų globos namuose privalo išnaudoti visus galimus būdus materialinei bazei gerinti: ieškoti privačių rėmėjų, rašyti savivaldybės skelbiamus ir tarptautinius projektus, parduoti neformaliojo ugdymo produkciją.
10. Reklamuoti savo organizuojamą veiklą efektyviausia skleidžiant informaciją per pačius paauglius, galimus dalyvius („iš lūpų į lūpas“) bei išleidžiant reklaminius lankstinukus, bukletus. Nereklamuoti neformaliojo ugdymo veiklos išvykų ekskursijų metu, kadangi tai visiškai neefektyvu.
11. Pedagogai, organizuojantys neformaliojo ugdymo veiklą, neturėtų naudotis tiksliai sukurtomis programomis, kadangi Lietuvoje nėra programų, kurios būtų orientuotos į vaikų globos namų paauglį, tokios programos turėtų būti koreguojamos pagal poreikius.
12. Siūloma naudotis probleminiu neformaliojo ugdymo turiniu vaikų globos namuose. Veiklos turinys turėtų būti orientuotas į identifikuotas problemas grupės viduje.

13. Planuoti neformaliojo ugdymo turinį vaikų globos namuose reikėtų kartu su ugdymo proceso dalyviais. Priklausomai nuo organizuojamos veiklos turinio galima būtų veiklą planuoti vienam ar keliems užsiėmimams į priekį, tačiau prieš tai būtina numatyti ilgalaikius tikslus ir griežtai jų laikytis.
14. Organizuoti neformaliojo ugdymo veiklą, kuri vėliau nebūtų analizuojama yra netikslinga, kadangi nėra grįžtamojo ryšio iš dalyvių, neįmanoma objektyviai vertinti veiklos efektyvumo, todėl privalu įtraukti į veiklos turinį ir jos analizę kartu su ugdymo proceso dalyviais.
15. Neformaliojo ugdymo organizatoriai turėtų gilinti savo žinias pedagoginėje, psichologinėje, socialinėje bei vadybinėje srityse dalyvaujant seminaruose, skaitant naują literatūrą, ugdymo organizacinės medžiagos ieškant per interneto priemonę.

LITERATŪRA

1. Adamonienė R. (2001). Profesijos pedagogo veiklos bazinė paradigma // *Pedagogika*, 50, p. 3-11.
2. Ališauskienė R., Pocevičienė R., Malakauskas A., Ušeckienė L. (2004). Kursinių, bakalauro ir magistro darbų rengimo vadovas. Šiauliai. P. 32-53.
3. Aramavičiūtė V., Martišauskienė E. (2004). Ryškesni paauglių ir jaunuolių socializacijos ypatumai // *Pedagogika*, 70, p. 14-19.
4. Barkauskaitė M. (2004). Moksleivių dorinis ugdymas popamokinėje veikloje // *Pedagogika*, 72, p. 20-25.
5. Barkauskaitė M., Griepėdienė V. (1998). Vaikų globos ir rūpybos Lietuvoje istorinės pedagoginės raidos apžvalga. Vilnius.
6. Braslauskienė R. (2001). Bešeimių vaikų ugdymo ypatumai globos institucijose. Daktaro disertacijos santrauka. Klaipėda.
7. Braslauskienė R., Šmitienė G. (2001). Vaikų socialinis ugdymas: pirminė socializacija // *Pedagogika*, 53.
8. Butkienė G., Kepalaitė A. (1996). Mokymasis ir asmenybės brendimas. Vilnius.
9. Dapkienė S. (2002). Papildomo ugdymo formos. Šiauliai. P. 9-31.
10. Dzenkauskas V. (1999). Auklėtojo patyrimas, ugdant nepilnamečių atsparumą klystkeliams. Vilnius.
11. Fogel A., Mebon G. (1988). *Child Development*. St. Paul.
12. Furst M. (2000). *Psichologija*. Vilnius.
13. Gaigalienė M., Lukšienė L. (2002). Paauglių laisvalaikio ypatumai // *Pedagogika*, 62, p. 27-31.
14. Gailienė D., Bulotaitė L., Sturlienė N. (1996). *Aš myliu kiekvieną vaiką*. Vilnius.
15. Gage N.L., Berliner D.C. (1994). *Pedagoginė psichologija*. Vilnius.
16. Grinevičienė N. (1997). Mokinių laisvalaikio ir papildomojo ugdymo šiandieninės problemos // *Lietuvos mokykla: istorija ir dabartis*. Šiauliai.
17. Gučas A. (1990). *Vaiko ir paauglio psichologija*. Kaunas.
18. Harris J. R. (1987). *The Child*. New Jersey.
19. Jacikevičius A. (1995). *Siela, mokslas, gyvenimas*. Vilnius. P. 158.
20. Jovaiša L. (2001). *Edukologijos pradmenys*. Šiauliai.
21. Juodaitytė A. (2002). *Socializacija ir ugdymas vaikystėje*. Vilnius. P. 84.
22. Kardelis V. (2001). *Mokslinių tyrimų metodologija ir metodai*. Kaunas.
23. Kvieskienė G. (2003) *Socializacija ir vaiko gerovė*. Vilnius.

24. Lietuvos Respublikos civilinis kodeksas. (2001). Vilnius.
25. Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 1996 04 26 įsakymas Nr. 456 dėl Valstybinių globos namų.
26. Mockevičienė D. (2002). Socialinio pedagogo vaidmuo gerinant vaikų užimtumą ir laisvalaikį // Pedagogika, 64, p. 47-52.
27. Moksleivių papildomas ugdymas. (1994). Straipsnių rinkinys. Sud. Zaleskienė I. Vilnius.
28. Neformaliojo vaikų švietimo koncepcija [žiūrėta 2006-04-20]. LR švietimo ir mokslo ministro 2005-12-30 įsakymas Nr. ISAK-2695. Prieiga internetu <[http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2005-12-30-ISAK-2695\(1\).doc](http://www.smm.lt/teisine_baze/docs/isakymai/2005-12-30-ISAK-2695(1).doc)>.
29. Papildomas ugdymas moksleivių socializacijos kontekste. [žiūrėta 2006-01-24]. Prieiga internetu <www.smm.lt/svietimo_bukle/docs/tyrimas_5.doc>.
30. Papildomo ugdymo koncepcija // Informacinis leidinys. 2000/4(99). P. 7-9.
31. Petruolytė A. (2003). Jaunesniojo paauglio socialinė raida. Vilnius.
32. Piaget J. (2002). Vaiko kalba ir mąstymas. Vilnius.
33. Pikūnas J., Palujanskienė A. (2000). Asmenybės vystymasis. Kaunas.
34. Press Club. [žiūrėta 2006-01-24]. Prieiga internetu <<http://encyclopedia.thefreedictionary.com>>.
35. Ramaneckienė I. (2002). Papildomomojo ugdymo šiandiena ir galbūt rytdiena // Papildomas ugdymas II. Sud. Ramaneckienė I. Šiauliai. P. 3-7.
36. Ramaneckienė I. (1998). Papildomasis ugdymas // Papildomas ugdymas I. Sud. Ramaneckienė I. Šiauliai. P. 4-10.
37. Raslavičienė G. (1996). Gyvenimo vaikų namuose įtaka auklėtinių psichinei ir socialinei gerovei. Vilnius.
38. Rodzevičiūtė E. Prof. Jonas Laužikas apie mokytojo kompetencijas // Pedagogika, 68, p. 127-132.
39. Rupšienė L., Leliūgienė I., Baršauskienė V. (2003). Vaikų globos namų auklėtojo pareigybė, profesinė kompetencija ir funkcijos // Tiltai, priedas: moksliniai darbai, 18, p. 103-112.
40. Švietimo gairės. Lietuvos švietimo plėtotės strateginės nuostatos. Projektas (2002). Vilnius.
41. Tarptautinių žodžių žodynas. (2001) sud. A.Bendorienė ir kt. Vilnius.
42. Tijūnėlienė O. (2004). Artistiškumas – mokytojo kūrybinės individualybės komponentas // Mokytojų ugdymas. Šiauliai, 3, p. 58-70.
43. Trimakas K.A. (1997). Asmenybės raida gyvenime. Kaunas.
44. Valickas G. (1991). Asmenybės savęs vertinimas. Vilnius.
45. Virbalienė A. (2004). Paauglių bendraamžių grupės – sėkmingos socializacijos veiksnys // Pedagogika, 72, p. 217-222.

46. Žadeikaitė L., Vaikų ir jaunimo socializacijos programa [žiūrėta 2006-01-24]. Prieiga internetu <www.vpu.lt/socpedagogika/mokymuisi.html>.
47. Žadeikaitė L., Papildomas ugdymas šalyje. [žiūrėta 2006-01-24]. Prieiga internetu <www.vpu.lt/socpedagogika/mokymuisi.html>.
48. Žukauskienė R. (1999). Raidos psichologija. Vilnius.
49. Žukauskienė R. (1997). Agresyvaus jaunesniojo amžiaus vaikų elgesio raidos ypatumai // Psichologija, 16, p.1.
50. Абрамова Г. С. (2000). Возрастная психология. Москва.
51. Выготский Л. С. (1999). Вопросы детской психологии. Санкт- Петербург.
52. Лельчицкий И.Д., Лукацкий М.А. (2005). „Идеал учителя“ как научное понятие: историко-педагогический аспект // Педагогика, 1, p. 79-85.
53. Прихожан А. М (2005). Психология сиротства. Москва.
54. Трофимова Н.М. (2005). Становление учителя – процесс и результат // Педагогика, 8, p. 119-121.